

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

50

Lui Zaharia Stancu —
omagiu

Un destin

ORIGINEA, mediul familial, satul în care s-a născut și a copilărit, toate sub semnul sărăciei; peregrinările încă din adolescență, la fel de maștere, în căutarea pînii de toate zilele, dar și sub vraja cuvintului tipărit; primele afirmări și primele reușite, în ziaristică și în poezie; impactul, fără a se lăsa zdrobit, cu Capitala și viața politică-socială a unei Români în climatul specific dintre cele două războaie; cunoașterea indeaproape a vieții literar-artistică cu înălțările, dar mai ales cu căderile ei; absorbirea, în aceste condiții, a freamătului de continuă revoltă și, apoi, contingența cu acțiunea revoluționară a partidului clasei muncitoare; detențiunea în lagăr la Tg. Jiu; trăirea, cu o sensibilitate tot mai acută a ceea ce se pregătea pentru smulgerea țării din clestele dictaturii militarofas-ciste, antipatriotice; eliberarea însăși și angrenarea poporului muncitor în revoluția reconstrucției și apoi a edificării noii orînduirii; integrarea, tot mai intens, pe spirala acestei revoluții a cărei ascensiune i-a revelat și tumultul întunecatului trecut (în explozia din 1948 prin Desculț și în romanele, aferente, ce au succedat acestei capodopere), dar și orizontul tot mai luminos al viitorului; scriitor-cetățean, în deplina accepție a noțiunii, tot mai angajat, atât cu fapta condeiului cit și cu cea a dăruirii în viața publică; avîntul activității lui din ultimii zece ani cu o fervoare a unei veritabile renașteri spirituale, concretizată atât în participarea, tot mai prețuită, la treburile cetății, cit și prin rodnicia scrisului (trei cărți de proză: Ce mult te-am iubit, Șatra, Vîntul și ploaia, patru cicluri de poezii: Cîntec șoptit, Sabia timpului, Cîntecul lebedei, Masa tăcerii, un cuprinzător volum de publicistică, Pentru oamenii acestui pămînt); bucuria adăugirii — astfel — de prestigiu a unui cărturar, pe cit de admirat în masele largi ale cititorilor noștri (și tot mai mult și peste hotare), pe atât de cinstit pe treptele consacării în fruntea obștei scriitoricești, concomitent cu răspunderi ca deputat, ca academician, ca membru în Consiliul de Stat, în Comitetul Central al Partidului, al cărui „meșter cîrmaci”, tovarășul Nicolae Ceaușescu, îi era meru însuflețitor.

Iată o biografie, acum doar biologic întreruptă. Căci, prin ce e mai bun în opera lui, Zaharia Stancu va dăinui în veac și peste veac, în mileniul ce vine, sub semnul perenității care e al celor dăruți cu harul cuvintului creator de viață, sub semnul adevărului unei realități ample, în necontenită devenire, o realitate care e o țară și un popor urcînd pe spirala dialecticii revoluționare. În climatul respirînd o asemenea istorie s-a înfăptuit pe sine ca om și ca scriitor și s-a proiectat în conștiințe cel care cu cuvîntul și cu fapta a îmbrățișat „lupta cea mare”. Și-a iubit într-atît patria, tîmpla lui alipînd-o pămîntului strămoșesc pentru a pătrunde și mai adînc tainele desculturilor și răsculațiilor din 1907 și a înțelege astfel încă și încă mai vibrantă simfonia bucuriei urmașilor care astăzi privesc cu fruntea sus spre soarele comunismului. A trăit adine procesul propriei lui desăvîrșiri de artist-cetățean comunist. La cea de a cincizecea aniversare a Partidului, evocînd — sub titlul Patria — „că legăturile între scriitorii noștri și Partidul Comunist Român sînt desăvîrșite”, își incheia astfel mărturia și crezul: „Noi toți am iubit patria de ieri care a fost patria părinților noștri și patria tinereții noastre, cu atât mai mult iubim și cîntăm patria noastră socialistă de astăzi, cu toate cuceririle ei revoluționare, cu toate realizările ei materiale și spirituale, patria de azi, temelie trainică a patriei noi și mindre, de miine”.

Mărturia, crezul unui mare artist luptător prin cuvînt. Al cărui mesaj peste timp poartă sigiliul aceluși Cîntec de fabrică, din 1943, cînd, sub furtuna vicisitudinilor de atunci, el, poetul neștrămuteții încrederei în destinul nostru de miine, așternea în hronicul lui de căpătii aceste versuri: Fluieră fabrica, fluieră / Glasul revoltei îl șueră... / Ne trezim mereu cînd cîntă cocoșii, / Dar pe mormintele noastre copiii / Vor culege mari inimi deschise, flori roșii...

O viziune. Un destin. Impiinit.

George Ivașcu

Pentru o lume mai bună

Ai murit cînd s-a născut un război,

N-ai să-i mai vezi ororile.

Pe pieptul tău o să crească iarba

Și-o să-nflorească roșii florile —

Războiul arde case-n oraș,

Mor lingă ziduri negre copii,

Se sapă largi și adînci morminte,

N-ai să le vezi, n-ai să le știi —

Te-ai bătut pentru o lume mai bună,

De cînd erai cires înflorit.

ZAHARIA STANCU

*Am murit cînd s-a născut războiul
N-ai să-i mai vezi ororile
Pe pieptul tău o să crească iarba
Și-o să-nflorească roșii florile
Războiul arde case-n oraș
Mor lingă ziduri negre copii
Se sapă largi și adînci morminte
N-ai să le vezi, n-ai să le știi
Te-ai bătut pentru o lume mai bună
De cînd erai cires înflorit.*

19 august 1974.

Un fragment din ultimele (?) versuri ale lui Zaharia Stancu, purtînd data zilei cînd s-a internat în sanatoriu.

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu.

DIRECTOR : George Ivaşcu, Redactor șef adjunct : G. Dimisianu, Secretar general de redacție : Roger Câmpănu.

Din 7 în 7 zile

Omagii și călduroase felicitări

CONGRESUL al XI-lea al Partidului Comunist Român și istoricul eveniment al realegerii unanime a tovarășului Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de secretar general al P.C.R. continuă să fie în atenția a numeroase personalități de frunte din viața internațională, a presei și a opiniei publice din multe țări ale lumii. Ziarele noastre reproduc zilnic ecouri venind din diferite zone ale globului și conținând expresia profundei stime și prețurii cu care este salută personalitatea și activitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu. Șefi de state și de guverne, conducători ai unor organizații de seamă, cu deosebită pondere în viața publică, își arată prin mesaje speciale convingerea că realegerea sa, în funcția de secretar general, confirmă dragostea și prețuirea de care tovarășul Nicolae Ceaușescu se bucură din partea întregului popor român pentru eforturile pe care nu încetează a le depune întru progresul și prosperitatea României socialiste. Inițiativele tovarășului Nicolae Ceaușescu, ideile creatoare formulate în domeniul relațiilor interstatuale, preconizarea originală și stimulatoare a necesității unei ordini noi în economia și politica mondială rețin atenția opiniei publice, a gânditorilor politici, a economiștilor, ca eveniment major al zilelor noastre.

Drepturile Omului

LA 10 DECEMBRIE 1948 — acum 26 de ani — Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, convocată în sesiune solemnă la Paris, a adoptat unul dintre cele mai importante documente ce ghidează viața internațională și stabilește bazele de principiu ale relațiilor dintre toți locuitorii planetei, „Declarația Universală a Drepturilor Omului”. Data adoptării acestei Declarații a devenit, din 1948, zi festivă universală, respectată și celebrată de toate națiunile civilizate, ca o veritabilă Cartă a Umanității. Proclamând că „toți oamenii se nasc liberi și egali în demnitate și în drepturi”, Declarația s-a înscris în istoria omenirii ca un document definitoriu al stadiului contemporan de civilizație. Cu firească mândrie putem afirma că România socialistă consideră respectarea personalității umane și promovarea relațiilor sociale bazate pe etică și echitate ca principii fundamentale în societatea noastră. În Programul adoptat de recentul forum al comuniștilor români, Congresul al XI-lea, se arată că „umanismul socialist se întemeiază pe relațiile de colaborare și de stimă reciprocă între toți membrii societății, pe interzicerea oricărei exploatare și asupra, pe libertatea omului de a acționa în mod conștient pentru afirmarea personalității sale, pentru făurirea propriului său viitor. Umanismul socialist presupune realizarea fericirii personale în contextul făuririi întregului popor”. Aceleași principii conduc gândirea românească actuală și în domeniul relațiilor internaționale, în toate acțiunile îndreptate către o lume mai dreaptă, mai bună; așa cum s-a auzit în memorabilul discurs pronunțat de președintele Nicolae Ceaușescu la Conferința Mondială a Populației, ținută în august, anul acesta, la București. Presa românească, întreaga noastră opinie publică și, în primele sale rânduri, scriitorii români salută cu căldură aniversarea Declarației Universale a Drepturilor Omului. Această zi festivă este un nou și bun prilej pentru poporul român de a sprijini unirea tuturor eforturilor, pe plan mondial, în vederea strictei respectări a drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului și, în același timp și același spirit, de a contribui la înlăturarea păcii și la dezvoltarea colaborării internaționale.

O manifestare a prieteniei româno-sovietice

DE LA INCEPUTUL acestei săptămâni, George Măcovescu, ministrul de externe al țării noastre, face o vizită oficială de prietenie în Uniunea Sovietică, la invitația guvernului sovietic. În după amiaza zilei de luni au început convorbirile ministrului nostru de externe cu Andrei Gromiko, ministrul de externe al U.R.S.S. Agențiile de presă relatează că acestea s-au desfășurat într-o atmosferă de prietenie și înțelegere reciprocă. Au fost abordate aspecte ale dezvoltării continue a relațiilor prietenești și de colaborare multilaterală între România și Uniunea Sovietică, precum și probleme internaționale de interes reciproc. La dineul oferit luni seara în cinstea oaspetelui român, A. A. Gromiko a spus: „sintem bucuroși de această vizită și o considerăm ca o manifestare a prieteniei și colaborării între țările noastre”. În răspunsul său, George Măcovescu a subliniat excepționala însemnatate ce o au, pentru adâncirea relațiilor de prietenie frățească și colaborare între P.C.R. și P.C.U.S., între România și U.R.S.S., întâlnirile și convorbirile dintre tovarășii Nicolae Ceaușescu și Leonid Brejnev.

În a doua zi a vizitei la Moscova, ministrul român de externe a fost primit la Kremlin și a avut convorbiri oficiale cu tovarășul Alexei Kosighin, membru al Biroului Politic al C.C. al P.C.U.S., președintele Consiliului de miniștri al Uniunii Sovietice. Întâlnirea s-a desfășurat într-o atmosferă prietenească și de colaborare rodnică pentru ambele țări.

Observator

Viața literară

Memoriei lui Zaharia Stancu

● În seara zilei de 6 decembrie 1974, la sediul Uniunii Scriitorilor a avut loc o ședință omagială închinată memoriei academicianului ZAHARIA STANCU. Au participat membrii biroului organizațiilor de partid de la Uniunea Scriitorilor, redactorii șefi ai unor reviste editate de Uniune, reprezentanți ai Asociațiilor de scriitori din Capitală și din țară. A fost evocată viața și personalitatea lui Zaharia Stancu, s-a păstrat, în memoria lui, un moment de reculegere.

● În legătură cu încetarea din viață a acad. Zaharia Stancu, pe adresa Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România au sosit telegrame de condoleanțe din partea uniunilor de creație din: R.P. Bulgaria, R.D. Germană, R.S.F.

Iugoslavia, R.P. Polonă, R.P. Ungară, U.R.S.S., R.D. Vietnam.

De asemenea s-au primit mesaje de condoleanțe din partea unor personalități de peste hotare: Imre Dobozy, Peter Dodik (ambasadorul R.S.F. Iugoslavia la București), Nikolai Fedorenko, Jürgen Gruner, Jaroslav Iwaskiewicz, Ilya Konstantinovskiy, N. Maslennikov (în-sărcinat temporar al Ambasadei U.R.S.S. la București), V. Ozerov, Nguyen Thanh Ha (ambasadorul R.D. Vietnam în România), Adam Puslojić, acad. Pantelei Zarev.

Au prezentat condoleanțe: dl. Henry Barnes jr., ambasadorul Statelor Unite ale Americii la București, și dl. Erwin Wickert, ambasadorul R.F. Germania la București.

Vasile Voiculescu

● Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu” anunță că vineri 13 decembrie, orele 18.30, va avea loc la sediul său, o seară memorială „Vasile Voiculescu”. Va lua cuvântul prof. dr. docent Zoe Dumitrescu-Buşulenga. Își vor da concursul poezii Vlaicu Bârna și Radu Cârneli. Cu acest prilej, va avea loc și vernisajul expoziției „Ilustrații și portrete la Vasile Voiculescu” a pictorului Dragoș Morărescu. Prezentările vor fi făcute de Adrian Beldeanu.

C. Sandu Aldea

● Academia Republicii Socialiste România și Uniunea Scriitorilor au organizat o manifestare consacrată comemorării lui Constantin Sandu Aldea, cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la nașterea acestuia. După cuvântul de deschidere al acad. Grigore Obrejeanu, au vorbit acad. Nichifor Ceapoiu („C. Sandu Aldea om de știință”), criticul și istoricul literar Gh. Cardaș („C. Sandu Aldea, scriitorul”), prof. Irimie Staicu, membru corespondent al Academiei („C. Sandu Aldea omul, dascălul și conducătorul de instituții”).

Au participat numeroși oameni de cultură și știință, membrii secției de științe agricole și silvice a Academiei.

Zilele editurilor la Botoșani

● În fiecare lună, în orașul Botoșani se desfășoară ziua unei edituri, în organizarea Bibliotecii județene și librăriei „Mihail Eminescu”. Ultimele manifestări de acest fel au fost consacrate Editurii Eminescu, Junimea și Ion Creangă. Editura Eminescu a lansat volumul „Vremea demonilor” de Al. Ivan Ghilia, prezentarea fiind făcută de Valeriu Răpeanu. De asemenea, în cadrul zilei Editurii Junimea, la Liceul pedagogic din Botoșani și la sediul bibliotecii județene, scriitorii Ion Israț și Haralambie Tușui s-au întâlnit cu cititorii și au acordat autografe pe recentele lor lucrări, romanul „Satul fără țărani” și volumul de poeme „Lingă vetrele sacre”. Din partea Editurii Ion Creangă, Viniciu Gafița și scriitorii botoșeneni Al. Bardieru, Mihai Lupu și Lucian Valea au citit din lucrările lor și au răspuns întrebărilor cititorilor. Manifestările au fost însoțite de expoziții de carte și recitaluri de poezie.

„Rotonda 13” — Nicolae Labiș

● „ROTONDA 13” — din această ultimă lună a acestui an invită pe statornicii prieteni ai literaturii române la o seară de evocări literare dedicată poetului Nicolae Labiș.

Despre autorul „Primele iubiri” și al „Luptei cu inerția” vor vorbi cititorii și oameni de cultură care l-au cunoscut și prețuit: Mihai Beniuc, Șerban Cioculescu, Dumitru Micu, Al. Andrițoiu, Gheorghe Tomozei, Eugen Mandric, Corneliu Sturzu și Dragoș Vicol. Manifestarea va avea loc vineri, 13 decembrie a.c. la orele 19 la sediul Muzeului literaturii române din str. Fundației nr. 4 (lingă Piața Romană).

Festivaluri literare

● La invitația Comitetului de cultură și educație socialistă al județului Hunedoara, în cadrul manifestărilor „Zărand 74” s-au desfășurat sezători literare în orașul Brad și la căminele culturale din comunele Blăjeni și Criscior. Au participat: Mihai Gavril, Valeriu Gorunescu, Constantin Nisipeanu, Ion Polopin, Ion Larian Postolache și Dragoș Vicol.

● La Biblioteca italiană din București, la bibliotecile municipale din Bacău și Pitești și la Școala generală nr. 15 din Capitală, s-au desfășurat sezători literare la care au fost prezenți: Vlaicu Bârna, Radu Cârneli, Dinu Ianculescu și C. D. Zeletin.

În spiritul colaborării reciproce

● În cadrul înțelegerii de colaborare dintre Uniunea Scriitorilor din țara noastră și Uniunea Scriitorilor din U.R.S.S. ne vizitează (ara F. K. Vidrașcu. În cadrul înțelegerii strânsare cu Uniunea Scriitorilor din R.S. Cehoslovacia, au sosit la București Karel Misar și Helena Smahelova.

● În cadrul înțelegerii de colaborare dintre Uniunea Scriitorilor din R.S. România și Uniunea Scriitorilor din R.S. Cehoslovacia, au plecat la Praga, David Iuliu, Dan Laurențiu, Virgil Nistor și Sinko Zoltan. De asemenea, în cadrul înțelegerii similare cu Uniunea Scriitorilor din R. P. Ungară au plecat la Budapesta Vasile Sălăjan și Nicolae Tertulian, — iar în cadrul înțelegerii cu Uniunea Scriitorilor din U.R.S.S., a plecat la Moscova Tatiana Nicolescu de la revista „Secolul 20” în schimb cultural cu revista „Inostrannaia Literatura”.

Seri de poezie

● În sala din Piața Amzei nr. 5-7 din București, Biblioteca Centrală de Stat a organizat o seară de poezie sub genericul „Eroica”, la care au fost prezenți Ion Bănuță, Dumitru Bălăeț, Constanța Buzea, Petre Ghelmez, Mircea Florin Șandru și Dan Verona. Un grup de studenți de la I.A.T.C. a susținut un recital din poezia noastră patriotică.

Calendar

● 8 decembrie 1876 — s-a născut Hortensia Papadat-Bengescu (m. 1955).
● 8/9 decembrie 1972 — a murit Ieronim Șerbu (n. 1911).
● 9 decembrie 1830 — a murit Benjamin Constant (n. 1767).
● 9 decembrie — s-au împlinit 40 de ani de la moartea (1934) lui Gheorghe Boldea (n. 1905).
● 10 decembrie 1857 — a murit Vasile Pogor (n. 1792).
● 10 decembrie 1858 — a murit Eufrosin Poteca (n. 1785).
● 10 decembrie 1891 — s-a născut Nelly Sachs.
● 10 decembrie 1902 — s-a născut Dan Simonescu.
● 10 decembrie 1936 — a murit Luigi Pirandello (n. 1867).
● 10 decembrie 1966 — a murit Ion Chinezu (n. 1894).
● 11 decembrie 1810 — s-a născut Alfred de Musset (m. 1857).
● 11 decembrie 1887 — s-a născut Ion Foti.
● 11 decembrie — s-au împlinit 50 de ani de la nașterea (1924) Marlanei Dumitrescu (m. 1967).
● 12 decembrie 1792 — a murit D. I. Fonvizin (n. 1745).
● 12 decembrie 1821 — s-a născut Gustave Flaubert (m. 1880).
● 12 decembrie 1929 — s-a născut Marin Bucur.
● 12 decembrie 1962 — a murit Felix Aderca (n. 1891).

● 13 decembrie 1693 — a murit Dosoftei (n. 1624).
● 13 decembrie 1797 — s-a născut Heinrich Heine (m. 1856).
● 13 decembrie 1879 — s-a născut Mihail Lungianu (m. 1966).
● 13 decembrie 1887 — s-a născut Mihail Cruceanu.
● 13 decembrie — împlinește 75 de ani (n. 1899) Livia Stoicescu.
● 13 decembrie (st. v.) 1921 — a murit Ana Conta Kernbach (n. ?).
● 14 decembrie — se împlinesc 120 de ani de la nașterea (1854) lui I. Nădejde (m. 22 XII 1928).
● 14 decembrie 1872 — s-a născut Ilarie Chendi (m. 1913).
● 14 decembrie 1895 — s-a născut Paul Eluard (m. 1952).
● 14 decembrie 1946 — a murit I. Al. Brătescu-Voinești (n. 1868).
● 15 decembrie 1900 — s-a născut Sanda Movilă (m. 1970).
● 15 decembrie — împlinește 50 de ani (n. 1924) Papp Ferenc.
● 15 decembrie 1965 — a murit W. S. Maugham (n. 1874).
● 16 decembrie 1878 — s-a născut N. Bănescu (m. 1971).
● 16 decembrie 1881 — s-a născut Al. Vasilescu-Valjean.
● 16 decembrie 1897 — a murit Alphonse Daudet (n. 1840).
● 16 decembrie 1897 — s-a născut N. Popescu-Doreanu (m. 1960).
● 16 decembrie 1902 — s-a născut Rafael Alberti (m. 1974).
● 16 decembrie — împlinește 50 de ani (n. 1924) Hajdu Zoltán.

Șantier

D. I. Suchianu

a încredințat Editurii Meridiane volumul **Meta-morfoze cinematografice** — realizat în colaborare cu Constantin Popescu, — volum ce prezintă operele literare clasice transpuse în film din Dostoievski, Zola, Tolstoi, Anouilh, Lampedusa, Cervantes, Emily Brontë, Solohov, Zweig, Du Maurier, Sudermann, Hemingway, Panait Istrati, Margareth Mitchel, Caragiale, Tennessee Williams, Dürrenmatt.

Nicolae Balotă

are sub tipar la Editura Eminescu studiul **De la Ion la Ioanide**, ce se va referi la prozatorul român din secolul XX. Pregătește, pentru aceeași editură, o monografie Tudor Arghezi.

Mircea

Florin Șandru

a pregătit, pentru Editura Eminescu, volumul de versuri **Prințul de noapte**. Definitivează, pentru Editura Militară, o carte de lirică patriotică, **Podișul de aur**. Lucrează la un volum de reportaje literare cu teme desprinse din activitatea tinerilor de pe marile șantiere ale țării.

Personaia Stoicescu

a predat Editurii Ion Creangă un volum de **Versuri pentru copii**. Lucrează la cartea de proză **Ochii albaștri și la poemul Soarele orb**.

Jánoskáz György

a tradus, pentru Editura Kriterion, poemul dramatic **Samson Luptătorul** de J. Milton, precedat de un studiu amplu. Lucrează la o micromonografie a cunoscutului pictor Inceze János.

ARTISTUL CETĂȚEAN

AVENIT vremea să ne luăm rămas bun, pentru totdeauna, de la trupul în care s-a stins acea lumină miraculoasă care era talentul, gândul și sentimentul, adică viața scriitorului Zaharia Stancu.

Este clipa acută în care se împletesc durerea, revolta și nedumerirea în fața retezării unei existențe puternice, în fața dispariției unei ființe de excepție. Dar chiar în această clipă, în mintea noastră se strecoară o consolare: convingerea că despărțindu-ne de trupul vremelnic al omului, ne vom întâlni, ca și pînă acum, cu scriitorul, care nu e supus legilor biologice. El ne va întâmpina din nou, cu ochii lui verzi, luminoși și iscoditori, cu surîsul lui amar, cu vorba lui domoală, uneori moale, ca o catifea, alteori dură ca oțelul, cu tezaurul înțelepciunii și al trăirii lui, atât de densă încît uneori părea că a viețuit veacuri de-a rîndul. Zaharia Stancu s-a îngropat de mult, cu toată această zestre a lui, fărîmă cu fărîmă, în poezie și în roman, și această realitate ne dă acum straniu sentiment că nu-l vom îngropa, că nu-l mai putem îngropa în pămînt. Ne vom întoarce acasă și vom citi poezia lui vulcanică și răscolitoare din tinerețe și poezia lui de senectute, tristă și senină ca un apus de aur topit ce se prelinge în neant. Vom citi cărțile lui despre țărani de la Dunăre, oamenii aceia tăcuți și puternici, care purtau odinioară povara istoriei cu o simplitate pe care nici eroii nu o au, și care erau atât de zgîrciți cu ei înșiși, încît pînă și iubirea și-o mărturiseau abia la sfîrșit, cînd nu mai puteau fi auziți. Ne vor întâmpina eseurile și articolele lui de presă în care bat, ca marile note obsedante ale simfoniilor, statornicia dragostei de neam și de țară, credința nestrămutată în comunism, în partidul al cărui soldat devotat a fost pînă la capăt, încrederea optimistă, fericită chiar, în dreptatea prezentului și a viitorului. Ne va răsună mereu în urechi cîntecul lui Zaharia Stancu despre lumea nouă a socialismului, despre țara nouă a românilor, ca și despre cei ce vin, în care a crezut, pe care i-a iubit, cărora le-a întins întotdeauna mina.

Iată de ce trebuie să-i mulțumim pentru că a trăit pentru noi și s-a lăsat nouă moștenire, întreg și bogat, așa cum a fost sufletul și talentul lui.

Viața celui dispărut a fost o luptă necurmată. Cu umilința și sărăcia, cu gheara hidoasă a ignoranței, cu oribila nedreptate a trecutului de care s-a izbit dureros, cu trădătorii de țară, cu cei nevrednici și nepăsători. A fost o luptă cu propria-i ființă, pe care nu a cruțat-o. Zaharia Stancu a fost, în adevăratul înțeles al cuvîntului, un artist cetățean care nu a pregetat să-și părăsească masa de scris, pentru a fi acolo unde simțea că e nevoie de el, în treburile mari ale obștei și ale țării. Pentru aceasta s-a bucurat de cea mai înaltă cinstire din partea societății, a statului, a partidului. Poate ar fi scris și mai mult dacă n-ar fi răspuns mereu prezent la chemările cetății, dar atunci arta lui poate n-ar mai fi vibrat de atît adevăr, de atîta dragoste de oameni, de atîta înțelegere pentru oameni, n-ar fi căpătat o asemenea rezonanță în conștiința epocii.

ZAHARIA STANCU a ales părți pietroase și părți lirice, laturi aspre și laturi lucioase ca oglinda, din sufletul poporului român, reușind o sinteză de mare originalitate a personalității noastre spirituale, a forței noastre morale, a forței noastre de luptă, a setei noastre de dreptate, de adevăr, de bine. Aceasta este, cred, sursa admirației de care se bucură literatura lui în România, a marii sale popularități artistice. Așa se explică, de asemenea, în bună măsură, audiența internațională, atît de largă, a operei lui Zaharia Stancu, care rămîne unul din cei mai străluciți interpreți ai sensibilității românești, din cronicarii inspirați ai destinului istoric al românilor.

Istoria îi va așeza opera acolo unde se cuvine, timpul își va proiecta lumina asupra figurii lui, atît cît ea va putea să-l înfrunte. Dar noi, cei care am trăit odată cu el, care am cunoscut și omul, și opera, atît cît putem fi noi de dreți și nepărtinitori în judecată, noi îl așezăm la loc de frunte în pantheonul culturii românești. Cît vom trăi noi, amintirea omului care a fost Zaharia Stancu va rămîne neștearsă. Cît vom trăi noi, opera lui Zaharia Stancu va palpita de viața lui, pusă toată în slujba artei și a omului, a țării românești socialiste, pe care a iubit-o fără margini.

Dumitru Popescu

(Din Cuvîntarea la funeraliile lui Zaharia Stancu)

Elegie pentru Darie

Cînd te-am văzut nu mai aveai picioarele desculțe ;
te îmbrăcau amurgurile orașului,
veneai printre clamorile diurne
ale ziarelor cu plasa de litere oarbe
prin care se scurgea alcoolul otrăvitor al deceniului
și încercai o greață-n auz și în pintece.

Cînd te-am auzit erai numai cîntece ;
clătina în cătările albastre-verzui
cristale de iazuri uitate pe șesuri
jucînd fantastice fete morgane
și toată iconografia satului
Salcia.

Două pluguri îți araseră pieptul :
unul, dureros, al stirpei tale - stîngul,
altul, cu brazda plecărilor - dreptul.
Cînd te-am atins erai numai fosforescență,
sulf al comarilor neintilnite,
aur al lacrimilor scump cheluite,
purpură, azur în cadență.

Veneai încărcat de-o adincă, de-o aspră umanitate
scrisă-n zăpezile vechi, în pinzele norilor, stoarse,
cu amintirea ochilor morți
a satelor arse
căutîndu-le un cer de celuloză-n cetate.

Anii de fum s-au dus, Darie, anii de fum ;
au rămas, ei, locuitorii memoriei noastre
răsfoiți în cerul de celuloză,
în pagini de purpură și azur încadrate :
brazda plecărilor ni te-a luat
le duce acum, te duce acum,
să nu fie numele ei lăudat !

Radu Boureanu

Om al acestui pământ

La librăria „Mihail Sadoveanu”, alături de George Macovescu, cu prilejul lansării volumului Să nu uiți, Darie...

„...Darie este memoria, judecata și sensibilitatea unui neam întreg de țărani aspri, vijelioși, cumpăniți, înțelepți, necruțători, mihoși, singeroși, blinzi, după cum e mersul vremurilor. De aceea, mi se pare că proza lui Zaharia Stancu se așează din acest punct de vedere în rindul cronicilor, fiind oglinda fidelă a vieții țăranelor române de la începutul veacului nostru. Dar ce oglindă! Ce reflexe strălucitoare și întunecate, ce joc de umbre și lumini, ce reflectări multiple și infinite până în adâncul trecutului și în zarea viitorului!”

George Macovescu

(File de jurnal, în „Tomis”, nr. 12 din dec. 1971)

CU Zaharia Stancu se încheie un capitol zbuciumat dar glorios al literelor române. De numele lui am aflat în anii de după primul război mondial, când el era încă foarte tânăr, eu ceva mai tânăr, iubeam amândoi poezia, dar el era deja un poet care se impusese viguros, cu o notă personală, de la primele sale poezii.

Curând poetului i se alătură gazetarul, care se manifestă cu aceeași vigoare. Nu era în temperamentul lui Zaharia Stancu să stea departe de clocotul vieții literare, politice și sociale dintre cele două războaie.

Personal l-am cunoscut pe Zaharia Stancu abia în anii dictaturii, când un grup de intelectuali, poeți, ziariști, filosofi, matematicieni, critici literari ne adunam periodic, pentru a discuta despre modul în care am putea aduce contribuția noastră la încetarea unui război impopular și dezastruos, a opresiunii unei ocupații naziste, a dictaturii. Din clocotul acelei discuții a ieșit până în cele din urmă manifestul din vara anului 1944. Zaharia Stancu era unul dintre cei mai activi participanți ai cercului. Parcă îl văd și acum, așa cum se descrie el însuși: „Ca plopii era drept și înalt”.

După război, Zaharia Stancu și-a descoperit o vocație nouă, aceea de romancier. Om al acestui pământ, cum se descrie el însuși așa de frumos:

„Ca și voi sint legat de pământ,
În pământ ca și voi m-oi întoarce.
Am cu țărina un legământ
Pe care nimeni nu-l poate desface”,

acest om al pământului și-a ținut cu prisosință și cu glorie legământul cu pământul lui și al părinților părinților lui.

Refuzând să se refugieze în trecut, el a privit cu luciditate și cu crescândă bucurie un prezent care se îmbogățea încontinuu și a trecut prin filtrul sensibilității sale realitatea acestui prezent, pe care a înfățișat-o lumii întregi într-o serie de romane memorabile.

Va fi rolul criticilor de-a fixa locul lui Zaharia Stancu în istoria literaturii române de după război, dar cred că se poate afirma de pe acum că opera sa epică nu a fost numai un început — ci și un exemplu, dacă nu un îndemn. Exemplu care a fost urmat, cu fericite consecințe pentru romanul românesc.

Trebuie să fac mărturisirea că, urmărind cu admirație evoluția prozatorului, eu am rămas fidel poetului, cu gândul că maestrul se va întoarce la prima sa dragoste, poezia. Așteptarea nu mi-a fost înșelată.

Poetul Zaharia Stancu va constitui încă o figură de seamă în galeria glorioasă a marilor noștri poeți.

El a onorat Academia Română al cărei membru a fost, precum a onorat litera române, prezidind cu demnitate, prestigiu și autoritate Uniunea Scriitorilor, ani în șir, până la moartea sa.

Nu au trecut nici doi ani de când, în avionul care mă transporta spre Apus, am deschis revista „Contemporanul” pentru a citi, pe prima pagină, rîndurile care de mulți ani m-au tulburat cel mai mult. Nu mai era o poezie, ci un cântec de infinită tristețe, cu atît mai tulburătoare cu cît era exprimat într-o formă de perfectă seninătate și împăcare cu sine:

„Bună seara vă spun tuturor,
Noaptea va fi cu stele, cu lună,
Cu somn lin va fi și cu tăcere.
Cu tăcere îndelungă, adîncă și bună.”

Bună seara, scumpul meu prieten!

Acad. Miron Nicolescu

Alba coloană

SUB soarele care fulgera în cristale de gheață, trupul lui Zaharia Stancu pe catafalcul înalt de pe platoul Marii Adunări Naționale era o coloană de marmură doborâtă. Iripările lacrimilor noastre îl conturau pentru ultima oară în alba splendoare a scutului pe care i-l ridicase un întreg popor. Exista în această încrem-nire corală un mare strigăt de protest împotriva acelor forțe arcane care înghetaseră ultimul zbor al scriitorului. Era ultima îmbrățișare, a vederii, înainte de plecarea în moarte, dincolo de pragurile cunoașterii acestei lumi. Se înfîngea în fiecare unghi al patruleiului străluminat de soarele cel mai rece al lunii fatidice, decembrie, o imensă undă de emoție colectivă. Există impresia că în transparența dură a aerului, nici o săgeată nu ar mai putea să ajungă la țintă. Freamătul unanim înghețase ca un monolit de cristal în fața apelor fluviului fără întoarcere.

Dar exista pe creasta înaltă a durerii pentru plecarea spre țărnițele definitive ale morții și profunda vibrație a mîndriei bărbătești, a afirmării supreme că Zaharia Stancu nu se va șterge niciodată din constelațiile artelor românești. Și nici nu va putea fi altfel pentru acela a cărui voce clară s-a contopit cu glasul maselor pentru a putea scrie despre popor, în limba limpede a Mioriței. Nici un alt scriitor din țara noastră nu a cunoscut mai

multe traduceri în lume, ca acest mesager ilustru, încărcat de luminoasele semnale ale culturii românești contemporane. Se va afirma totdeauna că Zaharia Stancu este o fibră esențială a mirificului univers românesc. Fiecare monadă a imensului fluviu care străbate de două mii de ani pămînturile istorice ale țării noastre, se va recunoaște în fiecare dintre paginile sale. Toate tainele care sigilează de veacuri ființa românească se răsfrîng în oglinda clară a fiecărui vers al său, izvorînd vast din cea mai profundă iubire pentru oamenii acestor ceruri. Scrisul său este o imensă înghirlandă a cristalelor în care conturează imaginile oamenilor de la Măre și Dunăre. Peste paginile lui Zaharia Stancu respiră imensa adiere a spiritului sacru al acestor divine orizonturi, pulsează ritmurile existențiale și trezesc ecouri, integralele mituri generatoare ale istoriei românești. Pendulînd între axele timpului și spațiului patriei, personajele scriitorului trăiesc în eternitate cu viziunile cosmice ale vieții și ale morții.

Pentru Zaharia Stancu arta a fost totdeauna o căutare impetuoasă; mîgica forță care poartă de la neființă spre creație. El va rămîne una dintre coloanele albe, fără sfîrșit, care leagă pămîntul de cerul românesc.

Alexandru Balaci

Cîmpia...

UNII i-au cunoscut numai viața, alții numai opera, alții, mai puțini, au avut norocul să le cunoască pe amîndouă. Mulți l-au iubit. Toți au trebuit să-l stimeze.

Cel mai mare cîștig al omului, aici pe pămînt, este crearea de sine, personalitatea, ca expresie fundamentală a vieții umane. Și Zaharia Stancu a fost un om cu o personalitate puternică, cum nu se găsește la tot pasul. Viața

lui a trecut în operă cu țărnia cu care ea pe ea însăși s-a trăit.

Zaharia Stancu rămîne un mare poet al Cîmpiei Române. Sint poeți a căror poezie poate fi scrisă oricînd și oriunde. Poezia lui, însă, a putut fi scrisă numai la locul și la vremea ei. Cărțile lui esențiale sînt opincile de fier cu care „cel desculț” s-a încălțat și străbate fără încetare cîmpia nepotolită a lumii.

George Alboiu

Sonet

Era de față neamul de nevinse gloate,
se auzeau, din veacuri, strigînd spre noi cocoșii,
vag pîlpiu prin aer, abia simțit, strămășii,
făclile vegherii se chinuiau să-noate.

Și s-a pornit un vuiet de vinturi și de zloate,
un vaier lung de ape izbînd în nemiloșii
întrebători de viață și taine, chiparoșii,
iar El ședea-n tăcere cu cîntecul toate.

Frumos, ca o statuie, intrase-n somn Poetul,
iubirile-i în preajmă dansau o horă mută
și veșnice miresme îl copereau cu-ncetul...

Atunci, la ora gravă, cînd se deschise cerul,
cînd sunet și culoare cu suflet se strămută,
ca un alcool de viață intra în noi misterul...

Radu Cârneli

Poetul ierbii

CITEVA din paginile cele mai răscolitoare ale romanului *Descult*, care a dus numele lui Zaharia Stancu pînă în India și Japonia, sînt închinare ierbii. Cu mult înainte încă, el i-a cîntat ca nimeni altul frăgezimea și mîngîierea mătăsoasă în versurile sale. Iarba poate să slujească drept simbol central admirabilei opere pe care Zaharia Stancu ne-a lăsat-o. Ea are frumusețea inimitabilă, simplă și naturală a ierbii. Ca iarba, a crescut cu o vigoare nebiruită, croindu-și drum triumfătoare, împotriva tuturor adversităților, răzbind pînă și prin piatră la lumină. Asemenea ierbii, a rămas mereu strîns legată de pămînt, înălțîndu-i sevele reavăne către cer, în nenumărate săbii curate, pe care nu le-a murdărit niciodată singele. Iarba

închipuie și mulțimea uriașă, anonimă, a truditărilor gliei, eroii operei lui Zaharia Stancu, „desculții”, nicăieri altundeva glorificați cu atîta poezie amară, ca în cărțile lui. Așa cum firul ierbii vestește primăvara, victoria vieții asupra frigului și morții, scrisul său anunță împlinirea unei nădejdi umane milenare, sosirea anotimpului luminos al istoriei, cînd dreptatea și omenia pornesc să ia locul injustiției și umilinței. Opera lui Zaharia Stancu a răspîndit în lume parfumul tare al împărăției ierburilor, cîmpia Dunării, patria poetului. Cît va exista ea, harfa ierbii se va înfiora sub suflarea vîntului, pentru a-i pomeni neîncetat numele cu o imensă dragoste frățească.

Ov. S. Crohmăniceanu

Un nobil exemplu

ZAHARIA STANCU este fericitul creator al unei lumi vii care palpita în jurul nostru și va rămâne să palpate pînă departe în adîncul vremii și după îndelungata lui absență fizică, pentru că personajele operei sale literare ne populează gîndurile, ele locuiesc mereu în imediata noastră apropiere, sînt nuclee iradiante ale vieții poporului și ale istoriei patriei.

Prin puterea și adîncimile creației sale, animată de idealurile nobile ale umanismului și progresului social, luminată de floarea nestinsă a dorinței de mai bine și mereu de mai bine pentru popor și țară, Zaharia Stancu și-a cucerit un loc statornic și de neînlocuit în sufletele cititorilor pe care a fost în stare să-i formeze și să-i atragă, exprimîndu-le cu ardoare năzuințele și aspirațiile, așa încît se poate spune că este într-adevăr un scriitor național, a cărui operă, tocmai prin specificul național al liniilor sale de forță, se bucură de o largă recunoaștere și apreciere și dincolo de hotarele țării.

Opera sa capitală, **Descult**, marchează o dată importantă în istoria literaturii române, căci ea înseamnă apariția romanului modern liric cu rădăcinile înfipte în solul existenței rurale, apariția unei epici traversată și transfigurată de un lirism omniprezent face din opera lui Zaharia Stancu o adevărată „chemare patetică”.

Acest lirism vine de foarte departe, din adîncul istoriei poporului și al datînilor sale și se revarsă, ca un fluviu majestuos, în inimile contemporanilor.

Sînt amintiri sumbre care hrănesc substanța revoltei și totodată hotărîrea de a schimba lumea oprîmării și a strîmbătății, amintiri care îi ajută pe oameni să privească mereu înainte, amintiri care dau cutezanță și clarviziune luptei noastre unite pentru edificarea unei lumi drepte, a societății socialiste și comuniste.

Zaharia Stancu a fost un pasionat al scrisului, și, trecînd de la poeme la romanele ample, un pasionat al nobilei sale profesii, un pasionat al muncii care însemna pentru el suprema plăcere.

Atunci cînd sinistra nebulie fascistă construia ruina și tira omenirea în sînge, noroi și moarte, Zaharia Stancu și-a spus rîspicat cuvîntul fără a se teme de persecuțiile celor care oprîmău și siluiau poporul ducîndu-l spre prăpastie, scriînd de pe pozițiile de luptă ale mișcării democratice și antifasciste.

În lagărul din Tîrgu Jiu a stat alături de vechi revoluționari și luptători neînfricați pentru cauza dreaptă a poporului, iar în anii noștri a fost un neobosit combatant pentru izbînda idealurilor revoluției, oglindite cu atîta strălucire în opera sa.

Pentru noi și pentru cei ce vor veni după noi, neștersă-i va fi amintirea.

Virgil Teodorescu

Cu Al. Philippide și Laurențiu Fulga, decernînd premiile Uniunii Scriitorilor, în aprilie 1970

„În proza sa abundentă și viguroasă se întâlnește, în descripții; într-un avînt invăluitor al dialogului, un ton care amintește de marile revărsări lirice ale poeziei sale. Și desigur că această imbinare rară între un mare entuziasm liric și o ascuțită observație a realității formează caracteristica de frunte a personalității literare a lui Zaharia Stancu și totodată păstrează vastei sale opere literare un drum sigur și neșters către inimile cititorilor”.

Al. Philippide

(Drumul de neșters, în „Lucaffărul”, nr. 49 din 7 decembrie 1974).

Mîna fierbinte

ÎN lungul șir al stringerilor de mînă — împletitură a frăției — care vine de la strămoșii noștri și își taie cale în viitor — o mînă fierbinte s-a stins.

Această mînă nu a ținut numai pînă, ca o armă, atîtea decenii la rînd, dar s-a încheștat totdeauna și a devenit pumn, cînd cineva sau ceva a încercat să tulbure această frăție, și s-a deschis ca o floare, cînd se întâlnea cu un gînd sau un țel înrudit, exprimat chiar în altă limbă.

În locul acestor mîini, stringerile noastre de mînă — împletitură a dragostei — trebuie să emane și mai multă căldură, transmițînd mai departe, din generație în generație, febra frăției.

Sohase felejtünk el, Zaharia Stancu!
Nie werden wir dich vergessen,
Zaharia Stancu!

Nu te vom uita nicioată, Zaharia Stancu!

Szász János

Rămas bun!

I-AM văzut pentru ultima oară pe dealul Mitropoliei, înlăntuit în lacrima celor dragi ai săi în amurg de iarnă sub clopotul patriarhal, frumos și drept dormind pe catafalc, pe acest mare scriitor român care a adevărit încă o dată îndelunga putere creatoare a rasei noastre țărănești.

I-am căutat ochii ageri și prietenoși care se bucurau ori de cîte ori îi povesteam cîte o faptă vrednică din viața noastră literară.

Ridicat dintr-un sat sărac, din oameni săraci și ei, prin muncă și o viață echilibrată, s-a afirmat plenar în literale române într-o perioadă zbuciumată a istoriei noastre.

Zecile de cărți lăsate printre noi cei de astăzi și de mîine, parcurse în liniște, impun o personalitate a cărei statură va crește din ce în ce cu trecerea vremii.

Ioan Alexandru

Trece-o lebedă

Decembrie.

Și trece-o lebedă pierind.

Ar fi fost vremea ilustratelor din Poiana narciselor de gheață, dar bunavestirea ternii are coapsele de zahăr ars. Nori cu zăpadă fug numai spre alte părți. Chiar și vîntul e mult prea pușin, iar atunci cînd e, sună a clondire goale. Flaute de lemn beau tristețe cu lingura în marginea orașului, copacii poartă coroane de ulei stins, iar dinspre Bran nu s-ascute-n aer zvon de sănii. E o lună, îmi zicea un om bun, să-i dai cu lampa-n gură (și nu l-am lăsat să plece mai departe cu găleata de vin roșu). Vrăbii multe bat din scîndurele pe tufe de liliac și pe streășină de biserică. Lacrimă întoarsă-n răsărit de cimpie. Și norocul e un pui de ger care uită să facă aripi. De-o săptămîină mă simt ca un copil care vede trecînd pe străzi cărușe cu ci-reșe și n-are voie să-ntindă mina și să ia. Mi-ar fi trebuit acum o vreme de blană scumpă. Ca să ies între zodie, cu palmele tăiate-n icrburi. La ceasul cînd rugăciunile se scaldă-n sînge de taur, eu ingenunchiez pentru ninsori. Și-ascult. Pe o farfurie de argint, într-o casă învelită cu porumbel, tremură un cîntec rupt. Bob de taină învelit în frunză de lipan. Gînd răsturnat într-o copcă, la Dunăre. Lupi ascunși în ceață și pîndind arătarea foamei. Două fire de aur la subțioara fîntinii. Să nu cadă cumpăna. Și pușin praf de sare în răsrucea drumului.

Trece-o lebedă pierind.

Om bun, mai adă o găleată. S-o bem, cu gîndul la Zaharia Stancu.

Ah, cîte vorbe frumoase am trăit împreună!

Fănuș Neagu

Zaharia Stancu, la Uniunea Scriitorilor, cu Radu Bouréanu, Laurențiu Fulga, Virgil Teodorescu și Traian Iancu.

Tălmăcindu-l pe Esenin

CĂ Zaharia Stancu a fost, mai presus de orice, un om de litere ne-dovedește nu numai opera sa, creația sa originală, nu numai publicistica atât de bogată, susținută o viață întreagă, în care temperamentul vigurosului debater se aliază cu verva cuvântătorului și în care recunoști zvicnetul unei vine epice, ci și tălmăcirile la care scriitorul — am putea spune — s-a „înhamat” în diverse epoci ale multuitoarei sale existențe. Folosim acest cuvânt pentru că multe din traduceri acestea reprezentau robotul necesar al unui mare laborios al scrisului. Volume masive a căror tălmăcire a fost întreprinsă de încă tinerii scriitori la comanda unor edituri au însemnat, desigur, un excelent exercițiu al unui scriitor în formare. Bunul meșteșugar își făcea mîna lucrînd la aceste texte — cele mai multe, romane ori culegeri de nuvele — potrivindu-le în graiul românesc. Alegerea lucrărilor traduse — cu câteva excepții, printre care cea mai importantă este aceea a **Poemelor** lui Esenin — nu-i aparținea întotdeauna. Dar acesta este meritul unui vrednic om al verbului: adaptarea la situația literară dată, găsirea punților stilistice și verbale, acclimatizarea în graiul propriu a unor discursuri prezentate în idiomi străine.

Asemenea „teme” de lucru i s-au propus lui Zaharia Stancu, poetul care-și presimțea vocația de prozator, încă în prima perioadă a creației sale. În 1928 publică traducerea operei lui Knut Hamsun, **Zacheu**, în 1933 tălmăcește — într-un cu totul alt registru — **Cintecul**

de totdeauna și de niciodată de Guido da Verona. Fără an de apariție apar — tot în deceniul al patrulea: **Femei în dragoste** de D. H. Lawrence, **Condamnatul** de William C. Morrow, **Toboșarul pustiuului** de Robert Hichens. Tot în acești ani apar tălmăcirile din Esenin. O adevărată cotitură în creația lui Zaharia Stancu, și o revelație în spațiul liricii noastre. Dar, înainte de a nota câteva reflecții pe marginea acestui admirabil opuscul poetic, să amintim încă unele din traduceri mai importante ale scriitorului nostru.

După ce în anii grei ai războiului, probabil tot în urma comenzii unei edituri, publică un opus masiv, traducerea lucrării lui Octave Aubry, **Viața intimă a lui Napoleon**, îndată după război, Zaharia Stancu traduce, împreună cu Sorana Gurian, piesa lui Griboedov, **Prea multă minte strică**. Apar, de asemenea, volumele de tălmăcirii **Corneli Vasiliev**, de Lev Tolstoi, **Makar Ciudra** de Gorki, **Primăvara amăgitoare** de Jack Lindsay (în 1955), **Ultima călătorie a vasului Port Polis** de André Kédrov (în 1965). O îmbelșugată recoltă, mai puțin cunoscută, dar care întărește în noi convingerea că Zaharia Stancu a fost, înainte de toate, un om al condeiului care a trăit în și prin cuvînt. Dar, firește, tălmăcirile din Serghei Esenin traduse și publicate de poetul **Poemelor simple** (operă apărută în 1928 și premiată de Societatea Scriitorilor români), ocupă un loc deosebit în creația lui Zaharia Stancu. La tălmăcirea poeziilor cuprinse în volumul (publicat la Cartea Românească, fără an de apa-

riție, dedicat lui Ion Călugăru) poetul și scriitorul nostru a participat altfel decît la altele din numeroasele volume traduse de el. Tinerul poet român se regăsea pe sine, descoperirea straniei corespondențe patetice și verbale chiar în lirica lui Esenin. Și se poate spune că aceasta l-a ajutat pe cel care publicase primul său volum de poezii, care se pregătea să publice (în colaborare cu Ion Pillat) **Antologia poezilor tineri** și care anunța un roman, **Dinamita**, ce urma să apară la Editura Națională Ciornei, în descoperirea de sine. Mulindu-se pe inflexiunile liricii lui Esenin, versul românesc al lui Zaharia Stancu își revela sonorile cele mai întinse. Am putea spune că ciclul „tălmăcirilor din Serghei Esenin” constituie una din cele mai proprii opere lirice a scriitorului nostru. De altfel, era firesc ca fiul țărănilor de pe lungă vale a Călmățuiului să-și descopere similitudini biografice, temperamentale, afective cu poetul rus. „Viața-și intră-n matcă. / Fost locuitor de sat / Imi amintesc / Cele văzute la țară. / Poeme dragi / Povestii liniștit / Despre viața mea”. Cine a scris aceste versuri? Îl simțim într-un totul prezent pe Zaharia Stancu, chiar dacă originalul acestei prime strofe din primul poem — **Drumul meu** — cu care se deschide volumul tălmăcirilor după Serghei Esenin, nu este de el. Nostalgia copilăriei, fixația senzorială în acel univers al începuturilor („Ce bine am păstrat / Senzațiile din anii copilăriei”) sînt comune celor doi poeți. „Am să-mi arăt sufletul prin cuvînte” — își propunea, încă

la o fragedă vîrstă adolescentină, poetul rus. Și nu altul era proiectul tînarului poet român.

Este atât de autentic fiorul liric care străbate versurile din acest volum al „tălmăcirilor”, încît nicăieri nu simți mirosul uleiului ars din lampa rîvelor nocturne ale meșteșugarului. Spontaneitatea — virtute esențială a liricii lui Esenin —, acel zvicnet de izvor, prospețimea apelor se păstrează perfect în versiunea lui Zaharia Stancu. Expresiile fericite („Liniștea a potopit crîngurile cu ploaie. / Toamna, iapă roșie, își scarpină coama în foi”) nu sînt doar reușite stilistice, ci potriviri în **tonusul poetic**. Zaharia Stancu știa, ca și Esenin, că „Tot ce e viu e-nsemnat / Cu un har de la-nceput...” Acest har al autenticității îl posedă poezia voit „simplă” a celor doi poeți.

Tălmăcindu-l pe Esenin, Zaharia Stancu își face auzită vocea sa, își înfilnește propriile obsesii privilegiate („Sînt bolnav de amintirea copilăriei”), și își recunoaște vocația sa, aceea a poetului din **Desculț** („Sînt ultimul poet al satului”). Desigur, mai era însă acolo, în versurile lui Esenin, o umbră amenințătoare, care-l va petrece și pe poetul nostru, aceea a unui sfîrșit presimțit, mereu amînat, dar inexorabil. Vulpea rănită de moarte se retrage în vizuina ei: „Deasupra ei întunericul se zbate. / Seara umedă și roșie creștea, / Capul se tot ridica speriat să audă. / Limba încremenea pe rana udă”.

Nicolae Balotă

O întâlnire memorabilă la Teatrul Național: Tudor Arghezi și Zaharia Stancu. Ceilalți participanți (de la stînga): Silvia Dumitrescu-Timică, Mișura Arghezi, Mihai Fotino, Moni Ghelester, Costache Antoniu, Constantin Diplan, Rodica Popescu, Marcel Enescu, Traian Stănescu, Gheorghe Cozorici

Directorul de teatru

TOCMAI pentru că Zaharia Stancu, poet, prozator și ziarist de o rară fecunditate și strălucire, preocupat de viața artei și destinul creatorilor, a fost prin poziție și temperament un om pentru care nici gazeta, nici cartea, nici „fotoliul lui Ion Ghica” n-au reprezentat un refugiu ori un simplu post de observație, tocmai pentru că Zaharia Stancu a fost o personalitate, cu efuziuni în afirmări și violențe în negații, angajat în luptele culturii nu numai prin propria sa operă, dar și printr-o participare directă, pătimașă, generoasă, el a îndeplinit o funcție de animator.

Se crede, în mod greșit, că acest oficiu îl pot aduce literaturii sau scenei mai cu seamă caracterele ponderate, făcute din claritate și măsură, care judecă, alege și stimulează printr-o voință renunțare la propria lor individualitate. În fapt, prima calitate a unui animator este o anumită vehementă a vieții interioare, darul de a se implica prin tot ce are mai bun și mai personal în viața de fiecare zi a culturii, impulsivînd energiile și determinînd cristalizarea lor printr-o prezență pe lingă a cărei lumină nu poți trece și față de care orice atitudine e posibilă, numai indiferența nu.

Această însușire, Zaharia Stancu a avut-o prin vocația și de pe urma ei „Naționalul” a cules mari și neștirbite

floase. În adevăr, numele său se leagă de una din perioadele cele mai frumoase și mai fertile din existența primei noastre scene. Atunci a avut loc regenerarea unui ansamblu din care viața dezertase de mult și care se cheltuia în van spre a înfăptui și a dura. Aliindu-se cu actori de prim rang în colectiv și îmbogățindu-l cu talente care pînă în acea clipă se aflau în afara zidurilor celei mai importante instituții teatrale din țară, el a realizat imediat după 1948 o prestigioasă companie de valori: George Calboreanu și Aura Buzescu, Gheorghe Timică și Ion Iancovescu, Gh. Storin și Ion Manolescu, Al. Giugaru și Gr. Vasiliu-Birlic, Nicolae Bălțățeanu și Costache Antoniu, Ion Fintesteanu și Marcel Angheliescu.

Cu sprijinul acestei trupe el a contribuit substanțial la reînsoțirea scenică a unor mari opere din dramaturgia națională și universală semnate Caragiale, Cehov sau Gogol, și a colaborat hotărît la dezvoltarea și ascensiunea noii noastre dramaturgii.

Iar acestei trupe el i-a oferit satisfacția unei ample prețuiri pe scenele din țară și de peste hotare, relevînd resursele unei mișcări artistice situată în primele rînduri ale teatrului mondial.

Dar nu încapă îndoială că cel mai însemnat merit al lui Zaharia Stancu în anii cînd a condus „Naționalul” este

de a fi polemizat cu potențialul de inerție și mediocritate care e în firea oricărui așezămint cultural dispus să confunde bătrînețea cu tradiția și vechimea în statele de plată cu înzestrarea artistică. Cel care scria: „Nu știu cum au fost zilele mele / Dar pînă la una au ars, au ars”, cel care spunea: „Sprinten eram și vînjos eram / Ca un leopard, ca un leu” s-a războit aprig pentru ca prima scenă să fie o prezență vie în actualitate, implicată realmente în confruntările ei. Luptătorul i-a speriat pe unii prin ardența și impetuozitatea reacțiilor sale, i-a cîștigat pe alții prin voința de a curma orice tendință de regresivitate artistică și a impus tuturor prin ardoare, prin acea flacără ce-i însuflețea din adînc și scrisul și viața.

În epoca în care Zaharia Stancu a îndrumat „Naționalul” eram un actor tînar fascinat de această vitalitate autoritară, frămîntată de nostalgii și îndrjita să realizeze un teatru contemporan cu el, cu noi toți. Și așa s-au imprimat pe retina și în inima mea anii trăiți lingă el: un anotimp al elanului, al fervorii și al împlinirilor convocate imperios de un animator cu o chemare autentică și de aceea irezistibilă.

Radu Beligan

Vlaicu Bârna

Publicistul

SCRISUL lui Zaharia Stancu n-a avut, niciodată, nimic didactic. Verbul lui, viguros și frust, de o mare și cuceritoare limpezime, și-a validat valențele într-o operă masivă și profund originală, care a trecut de mult granițele graiului în care a fost scrisă. Poezia, proza și publicistica lui ne revelează un univers propriu de meditație asupra vieții și evenimentelor, captată în tiparele unei arte poetice de invenție personală.

Și totuși, prin paradox, Zaharia Stancu a fost un mare dascăl. La revistele și ziarele pe care le-a condus și la care a lucrat, înainte și după Eliberare, generații întregi de tineri au avut de învățat din vasta experiență a acestui self made man care intrase în orizontul lumii publicistice și literare — după propria sa mărturisire — lipind timbre și adrese pe abonamentele revistei „Albina”.

Personal, l-am cunoscut pe Zaharia Stancu în redacția revistei „Azi”, publicație glorioasă întemeiată de autorul **Poemelor simple** într-un moment de răscruce, în anii de la începutul deceniului patru cînd instaurarea lui Hitler în Germania dădea apă la moară nucleelor extremiste de dreapta din toată Europa. În acel timp Zaharia Stancu a conceput o revistă literară lunară de fermă orientare marxistă, adunînd în jurul ei o întreagă generație. Publicasem poezii și recenzii în sporadicele reviste studențești, apoi în „Viața literară” a lui I. Valerian și frecventam cenele lui de duminică seara. Acolo îl cunoscusem. Într-o seară, la cenele, Zaharia Stancu mi-a spus să-l caut a doua zi la ora 10 la Capșa. La acea întâlnire mi-a propus să fiu secretar de redacție al revistei „Azi”. Ani în șir ne-am văzut apoi în fiecare zi, la redacție și tipografie, discutînd sumarele, citînd materialele, corectînd și paginînd șpalturile.

Au avut de învățat mult generațiile de scriitori și ziariști care au locit cu coatele mesele redacțiilor în tovărășia lui Zaharia Stancu. Disciplina în muncă, promptitudinea, informarea atentă, exhaustivă, curajul de a clama ideile proscrise de guvernările abuzive din trecut, iată numai cîteva din învățăturile pe care cei tineri le-au putut trage din conduita profesională a lui Zaharia Stancu. Dar înainte de toate au avut de învățat marele adevăr că purtătorul de condei este un om al cetății, un exponent autorizat al revendicărilor și năzuințelor celor mulți.

POETUL

EDITURA Eminescu i-a pregătit lui Zaharia Stancu ultima mare bucurie, cu editarea în condiții grafice excepționale, a culegerii *Poeme cu lună*, conținând cele din urmă patru cicluri lirice: *Cîntec șoptit* (1970), *Sabia timpului* (1972), *Cîntecul lebedei* (1973) și *Masa tăcerii* (1974). E un volum mare, în-8°, de peste 350 de pagini, tipărit pe hîrtie gălbuie, vergé, într-un tiraj excepțional, de 2 600 de exemplare, rivalizînd în somptuozitate cu cartea de sinteză lirică a vîrstei de ani *Șaptezeci*, antologie și prefață de Aurel Martin, la Editura Minerva, 1972, de format superior și într-un tiraj de 2 180 de exemplare, tipărit pe o singură față și cu coala netăiată lateral. La plăcerea bibliofiliilor se adaugă, pentru cine a citit cumva exclusiv viguroasele romane și pamflete ale scriitorului, plăcerea de a descoperi un poet autentic, de o mare limpezime și de o echivalență forță e-motivă.

Pînă în pragul Eliberării, cînd volumul de poeme *Anii de fum* (1944) ne-a revelat un suflu excepțional și un nebănuț accent pasional, lirica de tinerețe a lui Zaharia Stancu, în poeme scurte de un catren sau două, a reținut printr-o deosebită prospețime bucolică, din familia spirituală inaugurată glorios de Teocrit și Virgiliu, și împospătată în poezia modernă de Francis Jammes. Sint, desigur, numeroase corespondențele, din fericiere, dintre poet și prozator (iar nu invers!), cea mai izbitoare fiind nu leit-motivul, ci, mai sacadată, repetiția cîte unui grup de cuvinte sau a unui vers, ori chiar a unui grup de versuri, înlăuntru aceleiași „bucăți”. Ca plugarul care se întoarce la aceeași brazdă, ca să se asigure de adîncimea ei, și infixe din nou tăișul securii în pămîntul reavăn, Zaharia Stancu a dat, în poezie și în proză (mai adesea poetică), exemplul unei stăruințe neobișnuite de profund mesajul, idilic sau patetic, în conștiința contemporanilor săi.

IN POEME CU LUNĂ, contradicțiile omului modern care a fost Zaharia Stancu, în pofida, aparentă doar, a formelor tradiționale, se ilustrează mai ales prin pendularea sensibilității sale între viziunile clare ale zilei, dominată de acțiunea soarelui, și acelea, nu totdeauna sumbre, ale nopții, sub stăpînirea astrului ei mort, luna.

Marele „lunatic” al poeziei noastre rămîne Eminescu, care a văzut omînia, în *Scrisoarea I*, supusă unei îndoițe determinări: aceleia a luminii de lună și aceleia a geniului morții. Luna eminesciană nu e, așadar, numai stăpîna mărilor, inzestrată cu flux și reflux, dar și a destinului, oscilant ca și acest fenomen natural, între viață = suferință și moarte = izbăvire.

Vrăjit și el de forța atractivă a lunii, Zaharia Stancu a îndrăgit-o și a mințit-o cu o mare bogăție figurativă de epitețe, de comparații și de metafore.

Ca în folclorul nostru, cînd interpretează mitic fenomenul eclipsei de lună, la Zaharia Stancu procesul descreșterii astrului își găsește aceeași explicație cauzală:

„Numai noaptea vircolacii mușcă
Din marginea galbenă a lunii”.
(*Cerul își umplă cu stele pătura*)

Personificată, luna are toane ca și noi, ride și plînge, și uneori își ride de noi.

„Luna ciuntită, cînd ride — cînd
plînge”.
(*Imagini*)

Sau:

„Luna se uită la noi și ride”

într-un acompaniament cosmic universal:

„Stelele se uită la noi și rid,
Iarba își ciulește urechile și ride,
Orzul își ciulește urechile, ride”.

Neașteptat, ca un demon simbolic al trecutului,

„Ride Attila, hohotește și ride”.

ca să stea apoi de vorbă cu poetul și să se simtă, el și Attila, ca și gizele și cerealele, cîte un produs al pămîntului:

„Cîmpul crește ierburi și greieri,
Orz crește cîmpul, orz și ovăz,
Pe mine și pe Attila cîmpul ne
crește”.
(*Întîlniri cu Attila*)

Viziunea pare ciudată, dar ea își află rădăcina organică în simțirea telurică prin care conferă pămîntului o infinită

nota dominantă a ultimei culegeri antologice, vede în lună nu doar astrul mort, satelit al planetei noastre, ci și, uneori, un simbol vitalist și energetic:

„Luna arde-n văzduh ca o flamură”
(*Rouă și soare*)

sau:

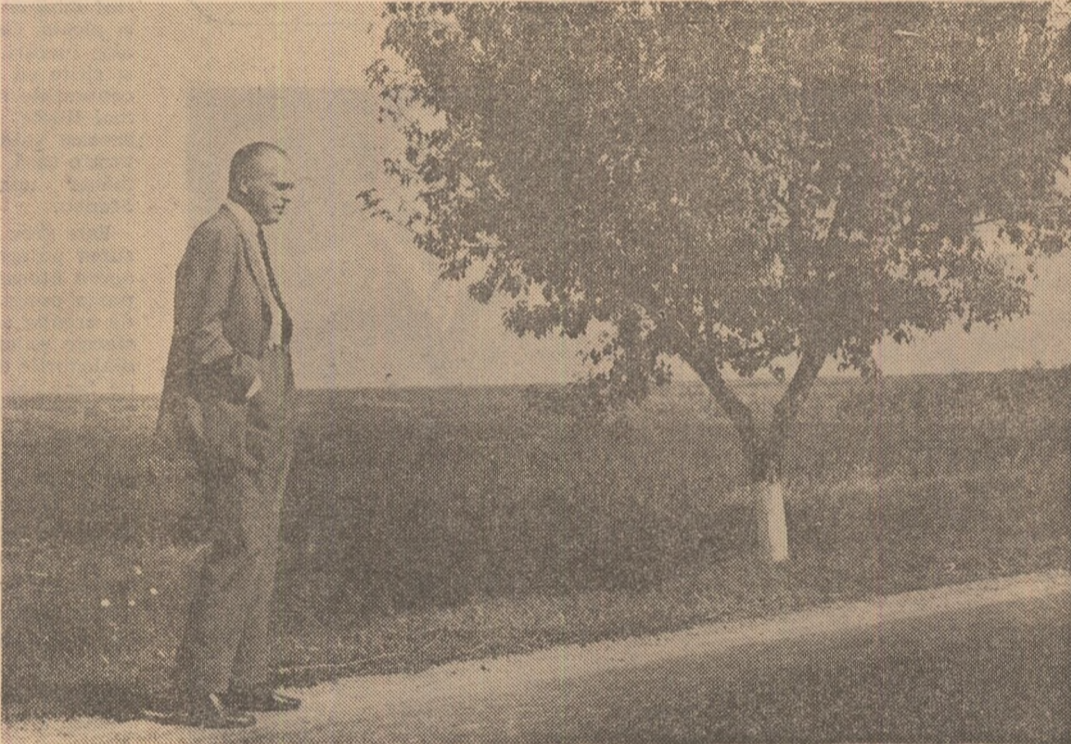
„Luna, abia răsărită, rămîne pe cer
Ca un galben și falnic stindard”
(*Iarnă veche, la Dunăre*)

Un sentiment de congeneritate sau de consubstanțialitate îl apropie pe poet de lună:

„Oasele mele sînt din varul lunii”,
așa după cum își simte ivită

„Carnea din pămîntul oacheș,
străbun”.
(*Cîntec scurt*)

Cosmonauții ne-au relatat că pămîntul, văzut de pe lună, e ireal de frumos, pe cînd luna, explorată de ei, își pierde

Fotografie de Ion Miclea

gamă de forțe generative, în totalitatea universului nostru mineral, vegetal și animal.

Mereu personificată, dar obnubilată,
„Dincolo de nori mă cheamă cu-o
goarnă
Luna minjită de mure pe bot”.
(*Te-am iubit*)

Capul fără trup al divinității nocturne ia ocazional aparența unei sinucideri spectaculoase:

„Luna și-a pus șteangul bine uns de
git
Și în faptul serii în gol s-a aruncat”.
(*Nici nu-mi vine a crede*)

La întîiul sau cel dintîiul pătrar, luna naște altă asociație, războinică:

„Luna își scoate hangerul din teacă”
(*Dragoste*)

sau:

„Luna se aseamăie cu un iatagan
Aruncat în slăvi de un bătrîn
ienicer”.
(*Dacă n-ai văzut...*)

UMANIZAREA lunii nu e numai un joc al fantaziei, ci își adîncește sensul în direcția contemplării grave a vîrstei crepusculare, ca în strofa finală, de bilanț al existenței:

„Acum sînt un om în amurg,
Ora amiezii a fost dulce, dulce.
În cuibul ei din fulgi de zăpadă
Luna s-a dus să se culce”.
(*Om în amurg*)

Simbolul este transparent, dar nu își pierde forța sugestivă, orice ar pretinde poezii ermetici. Încredințați că numai ceața artificială ar fi generatoare de climat liric.

Poetul de un robust optimism, în ciuda presentimentului morții, care e

toată „poezia” cu care au investit-o poezii.

Zaharia Stancu polemizează cu „profanatorii”:

„Chiar după ce a fost călcată-n
picioare
Luna a rămas tot frumoasă”.
(*Vulpea*)

Sau o portretizează cu tilcuri de înțelepciune orientală:

„Luna e mai veche decît pămîntul,
Dar fața ei a rămas tot nouă.

Are gură și nu strigă la noi,
Parcă-ar fi toată numai zăpadă.
Are ochi, dar și-i ține închiși
Ce se-nîmplă pe lume să nu vadă.

Are urechi. Le păstrează închise
Să nu mai audă ce șoptim,
Ride uneori că nu ne pricepem
Sub lumina ei galbenă să ne iubim”.
(*Clavecîn*)

Luna, soarele și pămîntul își împart între ele făptura umană:

„Uneori ne soarbe soarele,
Alteori luna ne soarbe,
De mîncat însă ne mîncă pămîntul
Cu adîncimile lui oarbe”.
(*Marabu*)

Smuls o clipă vrajei, poetul umanist își exprimă ferm preferința, cu caracter de opțiune:

„Unii spun că luna e frumoasă,
Eu cred că mai frumos e pămîntul”.

Cuvîntul ultim este așadar acela al poetului pămîntului nostru, care și-a încheiat deunăzi destinul sublunar, reintegrîndu-și TELLUS PATER.

Șerban Cioculescu

Generozitate

SCRIIND despre Zaharia Stancu, acum cînd nu mai este, am sentimentul ciudat că am început să-mi scriu memoriile, pînă într-atît dispașiunea lui dintre noi creează impresia că s-a terminat o epocă măcar în viața obștei noastre și zilele de ieri ne revelă un timp ireversibil ce poate fi reconstituit doar prin cuvinte, din aduceri aminte.

Nu opera sa a fost atinsă, ea oricum e vie, fiind un punct obligat de trecere pentru oricine se gîndește la literatura română. Poate nici Zaharia Stancu el însuși, oricît am prefera și suferința cea mai crîncenă morții, mai ales cînd o îndurăm oameni cu vitalitatea sa puternică.

S-a creat un gol greu în rîndurile noastre, ale scriitorilor oameni vii, și poate s-a tulburat adînc un stil al vieții noastre literare.

Zaharia Stancu și-a pus pecetea pe c instituție, însuflîndu-i o calitate de seamă, indiscutabil legată de temeiurile și rosturile profesiei noastre înseși. El a însuflat Uniunii generozitatea care naște arta și în treburile noastre zilnice. Și aceasta pentru că artist adevărat și om cu îndelungă experiență în ale vieții publice a obștei noastre (era dintre acei oameni rari care nu încețază să învețe sumîndu-și cele văzute și trăite), el avea o înțelegere subtilă nu numai a literaturii, dar și a literaturilor, cu mizeriile și grandoriile lor. Știa, și acționa în consecință, că talentul mare și rodnic se poate ascunde în multe și înșelătoare forme, că el nu este numai bucurie, dar și, chiar adeseori, greu suportabil. Și era mai atent ca nu cumva, măcar din neatenție, să nu tulbure și mai greu o sensibilitate ascuțită, primind mai degrabă să greșească oferind prea multă încredere. Au existat uneori voci care i-au reproșat această foarte largă înțelegere și generozitate. De aceste voci, uneori, n-am fost nici eu străin. Însă îmi amintesc de un răspuns și o explicație care mi-a dat-o și sper să n-o uit vreodată. „Peste două zile, spunea Zaharia Stancu, mă duc să dezvelesc bustul unui mare poet, iar în viață era un dezarmat. Lui, și nu celor mai puternici, influenți și activi dintre poezii timpului. Nici opera lui n-a fost pe deplin înțeleasă cînd a apărut, necum omul. Însă astăzi i se ridică monumente și poezia română este altfel după ce a scris Bacovia”. Argumentul m-a convins, pentru că era fără replică. Și mă gîndeam că Zaharia Stancu, autorul antologiei poezilor tineri ai generației sale, își înțelegea înalta poziție în fruntea obștei noastre ca o răspundere de-a căuta pretutindeni valoarea, oricît s-ar ascunde în spirite ciudate și sub cenușii aparențe. Știa cît este de rar și de complex și înțelegea cît de absurdă ar fi atitudinea unui miner care ar refuza să mute sute de vagoane de piatră pentru că nu va găsi decît cîteva grăunțe de uraniu. Dacă oamenii s-ar fi gîndit așa și nu ca Zaharia Stancu, ne-am căuta cu greu cu virful bățului ouăle de furnici în junglă, chinuți de foame, amenințați de fiare. Însă cei mai buni au gîndit și s-au străduit ca Zaharia Stancu. Marele scriitor a fost un progresist pentru că a fost inzestrat cu marea generozitate și încrederea nemeschină prin care se naște mereu noul. De aceea se bucura cînd găsea orice semn al valorii și bucuria lui era și mai mare cînd avea certitudinea ei. În meseria noastră este un lucru rar lipsa de încredere sau înfrîngerea ei. Îmi amintesc, de asemenea, cum plăcîndu-i odată o schiță de război scrisă de un scriitor mai puțin cunoscut din provincie pe care pușini au băgat-o în seamă, l-a chemat ca să-l laude. Era încă o fațetă a generozității aceluși om, el însuși complex, care era un violent polemist și un mare diplomat, un entuziast și un prudent în același timp, a unui om ultrasensibil care spre binele obștii își înfrîngea sensibilitatea și orice meschină vanitate, știind să ducă, chiar după ce-a fost rînit, o ramură de pace în casa unui doar aparent adversar. Aparent, pentru că după o îndelungă viață și experiență știa că în meseria noastră ne leagă mai multe decît ne despart.

Nu majestății morții ne plecăm, ci amintirii vii a unui om viu, care a iubit viața în nenumăratele și ascunsele ei forme. Dacă există un sentiment al lui Zaharia Stancu pentru noi, scriitorii, el este un ultim mesaj de solidaritate și generozitate, de largă deschidere pornită din inima unui mare revoltat ce nu vroia, cu marea lui subtilitate, să sterilizeze pe nimeni și nimic.

Alexandru Ivasiuc

Priveghi

Ai auzit Zaharie a sunat telefonul
n-ai auzit
a zis o tristă indatorire
a murit a zis
să-i dau o filă o filă jumate
asta o filă o filă jumate
se face cu hirtie și cerneală
sintem scriitori
scriitorii scriu
o filă o filă jumate
scriitor de seamă
descuț sandale de aur
izbindă totală
spadă cîntec șoptit
anii de fum
o să vină metafora mare bogziană
chipul tău frumos incrincentat
oglinzit în pupila lui contemplativă
de unicorn de magică viețuitoare
or să vină oglinzi mai mărunte
cioburi sensibile
umbra ta se va sparge se va lipi
inchegată-n legendă
buzes uscate fierbinți
miini uscate fierbinți
magnetismul vital
fibra nervoasă-ncordată la maximum
biciuind biciuită
risul rău cu armăsari albaștri în ochi
lacrima repede
scriitorii scriu
ca să spună-adevărul

dar asta e prima noapte
iar eu sunt un bocet bătrîn
cu miinile veștede-n poală
lacrimi curg fără oprire
din izvoare secate
și se duc pe apa cea neagră
de la marginea lumii
așa era și atunci cînd mama —
la fel ca și tine
iarnă era tot așa dar mai tirzie
uscată fără zăpadă
tot așa eram bocet
numai stupoare
deși știam c-o să moară
demult știam
nu a fost nici o surpriză
cînd a sunat telefonul
boceam lingă riul cel negru
care umpluse odaia
maică ce mult te-am iubit eu pe tine
ce mult te-am iubit
boceam ca bătrînul tău lingă vatră
„Mărio, Mărio, ce mult te-am iubit eu
Mărio, Mărio...”
singur era cu focul, ziceai
focul cu aripi, bătea cînd în galben,
ca un cocoș cu tălpile lipite de vatră
și nu putea să zboare ziceai
dar la mine aici nici un foc nici o
vatră

numai chilie de cărți
parapete de cărți

înalte șubrede găurite diguri
prin care riul cel negru
pătrunde-n odaie
dau jos de pe rafturi
cu miini chircite febrile
cărți după cărți
cîtece pietre ușoare
trece-n neștire creionul roșu
peste amar și amar și amar
foile albe cearceafuri pătate de singe
amar
amar
e al tău
e al cui
a cui steaua cea roșie
stau singură între o mie de pietre
ușoare

și chem lingă mine totemuri
lupule vino
vino calule
vulpe orzule griule vino
salcie
lună gălbuie
viscol de maci
cornișe-n ruină
vechi felinar
luminați-mi malul
vegheați lingă bocetul meu
intors înăuntru
în taină.

Maria Banuș

Între aștri

ÎN acea zi tristă de decembrie, peste cetatea Iașului cădeau fulgi, ca niște cicatrice de pe închise și nevăzute răni între aștri mișcați în matca lor. Se copilărea și plîngea cerul Moldovei, fumuri albastre reintemeind fresce de Voroneț. Toate cupolele suflului își sunau bronzul curat deschizînd vămi, să treacă spre căile lactee un Voievod muntean al prozei românești. Vulcanii literei ce arseseră o jumătate de secol în ființa sa intrau, acum, în odihna eternă. Energia unei legende, însă, îl proiectează — „dureș de dulce” — în virstele memoriei celor care l-am iubit. Peste magma chipului frumos ca zbuciumatul relief al patriei-mume, bătea o lumină din nunta Mioriței. Iar dedesubt, în iarna miilor de pagini, ochii noștri cetînd își măreau taina, ca griul miraculos în plaiul sfînt. Țara Moldovei, din vamă în vamă, îi scotea înainte voievozi cu pernă de aur. Între aștri se nășteau mutații, reasezînd patrii cosmice.

Horia Zilieru

Cu fratele său, Ștefan

CIT de relativă este umbra pe care o poate arunca moartea asupra prezenței spirituale a unui om ca Zaharia Stancu se invederează chiar și atunci cînd privești, fie și în mod sumar, opera acestui poet, scriitor și patriot înflăcărat.

Numele lui Zaharia Stancu a devenit pentru mine o noțiune pe vremea cînd am citit articolele sale patriotice și antifasciste publicate în „Lumea Românească”, „Azi” și „Revista Română”. Încă de pe atunci, cînd eu eram un tînăr muncitor în uzinele reșițene UDR, noi l-am considerat pe Zaharia Stancu drept prietenul și aliatul nostru în lupta antifascistă. Tocmai de aceea am trăit ca un eveniment deosebit faptul de a fi putut, la începutul anilor cincizeci, să-l cunosc personal pe omul pe care l-am simțit alături de mine ca prieten în timpurile de restriște. Am cunoscut și recunoscut atunci în el pe același om și scriitor, care, alături de vasta sa creație literară, s-a dedicat și unei remarcabile activități sociale și publicistice.

Personalitatea proeminentă a lui Zaharia Stancu se exprimă însă mai presus de toate în marea sa operă literară. Ca poet și prozator, el a dăltuit în mod magistral suflul poporului român și aspirațiile sale istorice. De aici, marea sa popularitate ca poet și scriitor. Scrierile sale în proză, mai cu seamă opera de căpătîi *Descuț*, dar și *Rădăcinile sînt amare*, *Jocul cu moartea*, *Vîntul și ploaia*, *Ce mult te-am iubit*, ca și alte lucrări, sînt tot atît de cunoscute și citite ca și poeziile sale, căci pentru generațiile mai vechi, ca și pentru cele mai tinere, Zaharia Stancu reprezintă aceeași valoare. Nu cred să existe în țară o casă, o familie care să nu posede măcar una din cărțile lui Zaharia Stancu.

Este greu să explici în cîteva rînduri sursa puternicei atracții exercitate de opera literară a lui Zaharia Stancu. Se poate puncta, pe scurt, că puterea sa de creație artistică a pătruns în toate sferele existenței umane, că, de pildă, dialogurile eroului său Darie reprezintă, de fapt, un dialog al poporului român cu condiția existenței sale istorice.

Opera lui Zaharia Stancu a fost tradusă de mult în limbile de circulație mondială și este pretutindeni citită cu mare interes. Romanul *Descuț*, la fel ca și alte cărți ale sale, are o bună tălmăcire în germană. Lucrările lui Zaharia Stancu, laureat al premiului Herder, se editează regulat în țările de limbă germană. Scrierile lui Zaharia Stancu se bucură de apreciere în lumea întregă, omul și scriitorul Zaharia Stancu a fost prețuit, la noi și pretutindeni, ca prieten și tovarăș de luptă.

Anton Breitenhofer

A plecat Stancu

A PLECAT Stancu — că așa-i spuneam între noi, cei din generația noastră, cărora le-a venit rîndul să plece, numai așa: Stancu —, a plecat primul scriitor român pe care l-am cunoscut mai bine de patruzeci de ani, și care m-a luat din cafeneaua Corso de altădată în casa lui din București, nu mai știu în ce stradă, era însă acolo Nușa — blînda și blonda Nușa —, umblam pe atunci, prin serile Capitalei, cu haine militare zdrențuroase, cu cizme rupte, vorbeam încă bilbiit românește — ceea ce nu l-a deranjat pe Stancu, care m-a luat acasă; a plecat Stancu, care a publicat în revista lui, în *Azi*, pagini despre Geo Bogza care m-au răscolit, dacă îmi amintesc bine: un fel de reabilitare, un fel de manifest de solidaritate cu poetul pe care păzitorii moravurilor purulente l-au băgat în pușcărie pentru *Poemul Invektivă*, așa că, făcînd cunoștință mai tirziu într-o situație destul de ciudată cu Bogza, știam deja cine e — datorită lui Stancu; a plecat Stancu care a publicat din lună în lună scrisorile pline de duh, erudiție și iubire a lui Tabery Géza din Oradea și ale lui Molter Karoly din Tirgu-Mureș despre evenimentele literaturii maghiare din România, și Stancu era acela care a publicat, primul, formidabilul roman a lui Markovits Rodion, *Garnizoana din Siberia*, intuind primul și singur, că scri-

itorul maghiar dialoghează cu Rebrea-nu, și lucrînd minuțios la stilizarea unei traducerii mai mult entuziastă decît reușită; a plecat Stancu, multumită căruia l-am cunoscut parcă zguduit de un trăsnet pe extraordinarul Eșenin; a plecat Stancu care ne spunea pe dinafară, într-o noapte a amintirilor și a paharului de vin, zeci și zeci de poezii ale lui Ady Endre; a plecat Stancu care nu s-a amestecat cu legionarii și hitleriștii și a publicat în gazeta lui cutremurătoarele reportaje ale lui Geo Bogza, trimise din nordul Spaniei după ce a izbucnit oribilul măcel fascist contra republicanilor spanioli și poporului iberic — și acest război civil a fost începutul adevărat al războiului mondial în care au pierit cincizeci de milioane de suflete, doamne dumnezeule, fereste-ne de al treilea!

A plecat Stancu, care a semnat după război în fruntea scriitorilor români un legămint democratic comun cu scriitorii maghiari din România pentru împlinirea unei revoluții populare, un legămint al umanismului, al egalității, al moralei și iubirii, o unire pregătită din 1945 și mai înainte de Eugen Jebelănu, Cicerone Theodorescu, Victor Eftimiu, George Macovescu, Perpessicius și părintele Gala Galaction, pe de-o parte, și pe de altă parte de Gaál Gábor, Nagy István, Benedek Marcell, și mai ciți, dintre care abia au mai ră-

mas unii în viață. Și iată, a plecat și Stancu. A plecat Stancu, a cărui carte, *Descuț*, am inclus-o într-o conștiință istorică nou născută și plină de vise, cartea pe care marele poet Szemlér Ferenc a transpus-o în maghiară cu toată intensitatea limbajului dens și a suflului creator, fișnit din spiritul poetic al povestitorului Stancu; a murit Stancu cu care, după Congresul al IX-lea, ne-am întors împreună la sursele umanismului comun, ale iubirii reciproc zămislită în rezistența spiritului și a scrisului în contra inumanității fascismului, în contra oricărei inumanități de oriunde; a murit Stancu, cu care am făcut împreună pelerinajul, acum cițiva ani, la mormîntul simbolic al lui Petöfi, dispărut într-o groapă comună, întîlnindu-ne acolo, sub umbra burgului Sighișoarei, cu pelerinul Darvas József, creatorul epic al descuților din șesul dintre Tisa și Dunăre, iar Stancu și Darvas s-au îmbrățișat și și-au împletit cuvintele lor care sună atît de diferit, și acestea erau pline de înțelegere, de responsabilitate comună, umană, dar a plecat și Darvas József, exact 367 de zile înainte lui Stancu; a plecat Stancu, poetul, pe care l-au tradus mulți maghiari, și l-a tradus și József Attila între primii, nici o literatură n-a tradus din el mai mult decît cea maghiară; a plecat Stancu, cu care am stat ani de zile sub același acoper-

riș al breslei noastre, a scriitorilor, și citeodată am stat împreună la un pahar de vin, la o ceșcuță de cafea ascultîndu-i istorisirile miraculoase pe care nu le va mai scrie, și au rămas multe întrebări nediscutate, multe amintiri nerăscolite, multe întrebări nepuse; a plecat Stancu și nu-l mai pot întreba, și nu mă poate întreba: ce n-am făcut bine, ce și unde am greșit, cu toate că răspunsul la această întrebare e mai important ca orice înainte ca să părăsim viața; a plecat Stancu, se duce o generație cu ceea ce a făcut bine și cu ceea ce a greșit, fiindcă noi, oamenii literelor, — și a scrie înseamnă: a suferi pentru alții și pentru noi înșine — noi n-am fost eroi, doar niște bieți oameni în istorie de cînd există istoria ca conștiință — nici mai buni, nici mai răi —, și istoria ne va judeca literele și faptele, va spune tot ceea ce noi n-am ajuns să ne destăinuim, — sau n-am avut tăria de a le recunoaște — deasupra celor scrise, sau lingă un pahar de vin și o ceșcuță de cafea; a plecat Stancu și plecăm cu toții cu o frază neterminată pe buzele noastre împietrite, plecăm fără să terminăm dialogul care e viața și literatura, această convorbire fără de sfîrșit; a plecat Stancu, și rămîn fără răspuns o mulțime de întrebări...

Meliusz József

Poemul fără sfârșit

CEU GREU mi-e să scriu acum despre Zaharia Stancu, după ce, cu emoție și bucurie, am scris despre aproape toate cărțile lui!

Cu Zaharia Stancu dispărea nu numai unul din cei mai importanți scriitori ai ultimelor decenii, dar un martor extraordinar, de neînlocuit, al istoriei și culturii noastre din acest veac. Fiindcă ceea ce era înainte de orice izbitor la el — la scriitor ca și la om — era memoria. Zaharia Stancu era o arhivă vie. Criticii se vor mai strădui multă vreme să distingă, în operele lui literare, ficțiunea de memorialistică, imaginația de document. Descuț și celelalte romane sînt cărți ale aducerii aminte, de la faptele pe care le conțin și pînă la ritmul frazei. Burtele memoriei absoarbe la Zaharia Stancu totul. Punctul de pornire, logica și construcția capitolelor, cadența interioară a narativității — toate provin din prea-plinul amintirilor, în care un singur amănunt accidental poate declanșa în orice clipă uriașul mecanism al memoriei afective. Nu știu cum scria prozatorul, nici dacă își făcea înainte un plan. Dar bănuiesc că lua pur și simplu stiloul în mână și începea să povestească. Povestirea actualiza memoria: apoi, memoria putea întreține la nesfârșit povestirea. Scria ce și cum își amintea. Își amintea pe măsură ce scria. Efortul de selecție, de ordonare, de compunere nu se poate constata nicăieri. Există în romanele lui Zaharia Stancu doar o uriașă capacitate de a scoate la iveală, din străfundul experienței, tot ceea ce scriitorul a văzut, a trăit, a gândit, pe toți oamenii pe care i-a întâlnit, pînă și atmosfera, culoarea, mirosul fiecărui eveniment. Avea o baghetă magică; orice lucru ar fi atins, desferea deodată în el izvorul de apă vie al unui trecut „realterat”. Cărțile lui încep, de fiecare dată, magistral: „Tudoreee, deschide poarta!” — odată cu acest strigăt păstrat, intact în adîncimea copilăriei scriitorului țigănesc întreg romanul Descuț. Cărțile lui nu se sfîrșesc însă niciodată. Nici una nu are la drept vorbind un final. Romanele, memoriile, povestirile se pot opri oriunde și se pot continua oricît. Prozatorul le-a și reluat de cîteva ori, în alte structuri. Fluviul amintirii izvorit de sub o stîncă invizibilă și crescînd apoi tot mai larg, adunînd pe drum sute de afluenți, nu ajunge niciodată să se verse în mare. Literatura lui Zaharia Stancu e un fluviu fără deltă, fără estuar, fără gură de vărsare, ca un Nil rodnic sortit să-și caute veșnic Mediterana.

Această teamă de încheiere e probabil caracteristica psihologică cea mai tulburătoare a operei și a omului. Omul se proteja prin trecut, ca și scriitorul. Avea o țineră de minte fabuloasă. Știa pe de rost totul, cînd și cu cine s-a văzut, unde a citit ceea ce a citit, cînd a debutat un coleg obscur, ce incident s-a petrecut pe scările unei redacții cu o jumătate de secol în urmă, cum l-a privit A. D. Hertz cînd i-a întins primul manuscris și așa mai departe. Lucruri nu de azi, de ieri, ci lucruri vechi de treizeci, patruzeci sau cincizeci de ani. Știa ce i-a povestit cu trei zile mai devreme și ce vreme era în decembrie 1921 cînd... Am văzut poezii uluși literalmente să afle din gura lui Zaharia Stancu în ce zi, în ce număr, al cărei mărunt reviste au publicat prima oară. Ei uitaseră: el ținea minte. Ei nu-și aminteau nici titlul: el știa pe dinafară poemul. Prin memorie, omul se apăra — parcă — de moarte. În ochii lui aproape albi, aparent impasibili, strălucea scînteia acestei temeri, pe care nici anii, nici gloria, nici fericirea n-au stîns-o, imperceptibilă scînteie, dar care era acolo mereu. Nu se plîngea, nu se trăda. Trebuia să-l cunoști relativ bine ca să știi să-i citești în ochi. Căci omul era reticent, de o distincție în trăsături și gesturi ce vedeau, ca și la Goga, străvechimea rasei noastre de țărani.

Ultima oară cînd l-am întâlnit era în mijlocul unei adunări peștrițe și indecente, pe terasa unui hotel de la mare, între bărbați și femei aproape goi, cu apa sărată scurgîndu-li-se pe pielea neagră, în costume sumare și colorate, cu pălării exotice pe cap, cu prosoape tirite pe cimen-

tul terasei: el singur era complet îmbrăcat, în haine negre, cu cămașă albă și cravată, neverosimil de elegant. Nu era totuși ostentativ, căci acest fiu și nepot și strănepot de țărani din cîmpia Dunării știa să se poarte cu o nonșalanță, cu o lipsă de crispare, ce făceau din el un mare aristocrat. Rezervat și distins, Zaharia Stancu era un aristocrat în gesturi și spirit, atent, deferent, împingînd politetea pînă la a se ridica totdeauna din scaunul lui de Președinte al Uniunii și de a întinde mina oricui intra pe ușă...

Căci, în fond, acest om care a făcut numeroase profesii, răzbătînd în atîtea medii, ca ziarist, reporter, poet, politician, director de teatru și de revistă, acest om care a cunoscut pe toată lumea, de la sa-lahor la ministru, era un mare timid. Sub prezența lui de spirit și sub prestața virtuții și talentului se ascundea timiditatea. Era un afectiv și un impulsiv, însă tremurul vocii nu arăta numai asta. L-am invitat, acum un an, să vorbească studenților Facultății de română din București și mi-ă promis că vine. Era într-o perioadă bună, teribila boală care avea să-l răpună nu-și făcuse simțită încă prezența. Se plîngea de tensiune, de inimă, dar atît. M-a rugat să-l vizitez cu cîteva zile înainte ca să-i spun cum va decurge întîlnirea. I-am dat toate amănunțele, afară de unul: că vom încerca să-i înregistrăm cuvîntul. Ca să nu-i creez o preocupare în plus. Era fericit să vină. Știa, simțea oare că s-ar putea să fie cea din urmă întîlnire a lui, a marelui scriitor, cu viitorii profesori de română, poeți și critici? Probabil știa, fiindcă în dimineața întîlnirii emoția l-a copleșit. Doamna Stancu îmi telefonase că nu se simte bine. M-am repezit într-o fugă la el. L-am găsit în pat. Părea neconsolat de nepolitețea de a trebui să contramandez totul pentru boala lui. Doctorul mi-a spus, la plecare, că emoția întîlnirii a fost prea puternică. Făcuse brusc tensiune. Omul acesta care vorbea în adunări incomparabil mai importante, se emoționa, acum, gîndindu-se la cele cîteva sute de perechi de ochi tineri pe retina cărora s-ar putea să rămîna întipărită ultima imagine a scriitorului Zaharia Stancu. L-am liniștit, promițîndu-i că-l vom invita din nou cînd se va simți bine. Acest lucru nu s-a mai întîmplat niciodată.

Astăzi, cînd Zaharia Stancu nu se mai află printre noi, din toate întîlnirile și discuțiile noastre, destul de multe în ultimii cinci-șase ani; cea mai vie rămîne în mintea mea aceasta: a omului bolnav de emoție și de timiditate. Și-mi zic mereu de atunci că ființa noastră e mai nobilă în slăbiciunile ei decît în forța ei, căci un Zaharia Stancu sigur pe el, dar și punîndu-și în valoare imensa autoritate literară, mi-ar fi părut mai puțin demn de respect și iubire decît bărbatul acela cu privire șovăielnică și aproape copilărească, speriat și rușinat de neputința de a-și onora o banală promisiune.

Nicolae Manolescu

Forța literaturii

ODATA, un călugăr bătrîn, orb, care asculta la tranzistor orele serii, m-a întrebat dacă-l cunosc pe Zaharia Stancu, președintele scriitorilor, cerîndu-mi să-i spun și cum arată... L-am descris cum m-am priceput, în timp ce bătrînul asculta cum ascultă orbii, parcă pe unul care ar fi totdeauna, cu un cap mai sus decît tine. Pe urmă, călugărul stînd și gîndindu-se, a zis: l-am ascultat aseară la radio pe președintele vostru, vorbește de Călmățui ca de Mississippi.

La prima întîlnire, i-am transmis lui

Cu Geo Bogza, în aprilie 1971

Cărți

Oricîte cărți ar fi să se scrie de acum înainte în literatura română — nu cea mai mare dintre literaturile lumii, dar una față de care, din motive bine întemeiate, sînt cel mai sensibil — mereu voi citi, cu plăcerea cu care am citit-o întîia oară, o carte cu numele de **Costandina**.

Oricîte cărți ar fi să îmbogățească de acum înainte literatura română, mereu voi avea, ca și întîia oară, sentimentul că mă aflu în fața unei opere de căpătîii, ori de cite ori voi lua în mînă și voi citi din ea o pagină sau voi citi-o în întregime, o carte cu numele de **Descuț**.

Oricîte cărți ar fi să mai apară de acum înainte în literatura română, și oricît de bine scrise, mereu voi citi, ca într-un zvon de glasuri de preoți și de dangăte de clopot — ce-mi aduce aminte de moartea și înmormîntarea atîtor bărbați și femei din neamul nostru — mereu voi citi, cu aceeași dulce durere în suflet, o carte cu numele **Ce mult te-am iubit**.

De cînd mă țin minte, am fost umblat prin Dobrogea, plăcîndu-mi mai ales să mă prindă opusul și noaptea sub cerul ei, evocînd, la fiecare pas, multele neamuri care i-au ridicat pulbera sub copitele cailor. Rareori, din acel virtej de noroade, pierdute în noaptea vremii, cite un nume se desprindea, de împărat asiatic sau general roman.

O carte am citit, o carte din zilele noastre, și, de atunci, de cite ori rătăcesc, cu inima fierbinte, cu inchipuirea fierbinte, pe pămînturile fierbinți ale Dobrogei, mereu mi se pare că-mi iese înainte, cu silueta și numele ei de neuitat, Uruma, tătăroaica, eroina din **Pădurea nebună**.

Aceste cărți, oricîte ar fi să mai apară în limba română, eu le voi citi mereu, cu imensa și inegalabilă desfătare cu care se citesc adevăratele cărți, scrise de marii și adevărații scriitori, acele cărți care sînt apa vie a unei literaturi.

Geo Bogza

(Din „Contemporanul”, nr. 40, vineri 29 septembrie 1972)

Zaharia Stancu aceste cuvinte, de față cu alți confrați strînși în jurul mesei sale de lucru. Stancu a rîs cu lacrimi, înveselit de exorbitanta comparație și de hazul orbului. Cred că el înțelesese că acest orb făcuse asupra operei lui una dintre judecățile cele mai îndrăznețe. Literatura mare poate într-adevăr să preschimbe ca-n basme o gîrlă amărîtă, seacă mai tot anul, într-o amplă curgere imaginară a dramelor, suferințelor, bucuriilor, pasiunilor unei comunități omenești; să transforme, prin forța artei, imobilitatea seculară într-un fluviu larg, cărînd cu el spre liman de toate...

Zaharia Stancu avea pentru cultura aleasă și pentru oamenii deosebit de înzestrați respectul, uimit, și încîntarea băiatului de odinioară, ținînd pe genunchi cartea și care a făcut școală, măturînd școala, drept plată.

Director de teatru, omenos și bun, iubit ca nimeni altul, Stancu implora în cabină o strălucită actriță aflată într-o nefericită stare fizică, să joace în numele talentului ei, — o implora mîngîindu-i mîinile deformate de boală.

Moartea pare o eliberare. O rupere de contract. E aspectul ei retoric și convențional. De fapt, ea adîncește viața, legînd și mai mult, restituind prin esența rămasă propria noastră imagine, cea mai adevărată, peste ce e trecător. Nu m-aș mira deloc să mă înfilnesc într-o zi cu un poet mergînd spre locul de veci al lui Stancu, și explicînd: „Mă duc la Stancu, am o problemă”.

Constantin Ţoiu

Rostirea limpede și esențială

VREME de cinci decenii, poezia lui Zaharia Stancu urmează parcursul unei vieți, având ca și viața un început și o încheiere, un ciclu succede celuilalt, ea este pe rând poezia unui adolescent, a unui tânăr, a unui matur și, în sfârșit, a unui om copleșit de ani, extenuat de cite a văzut și a trăit. Fiecare ciclu trebuie citit din perspectiva tuturor celorlalte și atunci se va observa mai bine nu numai evoluția în timp supusă metronomului implacabil al virstelor, dar și ceea ce leagă totul laolaltă într-o impresionantă structură care nu vrea să cedeze asaltului, fatalei presiuni a timpului. Tragismul acestei poezii se poate explica prin confruntarea continuă dintre marea voință individuală și limitele speciei, prin uimirea pe care aceeași confruntare o trezește în conștiință, prin alternanța dintre acceptare și refuz, dintre resemnare și revoltă, tăcere și strigăt vital.

În toate etapele, de la **Poeme simple** (1927) la **Sabia timpului** (1972) și pînă la ultima poezie tipărită în „România literară”, această confruntare imprimă liricii lui Zaharia Stancu un caracter de mare luptă și de tensiune dramatică. Poetul este (și are mereu conștiința ascuțită a acestei realități) cineva anume, o identitate ireductibilă, o individualitate extraordinară, fiecare gest și fiecare cuvint îl singularizează în lume și totuși el trebuie să accepte condiția cea mai generală a speciei, să se anuleze, prin moarte, într-un destin comun. Această evidență, atât de simplă, ia în poezia sa forma unei revelații, uneori acceptate, mereu inacceptabile. Evidența însăși ia dimensiunile unui lucru de neînchipuit, de nesuportat. Natura voluntară, natura luptătoare a temperamentului său se izbește în felul cel mai dureros cu putință de prezența unui inevitabil al dispariției și din această rezistență, din această crîncenă răsucire a întregii ființe, din marea uimire a spiritului și a trupului deopotrivă, se nasc versuri de-o acui-

tate străpungătoare, familiare, incredibil de simple.

Zaharia Stancu ajunsese să stăpînească în ultima vreme un stil al evidențelor absolute, al sentințelor fundamentale, al rostirilor limpezi și esențiale, în stare să se adreseze direct sufletului și, așa zice, să-l imobilizeze în actul unei atenții pure, din obiectivul căreia dispărea orice gând secundar, orice asociație mai mult sau mai puțin întimplătoare, astfel că ea, atenția, era obligată să dea ascultare. Nici o impuritate, nimic accesoriu, nimic accidental nu mai venea să tulbure emisia cîntecului simplu, linia unei rostiri lirice cu punctul de pornire în zona centrală a ființei, în nucleul ei cel mai curat omenesc:

„N-am ce face cu tristețile tale, / Ia-le și du-te cu ele-n pădure, / Ca să poți face un foc cît mai mare / Iată, îți dau în dar și-o secure, / N-am ce face cu bucuriile tale, / Ia-le și du-te cu ele-ntr-un crîng [...] Dar mai bine rămii cum ești, / Puțin dulce, puțin amar. / Apa vieții încape toată / Într-o ulcică, într-un pahar. / Dacă scapi ulcica din mîini / Nu mai vezi și nu mai auzi. / Piinea se coace chiar dacă brutarul / Întreține focul cu ochii uzi. / N-am ce face cu tristețile tale, / Du-te și-n ocean le aruncă. / Bivolilor bucuriilor tale / Să tragă la jug dă-le poruncă. / Altădată erai înțelept. / Acuma mereu dai în gropi. / Inima altcuiva niciodată / În pieptul tău să n-o-n-gropi. / Rămii pe lume cum ai venit. / Puțin dulce, puțin amar. / Apa vieții încape toată / Într-o ulcică, într-un pahar” (**Apa vieții**, „România literară”, 17 oct. 1974). Apropierea deznădămintului, tragic resimțită, aduce cu sine o eliberare a sufletului, o de-nudare, o despo-vărare, făcînd cu putință accesul imediat la esențe și la origini, contempla-rea netulburată a înțelesurilor demne să supraviețuiască. Încercările extreme ale suferinței trupesti mai lasă loc poeziei, într-atît aceasta era, se vede bine, pentru Zaharia Stancu, un mod

esențial de a trăi și ultima cale de a rezista asediului final:

„Sînt obosit. Mi-e capul ca un butoi plesnit / Și trupul tot acum mă ustură ca rana / Pe care flăcări roșii și-au desfăcut năframa / Și marea în fur-tună nisipul și-a zvîrlit / Îmi dă ocol întruna un înger sprîncenat / Văd : pa-loșul îi arde și totuși nu cutează. / Lovește, de-ai curajul, în inima-mi vitează, / Lovește-n acest trup slăbit și-nrîncenat [...] Sînt obosit. Se pare, sînt condamnat, osînda / Vieții s-o îndur, cum o-ndurai întruna. / Prin larga mea fereastră-n odaie-mi intră luna / Și-mi cere să-i zîmbesc : aceasta e do-bînda”.

Se poate spune acum că el gîndea nemijlocit în versuri la destinul său și că ultimele sale gînduri se încorporau de la sine, fără eforturi de a găsi echivalente de limbaj, în versuri memorabile. Fiecare astfel de gînd devine un vers extraordinar, această esențialitate ajunge poeziei, satisface pe deplin o imperioasă nevoie de lirism, fără împlinirea căreia viața n-ar fi de-sigur posibilă. Fiecare vers numește un adevăr înțeles cu toată ființa, o experiență interioară investită cu forță de anticipare:

„Nu știu cum au fost zilele mele. / Dar pînă la una au ars, au ars. / Cenușa lor mi-a rămas în palmă [...] Nu știu cum va fi moartea mea, / Dar n-o să vrea să fie blajină. / Prea am dorit-o, prea am urit-o. / Prea am chemat-o ca s-o alung. / Prea am chemat-o”.

Cel care a fost odată „tînăr, atît de tînăr, atît de sprinten. Ca o lăcustă” a știut, a fost menit să ducă totul pînă la sfârșit și cu impresionantă luciditate să lase mărturie despre aceasta și să rămînă pînă la urmă el însuși, poet, un mare poet, al vieții și al morții, al vieții sale și al morții sale. A știut ce spune cînd a spus : „Nașterea nu mi-a fost vestită prin cărți / Moartea sper că-mi va fi, cît de cît”.

Lucian Raicu

ZAHARIA STANCU

sabia timpului

Ce mult te-am iubit

Zaharia Stancu

CARTEA VREMII

ZAHARIA STANCU

POEME SIMPLE

19

Poemele simple

DEBUTUL poetic al lui Zaharia Stancu (**Poeme simple**, 1927), bine primit la apariție și onorat cu un premiu al Societății Scriitorilor, promitea, la vremea aceea, o interesantă atitudine lirică, o personalitate poetică și are astăzi, cînd se cunoaște evoluția întregă a poetului, valoare de document. Dacă în raport cu opera de maturitate **Poemele simple** pălesc în importanță, nu-i mai puțin adevărat că în volumul acesta se găsec în nuce principalele caractere ale poeziei ce-l va impune pe poet printre vocile lirice originale și autoritare din ultimele patru decenii.

Este, mai întîi, naturalitatea desăvîrșită a gestului poetic, un fel de oralitate a imaginației mai mult decît a expresiei, o simplitate — a gîndirii și a vorbirii — căreia lirismul direct, abundent, îi asigură densitatea. Evidență mai cu seamă în ciclul **Miniaturi**, această notă a poeziei de început anunță viitoarea, recunoscută, dicțiune molatec-severă a poetului. Aici însă exercițiul liric se reduce la notația concisă, ce pune în relief o stare adolescentină inanalizabilă, un fior tulbure, mai rar o secvență de meditație, totul într-o imagistică delicată, în care vocabularul evocă elemente de geografie agrestă, de botanică și zoologie rurală („Un cuc se strigă singur în livezi. / Azi, călăuză

ni-i poteca verde / Spre lunca unde au ieșit cirezi / La iarbă soarele să le dez-mierde. / Sprintară, filfii mîinile surori / Și le îngropi în grîul inspicat / Trudindu-te-n căușul lor, în zori, / Să scuturi ceru-n spice lacrimat”).

Miniaturile sînt poeme simple, limpezi și discrete, compuse fiecare din cite opt versuri care fac împreună o unitate perfectă, ca și cum ar fi fost scrise dintr-o singură respirație. Aproape șoptite, ele comunică o puternică înclinație lirică, nu încă o viziune. În schimb, celălalt ciclu al volumului, **Serisori din cîmp**, conține poezii ceva mai extinse, pasteluri impresioniste ori reverii sentimentale într-un univers țărănesc tratat în prelungirea unei direcții lirice la granița dintre Fundoianu și Pillat, cu accentele de vitalitate din **Privești** celui dintîi și nostalgia sub lumină calmă a celuilalt. Un **Amurg** e văzut în mișcare de pastel și la o temperatură elegiacă : „Uite, cu zbang și muget, vin boii din ceaire, / Pe sus, ca umbre șui, trec șoimii, în plutare, / Din țarcuri fură miei și-l urcă-n cer vulturii, / Chindia-ncet se stinge în creștetul pădurii / Și-amurgul pierde simplu c-un pîlc de pitulici / De pretutindeni curge mireasmă de aglici / Pe lîngă drumuri largi se scaldă-n neguri plo-

pii, / Răzoarele ascund, în cuiburi calde, dropii / Cu cîmp în straie trec țărani cu chipul brun, / Îi cheamă către case un clopot, în cătun / Ne odihnim alături, pe maldăre de fin, / Pămîntul bun ne strînge, și cerul, lîngă sîn” ; într-un alt poem, copia după natură transmite o vagă restriște erotică, iar decorul deluros, picturalizat violent, accentuează prin opoziție starea de inconfort psihic : „Pe dealurile roșii pod-goriile ard / Zorelele cu rouă în pleoape rid pe gard / Văzduhul dimineța e limpede și rece / Nimic nu s-a schimbat și rîul încă trece / Cu ape străvezii să cînte-n roata morii / Dar undeva, sub zare, în pilcuri negre, norii / S-au adunat, — și cerul pe unde porumbei / Cu aripile albe adună fungei / Îl vor surpa curînd, întunecați și răi / De-aceea murmurînd îți spun : în ochii tăi / Cu lege, azi, lumina din mine și din soare / Cad stelele în noapte, se prăbușesc frunzare / Mi-e teamă, vreau tristețea să n-afle unde sînt / Ca pe-o sămîntă-n toamnă ascunde-mă-n pămînt” ; în sfârșit, într-un altul, tot un pastel, privirea se obiectivează parcă, tonul rămîne aproape neutru, lirismul se pulverizează în notația acută, metaforică, și numai tîrziu, abia schițată, o surprinzătoare concluzie afectivă : „Mă

pierd pe plaiuri vechi de basm și de aramă, / Podgoria mă-mbie cu chiote la cramă / În linuri tălpi desculțe se-ngroapă pin-la pulpe / Ca frunza, roșcovană, din vițe iese-o vulpe / Chef-nind — și după ea fug puii dolofani / O ia la ochi pindarul și-o dă în bolovani / Pe blană-i înflorește deodată maci de sînge / Amurgul se prăvale în zori, un clopot plînge, / Și vîntul bate lin cu miros copt de struguri / Pe drumurile toamnei se leagănă în juguri / Boi blînzi cu truda-n trupuri și cu văzduhu-n coarne... / Și ziua — ziua de-astăzi — nicicînd n-o să se-ntoarne”.

Peste tot aceeași scriitură delicată, aceeași simplitate a expresiei totdeauna poetice, cum simplă, adică directă și acută, este mereu și sensibilitatea poetului. Personalitatea debutului poetic al lui Zaharia Stancu s-a conturat tocmai în această simplitate profundă și tremurătoare a lirismului, în nou-tatea temperamentală sugerată de percepția universului campestru, cu alte cuvinte, în modul personal de a se angaja liric într-o direcție a poeziei românești care avea, la acea dată, o bogată istorie.

Laurențiu Ulici

Lungi raze de lumină

DEFININDU-SE ca un „dur“, creație a unei lumi nedrepte căreia i se opune cu îndrăzneala miticului David, Darie, personajul-fo-car al întregii opere a lui Zaharia Stancu, încordat și bănuitor, „colțos“, gata în orice clipă, nu de atac, ci de apărare, dar cu ceva agresiv în chiar esența reacției lui defensive, cunoaște, în lungile și asprele sale peregrinări picarești și unele momente de neașteptată relaxare, de calmare a pulsului, altfel întotdeauna febril, de înseninare și chiar de — aproape — fericire. Ce greu i se asociază acest din urmă cuvânt dirzului personaj. Cu toate acestea nu e mai puțin adevărat că uneori marea vocație a pîndei, caracteristică eroului, se suspendă. Nu pentru multă vreme, evident. Asemenea intervale, deși scurte și rare, există însă: ele alcătuiesc „vacanțele“ lui Darie, — interstițiile odihnei de-a lungul unei crin-cene existențe de luptă. În ele personajul răsuflă destins, își vindecă răni-le, adună puteri noi în vederea viitoarelor încercări.

Un astfel de interval de acalmie — orientală — introduce în existența de continuă alertă a lui Darie experiența sa tătarească, dragostea cu Uruma, evocată în **Pădurea nebună**. Darie, care, obișnuit, trăiește în regimul de viață al sălbăticiunilor amenințate în fiecare clipă de o primejdie pătrunde, cu acest episod, într-un climat de poveste. E singura „poveste“, adevărată, a personajului care, copil, nu se hrănește decât cu realități. O pagină din „o mie și una de nopți“ se intercalează parcă în biografia sa, bogată în întâmplări sordide. Suprîncărcată de real, viața eroului se purifică într-o aventură poetică. Să ne-o reamintim. Debarcat la Constanța, Darie, cel dintotdeauna, atent la tot ceea ce ar putea fi interpretat ca un semnal de pericol și gata de ripostă, străbate, ca de obicei, cu piciorul, Dobrogea inundată de soare. Ajungînd într-un cătun de tătari, Sorg, Darie va fi angajat, pe timpul verii, ca argat și păzitor de cai de primarul Selim Resid, a cărui frumoasă fiică, Uruma, se îndrăgostește de el. Pentru a evoca această iubire, Zaharia Stancu creează un spațiu privilegiat, inedit în litera-

tura sa. Cătunul Sorg reprezintă cea mai bună dintre lumi posibile în universul adeseori terifiant al scriitorului. De la început, peste descrierea, întru totul realistă, a micii localități, așa cum i se înfățișează ea intrusului, to-pită de căldură și înecată în praf, cu case adormite și uliți pustii, cu clădirea mai răsărită a primăriei și obișnuita cafenea, cu — în fine — grupul celor cițiva tătari vorbind liniștiți între ei și trăgînd din tradiționalele lulele fără grabă, agale, într-un ritm care îl dictează pe cel al întregii lor vieți, trece un tremur de irealitate. S-ar crede că nimic rău nu poate surveni în acest perimetru vrăjtit, încrămenit într-o stagnare de legendă. Deși condiția socială a lui Darie rămîne umilă, stăpî-nul se poartă omeneste cu el, iar fiul acestuia, Urpat, sfîrșește prin a-l îndrăgi. Munca pe care o are de îndeplinit este, în partea ei principală, relativ ușoară: Darie nu trebuie decât să ducă în zori herghelia la păscut, lîngă țărnuț mării. Ziua întreagă îi aparține; el înoată, avîntîndu-se temerar în larg și se îngroapă apoi în nisipul fierbinte: e, într-adevăr, o nesferată vacanță! Asemenea unei tinere vieții, trupul personajului se revitalizează, resorbind energia elementelor. Spațiul cătunului Sorg este ocrotitor. Acționează, s-ar zice, un fel de interdicție a răului. Întîmplările tragice (crime, accidente mortale) sînt „mutate“ de autor dincolo de marginile cătunului, extrapolate zonei de puritate pe care acesta o reprezintă. Astfel, Urpat se înecă în mare, dar în dreptul unei alte localități, iar jandarmii care ucid, pentru a camufla o afacere necurată, doi turci nevinovați, comit fapta de asemenea în afara cătunului. Adevărați potențați ai regiunii, temuții jandarmi dobrogeni (acțiunea povestirii se petrece după primul război mondial) se mulțumesc să intre în Sorg doar pentru a-și revendica cuvenitele plocoane. Lumea, așa cum o putem contempla în celelalte romane și povestiri ale lui Zaharia Stancu, adeseori mizeră, crudă, sordidă, se oprește la granițele cătunului Sorg. Satul vecin Korgan, cu casele sale subredde, părăginite, cu locuitorii lui alcoolizați și ulcerați de sfrenție, așează de coșmar pe jumătate circiumă, pe

jumătate bordel, îi mai aparține încă. El reprezintă punctul de frontieră al uritului. Cătunul Sorg se ivește în drumul lui Darie, etern călător prin pusturile morale ale vechii lumi, ca o oază răcoroasă, binefăcătoare. Desigur, nici în episodul pe care i-l consacra, Zaharia Stancu nu abdică de la realismul său fundamental — nu-i scapă, de pildă, scriitorului nici unele atitudini de dispreț, nici unele gesturi de cruzime ale celor bogăți față de nevoiași —, dar descrierea dobindește o reverberație, o aură diafană, care o transfigurează. Scenele de dragoste, desfășurate într-un decor marin, cu Uruma, „tătărușca“ delicată și voluntară, pură și senzuală, contrapunctate cu secvențe de impetuoasă cavalcadă și de poetică scaldă, — admirabil evocat fiind momentul în care viitorii amanți, cufundîndu-se în mare, își contemplă, gest de îndrăzneală erotică și de ultimă sfială totodată, trupurile goale prin straturile subțiri, albastrii de apă — se înscriu adecvat, firesc, necesar în peisajul general al povestirii, pe care îl completează. În „paradisul musulman“ pe care-l reprezintă pentru Darie cătunul de poveste Sorg, lipseau doar desfășoarea hurii. Ivîndu-se, Uruma le îndeplinește menirea: „Capul mi se înfierbîntă și mi se tulbură. Mă întrebai din care înaripat și plin de vrajă basm arab se iscase Uruma și pe ce covor fermecat călătorise ea de lîngă albele minarete ale Bagdadului pînă la mine? Poate lîngă mine nu se afla nimeni. Poate Uruma era numai o umbră. Poate nu era nici măcar o umbră, ci doar o înșelătoare plămuire a imaginației mele arzătoare“.

O asemenea frumoasă „plămuire“, cum este cea a popasului dobrogean al lui Darie și a iubirii cu Uruma, precum și altele de același fel, risipite prin vasta operă a lui Zaharia Stancu, dovedește că „imaginația arzătoare“ a scriitorului, creatorul uneia dintre cele mai sumbru-caricaturale imagini ale vechii orînduirii, a știut să filtreze unele, compensatoriu, și lungi raze de lumină.

Valeriu Cristea

O teribilă memorie afectivă

DINTRE publicațiile inițiate și dirijate de Zaharia Stancu, una se numește AZI. Acest titlu exprimă admirabil temperamentul și mentalitatea acestui om ce a trăit mereu, cu o acuitate teribilă, uneori aproape de insuportabil, în prezent, în AZI, în ACUM, fără obsesia viitorului și neîncrederea în posteritatea lui. De aici, din combustia în azi, în acum, a țîșnit ziaristul aprig și democrat, gazetarul în atac, pentru care ideile aveau totdeauna chipul și numele unei persoane. Dar acest om care a dus mai departe tradiția publicisticii activ democratice avea momente de reverie în care se visa altfel, dacă nu altul, și cu această posibilitate a sa a scris versuri.

Poezie a senzației concrete, totdeauna, de melancolie a trecutului, uneori, descărcare electrică de vitalitate, alteori, ea a exprimat potența netrăită a unui Eu neconsumat. Din sinteza fericită a ziaristului cu poetul a țîșnit, tirziu, neașteptat — la patruzeci și șase de ani — memorabilul, derutantul, clasicul roman **Descuț**. Un romancier se născuse, de o deosebită forță și valoare, din conjuncția nesferată a două talente paralele: gazetăria polemică

și poezia unei posibilități. Dar, pentru ca această fuziune fertilă să se producă a fost necesară o altă caracteristică a personalității coplesitoare numită Zaharia Stancu: o colosală memorie afectivă. Acest om avea o memorie cu totul deosebită, o memorie a figurilor, a gesturilor, a concretelor. Și așa cum, pentru a combate o idee greșită, el trebuia să vadă dincolo de această idee un om cu figura, gesturile și ticurile lui, tot așa tot trecutul său era populat de indivizi cu figuri și gesturi cit se poate de concrete. Memoria lui era afectivă la un grad înalt, avînd acea capacitate de a transforma trecutul în prezent, pe alaltăieri în azi, un azi de o acuitate teribilă, de o tensiune aproape de insuportabil ce trebuia să se desearce în scris, de aceea povestea — fiindcă el făcea parte din marea familie a povestitorilor mai degrabă decît din a romancierilor.

Această excepțională memorie concretă și afectivă transformă copilăria și adolescența — îndepărtate — într-un prezent de tensiune dramatică, un azi de o acuitate teribilă. La Zaharia Stancu nu există distanțarea ironică a lui Creangă și

Ghica, nici seninătatea melancolică a lui Sadoveanu, nici obiectivarea construită a lui Rebreanu, ci povestitorul unor fapte îndepărtate vibrează cu febra reporterului ce transmite direct pe de linia frontului. Acest povestitor n-a încetat în romanele lui să fie ziarist polemic, cum n-a încetat să fie poet: poezia creează mari vizuini structurale, cum poezia stîrनेște uneori palele unui vînt negru și galben ce suflă prin cărțile sale. **Descuț**, **Pădurea nebună**, **Ce mult te-am iubit** exprimă simbioza rară dintre o structură arhaică, o sensibilitate revoluționară și o compoziție cu totul modernă, cinematografică, amestecul rar dintre un concret social, acut, amenințător și paginile de farmec amărui, de baladă a îndepărtărilor. Romancier realist, social, politic, a scris cărți cu o structură mult mai complicată decît s-ar părea. Zaharia Stancu rămîne în amintirea și în bibliotecile noastre; iar cei ce se nasc în acest decembrie '74 vor avea — cînd le va veni timpul — în bibliotecile lor: **Descuț**.

Paul Georgescu

Stilul lui Darie

NE-AM despărțit pentru totdeauna de Zaharia Stancu. Alții, mai competenți decît mine, au arătat marile merite ale scriitorului, au analizat și lăudat concepțiile lui literare. În ce mă privește, aș vrea să subliniez numai un amănunt privitor la felul în care a folosit materialul lingvistic.

Se știe că în afara stilului direct — în care vorbitorul își expune propriile gânduri — în afara stilului indirect — în care reproduce cele spuse de alții, lăsîndu-le aceluia responsabilitatea afirmațiilor (în acest caz totul este subordonat unui verb de declarație, iar cel pe care îl cităm devine persoana a treia, de exemplu **Ion mi-a spus că el nu pleacă**) — mai există și ceea ce se numește „stil indirect liber“, folosit numai în literatură: autorul exprimă propriile sale gânduri, dar folosește vocabularul și gramatica de care s-ar fi servit personajele lui, dacă acestea ar fi vrut să comunice aceleași lucruri.

Cred că s-ar mai putea recunoaște un al patrulea fel de stil, în fapt o variantă a celui indirect liber: se reproduc propriile idei ale autorului, dar acesta se plasează în altă ipostază decît cea în care ne este cunoscut, adică fie într-un mediu străin de noi, fie într-o perioadă mai veche a vieții sale, cele două situații putîndu-se de altfel combina într-una singură.

Această variantă o întîlnim în romanul **Descuț** al lui Zaharia Stancu. Darie e copil, trăiește la țară, în primele două decenii ale secolului nostru și, prin pana autorului, el se exprimă cam așa cum se vorbea pe atunci în Cîmpia Dunării. Zic „cam așa“, pentru că, evident, textul este numai agrementat cu unele cuvinte și formule regionale, dar în ansamblu este redactat în limba pe care o folosim cu toții: e destul să simțim din loc în loc cu cine avem de-a face. Nu ni se prezintă decît un text dialectal autentic, adică înfășat de cuvinte și de forme gramaticale străine de limba literară și uneori de neînțeles pentru cei din alte regiuni.

„A mai purtat o vreme concu, apoi l-a pus la păstru. Nici cu icușarii nu s-a mai împodobit. I-a schimbat pe rînd la zaraful din țîrg. A descusut și galbenii de pe concu și i-a prefăcut în argînt, în măruntă aramă. Ultimii doi i-a dăruiat mamei, de zestre. Îi păstrează mama innodați în basma, în chichită, în lacră“.

Întîlnim aici regionalisme și arhaisme: **conci**, **păstru**, **icușari**, **chichită**, **lacră**. Dar și un neologism, **ultim**.

Mai pe urmă, Darie merge la școală, se cultivă, vorbește mai literar, și faptul e sensibil în paginile cărții:

„A terminat frate-meu școala. Învățătoarea a plecat toamna cu el la București, la rudele ei, și l-a dus pe frate-meu la examen, la seminar. A trecut examenul și a rămas la oraș să învețe carte. La internat a rămas să doarmă, să mînce“.

Nu mai găsim cuvinte rustice, în schimb se înmulțesc neologismele, corect folosite: **termina**, **examen**, **seminar**, **internat**.

Spre sfîrșitul cărții, abia dacă se mai simte că e eroul e țaran:

„S-ar putea scoate ulei bun de gătit, dacă aici în arman ar fi instalate, în clădirile noi, două-trei prese. Boierul le-a și comandat. La toamnă, cînd floarea soarelui va fi coaptă și culeasă, presele vor fi gata instalate și se va putea începe tescuirea. Un nou izvor de aur pentru boierul cu monoclu va fi uleiul“.

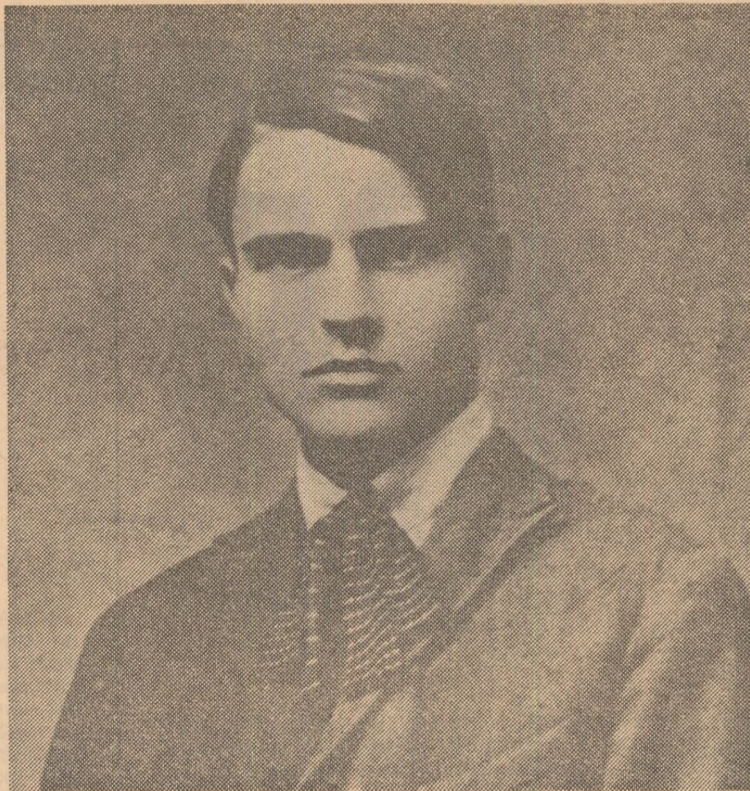
Regionalismul arman este de fapt un termen tehnic, care nu putea fi evitat.

Prin urmare, elementul lingvistic nu este numai un material folosit pentru a reda ideile, ci servește el însuși ca un excelent mijloc de a da viață personajelor. E și aceasta una dintre fețele marlei talent al lui Zaharia Stancu.

Al. Graur

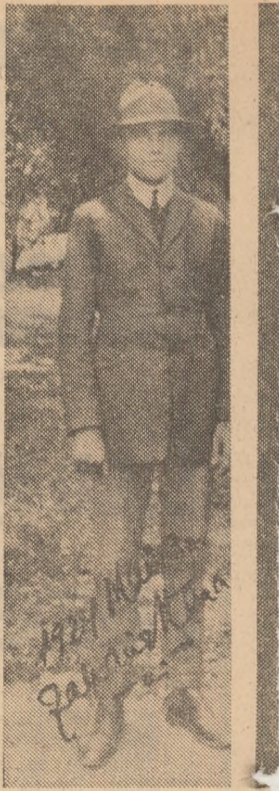
In 1917...

1918...

1919...

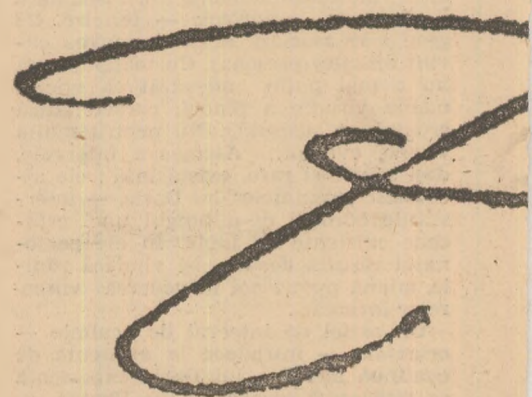
1924...

S-a născut la 5 octombrie 1902, în comuna Salcia, județul Teleorman, într-o familie de țărani săraci. „Cum arăta casa în care m-am născut? Intocmai așa cum am descris-o în **Desculț și în Dulăii**”. Tatăl, Tudor Stancu Mitroi, era „un bărbat sărac lipit pământului, frumos și mândru. Numele lui — care mi-e cel mai drag nume din lume — l-am dat întiiului meu nepot”. (Confesiunile lui Darie, scrise în decembrie 1966). Mama, Maria Delcea Bratu, avea „un păr de culoarea orzului copt”, siluetă delicată ce reinvie prin perdeaua de fum a anilor „cu ochii ei adînci, cu mijlocul ei subțire, cu mîinile ei frumoase, harnice care parcă nu aveau niciodată somn, care parcă nu dormeau niciodată. Trupul mamei o să se schimbe în plop, trunchi drept și subțire, mereu legănat, frunze argintii mereu neliniștite... mereu neliniștite. Așa au fost zilele mamei. Așa au fost nopțile mamei, neliniștite și chinuite. M-a născut, m-a purtat pe brațe și apoi pe umăr, m-a purtat pe umăr pînă i s-a butucit pielea, m-a crescut, a tremurat nu odată pentru viața mea. Iar eu nu am dus-o să vadă marea, nu am dus-o să vadă munții, nu am dus-o nicăieri” (Ce mult te-am iubit).

În două secvențe lirice reunite sub titlul **Intregirea biografiei** (volumul **Clopotul de aur**) citim portretele Mamei („Nu mi-ai lăsat nici părul de ovăz / Nici fruntea naltă pururea senină / Doar dulcea ta tristețe mi-ai lăsat / Doar inima ta caldă, mult prea caldă”) și al Tatii („Sînt ca și tine crunt și drept și bun / Și dușmănos cu munca mea / Neînduplecat sînt ca și tine și pornit / Să rup grumazul celor ce-mi țin calea”).

„Acolo în casa părintească și pe ulițele satului Salcia am învățat să vorbesc, să merg și să muncesc. Tot acolo am făcut cunoștință cu lucrurile de pe pămînt și din cer, cu ființele apelor, ale cîmpurilor și ale pădurilor. Acolo am aflat ce este omul” (Confesiunile lui Darie). Orașul, în care va trăi cea mai mare parte a vieții, îi rămîne străin: „Cîte nopți am trăit de-

„Sînt încărcat de amintiri ca un măr, în toamnă. Scuturați pomul și, dacă nu cad destule fructe, dați cu pietre în el, sau, mai bine, loviți-i fiecare creangă cu prăjina. Pentru mine, amintirile sînt o grea povară. Iau de pe inima mea o parte din această povară cu fiecare carte pe care o scriu.”

parte de tine / Cu mîna pe condei ori pe cuțit / Orașul de piatră nu m-a învins / Dar nici eu nu l-am biruit” (Salcia din poartă, volumul **Sabia timpului**). Întoarcerea în sat nu sînt, astfel, pentru Zaharia Stancu un simplu motiv literar, ci o necesitate imperioasă a existenței: „Iată și fîntina din vis. Buduroaiele de lemn au putrezit. S-au surpat. Cumpăna a rămas la fel. La fel au rămas luminarea, ciutura... Acum fîntina e rotundă. Perreții ei sînt de piatră albă. De piatră albă e buduroiul. A pierit salcia care plîngea lingă fîntină. Multe au pierit de cînd nu am mai fost pe aici. Și multe s-au iscat. În locul sălciei — cine i-o fi ars trupul răsucit? — a răsărit și s-a ridicat, înalt, un plop. În adierea abia

simțită a vîntului rece, de miez de iarnă, ca o vioară străbună, plopul sună, răsună. [...] Mi se sting zî de zî luminile ochilor. Poate mă întristez pentru că anii s-au scurs atît de repede. Apa timpului mi i-a adus. Apa timpului mi i-a luat... În fața casei, în locul știut, duzii știuți. Am adormit somn dulce sub ei. Pe ramurile lor m-am uitat la stele. Numărînd stele, am învățat să număr. Prin ramurile lor pogora la mine luna. Pogora să mă adoarmă. Pe cînd mă legăna pe brațele-i de aur îi șopteam la ureche cîntecul pe care i-l născocisem: Dada lună, dida lună / Toate stelele le-adună / Le-mpletește în cunună / Dada lună, dida lună. Pe atunci, pentru mine, luna era o fată bălană, cu

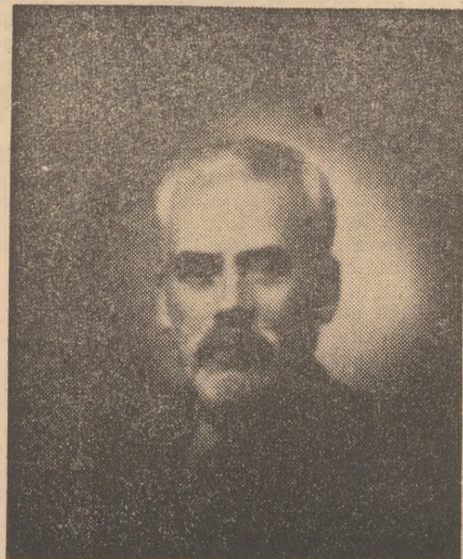
obraz rotund. Mă apropii de duzi. Dacă nu mi-ar fi teamă că mă vede careva i-aș lua în brațe” (Rădăcinile sînt amare, I).

Amintirile sînt pentru scriitor o neasemuit de dulce povară. „Mă culc. Mă acopere mama. Trece cu mîna peste fruntea mea. Șoptește numai pentru mine — Să nu uiți, Darie. Nimic să nu uiți. Să spui copiilor tăi. Și copiilor pe care-i voi avea copiii tăi să le spui... Auzi, Darie? Să nu uiți... Să nu uiți, Darie...” (Desculț).

La fel, forța modelatoare a „închîpuiirii”: „Ar trebui să ai ochii mai mari și mai adînci, Darie. Pentru cîte vrei tu să vezi și-ar trebui o mie de ochi. — Doi îmi ajung. Mai vād și cu ochii închîpuiirii care nu au număr, și peste care niciodată nu cad pleoape. — Nici pleoapele de mătase ale somnului? — Nici. Cînd dorm închîpuierea îmi rămîne trează. Visez. E blestem de care nu pot scăpa” (Jocul cu moartea).

O putere de fantazare imensă și cu o experiență de viață palpantă, iată surse — inepuizabile — ale creației: „În chiar momentul în care isprăvesc o carte simț arzătoarea dorință să încep alta. Am fost întrebata deseori, cînd muncind mult la o carte, n-am dat editurii manuscrisul la ur anumit timp convenit, dacă nu cumva duc lipsă de material. Nu. Nu duc niciodată lipsă de material. Material am din belșug. Aș putea, folosindu-l, să scriu fără să-l epuizez, mai mult de o sută de cărți. Știînd că anii cei mulți ai vieții mele sînt în urmă și nu înainte, este lesne de înțeles că nu voi mai scrie decît puține din multele cărți proiectate și mai puține din cele visate numai” (Confesiunile lui Darie).

La 65 de ani, scriitorul își imaginează glasul ursitoarelor ce i-au prevestit viața: „Niciodată acest băiat să nu țipe decît mlăuntrul lui. Țipetele să-l sfîșie mereu dar lumea, țipetele lui să nu le audă.”

Tatăl

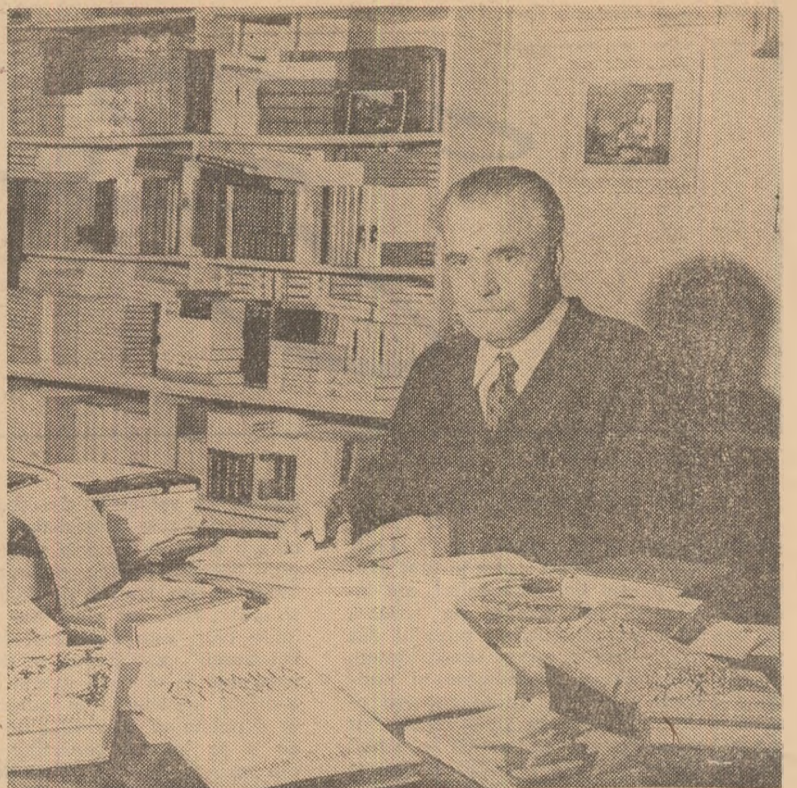
Frați și surori: Tudora, Ion, Gheorghe, Elisabeta, Leana și Anghelina (45 octombrie 1967)

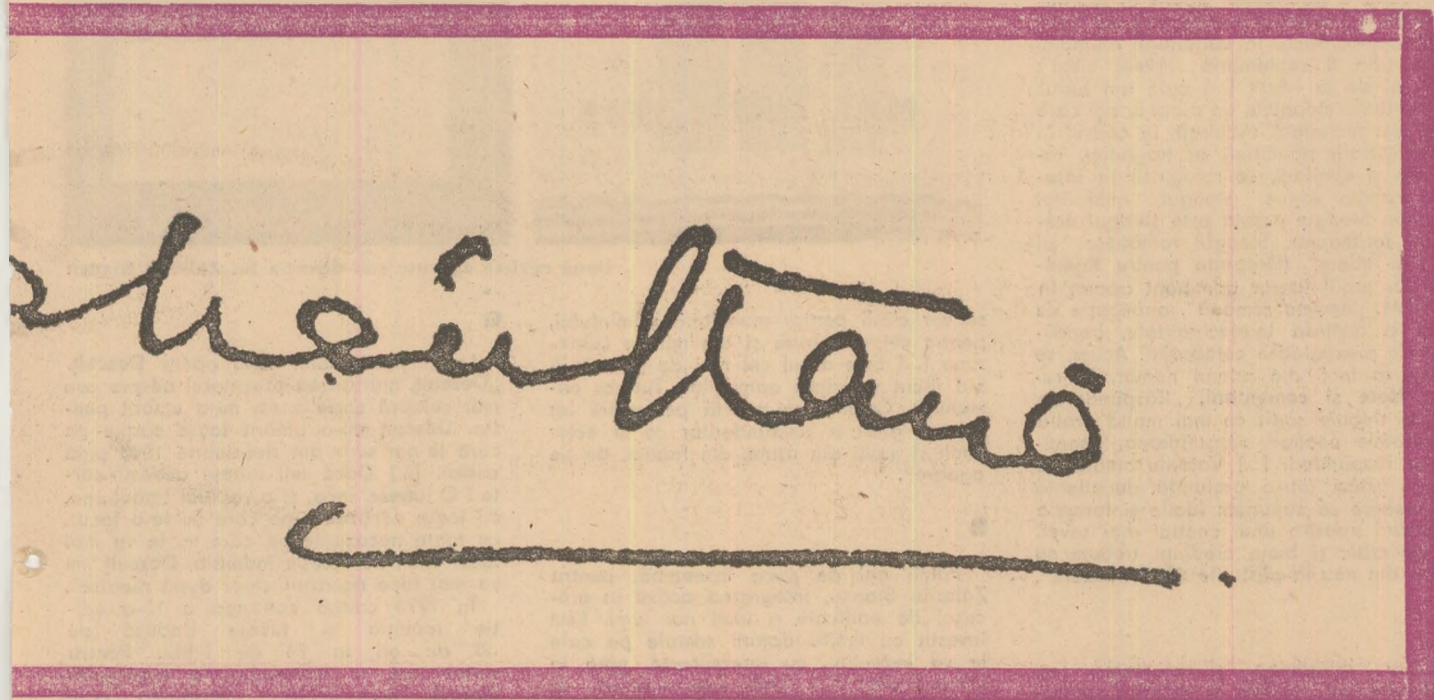
1925...

la 35 de ani...

și în ultimii ani de viață

Ita a rostit: — Să nu cunoască fericirea. Treia, mai blajină, m-a binecuvîntat: — Treaz, să-l biciuie închipuirea cu bice și foc. Adormit, cu harapnice de aur să-l biciuie visele. Întîia a adăugat: — Buzele și care le va săruta să fie amare ca ertura de pelin. A doua nu s-a lăsat mai rejos: — Miinile pe care le va strînge și iubire să-l trădeze. — Să-l înșele și ei căroră le va dărui inima lui, s-a spus să mă binecuvînteze a treia ursitoare. Și a mai spus: — Ne-am împlinit rostul. Să mergem. Toate trei aveau trupuri de capre, numai capetele lor erau capete de femei. Toate trei erau bătrîne ca vremea, bătrîne ca pămîntul și iarbe, știrbe... — Nu. Eu mai am ceva de spus, a grăit întîia. — Spune odată, a zis a treia. Și întîia ursitoare a cuvîntat: — Să-l mistuie tristețea. Să-l mistuie tristețea lui și tristețea lumii să-l mistuie. Să aibe și stropi de bucurie de-a lungul vieții lui. Puțini, dar să aibe. Să fie ars de arșița iubirii o dată, o singură dată, de cînd vor înflori sălcii și pînă la sfîrșit se vor scutura de floare teii. — I-ai spus prea multe, a spus îmbufnată, celei de a doua, a treia ursitoare. Să rămînă tîmboala la doisprezece ani și să-l primească țîrîna și să-l schimbe în țîrîna cînd va începe să-i albească părul. Și pînă la tuncii... (Jocul cu moartea).

Lumea copilăriei este lumea românilor săi. Între 1911-1915 urmează școala primară în sat. Scrie poezii scurte și „bădăne kilometrică” pe care le arde, însă, în teștele enorme, de la cărți populare, la minescu sau Creangă, Dostoievski, Turheniev. Petrece ore întregi în fața globului pămîntesc, călătorind cu o imagină răută de țară prin China, cu imagini anii svelte și lunecoase prin ținuturile olare, trece peste munți și traversează iări și oceane „ascuns” în fundul unui vagon de vapoare. Își idolatrizează dascălul, Gheorghe Popescu Bragadiru. Acum, vede

și primul film, „cu ochii tatălui” său care, întors de la oraș, povestește familiei uimite despre miracolul mișcător al cinematografului. Visează să poată învăța mai departe.

■ Vișul nu se realizează. Este, în anii următori, ucenic într-un atelier de tăbăcărie, argat, vinzător de ziare. Călătorește în Balcani iar în țară străbate Dobrogea, Moldova și Transilvania, toate acestea din dorința de a vedea „cît mai mulți oameni, de a fi de față și de a participa la cît mai multe fapte, de a-mi plimba ochii pe deasupra a mai multe priveliști, de a călca cu picioarele mele cît mai mult pămînt, și de a ajunge acolo unde nu aș fi izbutit, cu șubredul meu înveliș de țîrîna, măcar cu închipuirea, căreia nimeni și nimic nu-i putea rețea marile ei aripi” (Jocul cu moartea). Are o adolescență crîncenă și nostalgică: „Mă mîngîiam cu nădejdea nebună că după ce războiul cumplit, care bîntuia de trei ani încheiați lumea, se va sfîrși, iar eu voi crește ceva mai mărișor, voi ajunge să plutesc pe acele mări străvezii, de vis, și apoi picioarele mele vor călca alburia țîrîna a insulelor veșnic înflorite și veșnic aromate. În sufletul meu visarea se împlenea îndelung cu tristețea și atunci mă cuprîndea o lîncezeală adîncă, un fel de boală care mi se părea mai primejdioasă decît orice altă suferință a trupului meu slab, deșirat. Răul cel mai negru se afla undeva, înlăuntrul meu, și-mi spuneam că dacă nu voi izbui să-l birui, mă va măcina zi cu zi și noapte cu noapte și va sfîrși prin a mă doborî. De oamenii din jur, de semenii mei, învățasem să mă apăr ca sălbăticiunile codrilor, de mic. Uneori mă apăram cu ascuțitul vorbelor, căroră le creșteam puterea turnînd în ele, ca în niște bolovănoase ulcioare de piatră, sucul aspru și amar al sudalmelor nerușinate. Tuturor celor care mă jicneau, ori mă loveau într-un fel sau altul făcîndu-mă să simt durerea neputinței mele, le scor-

nem porecle care-i făcuseră de ris și de rușine în fața oamenilor și pe care ei aveau să le poartă toată viața, atît de bine se potriveau înfățișării lor trupești. Blestematul, dar mult folositorul meu dar îl moștenisem de la mama. Tot din partea ei îmi veneau acele visuri bolnave și acele speranțe cu aripi mari, de nestăpînit, care nu aveau să se împlinească niciodată, dar care mă chinuiau într-una, ca niște arsuri ale inimii, și pe care nici un fel de ulei nu ajungea să le ungă, să le ogoaie. O! Dar cît îi eram de recunoscător mamei! Pe același făgaș pe care îmi venise din străbuni răul, îmi venise și se aciuiase puternic în mine și forța uriașă care se ridică dirză și semeață împotriva răului” (Jocul cu moartea).

■ Studii liceale la Roșiori de Vede. Lecturi intense. Dintre ele, descoperirea lui Bacovia. „Cînd mă năpădesc amintirile mă gîndesc și la marele poet și la marele sfios care a fost George Bacovia. Întîia lui carte, *Plumb*, mi-a căzut în mîini prin 1918. Am aflat că fusese editată în cîteva sute de exemplare. Mai tîrziu mi l-a arătat cineva pe o stradă din București: — Uite-l pe Bacovia! Omul părea speriat și mergea cu frică pe lingă ziduri. S-a mirat cî-l salut și mi-a răspuns nu numai cu ridicarea pălăriei ci și cu un suris trist venit parcă pe buzele lui de pe alt tîrîm”. (Confesiunile lui Darie).

■ Debutul jurnalistic al scriitorului îl constituie *Mai puțină ingratitude*, articol apărut la 22 mai 1921, în „Victoria” din Turnu-Măgurele, prefigurînd pe viitorul pamfletar.

■ Cîteva luni mai tîrziu, la 7 august 1921, Zaharia Th. Stancu publică prima

sa poezie în „România nouă” (supliment literar unde mai colaborau cu versuri Tudor Vianu, Ion Barbu, G. M. Zamfirescu, I. Minulescu, Perpessiciu, Vl. Streinu, M. Sorbul...). O reproducem, pentru prima dată, după 53 de ani, în acest omagial documentar. Titlul: *Gînduri*.

„Frumoasă ești, cînd ochii-ți de fecioară,
Își scaldă-adînc în valurile vieții
Întîia tresărire-a tineretii
Și-nțiile priviri de primăvară.”

Frumoasă ești, cînd buzele-nsetate
Le pleci duos și îndelung pe-o floare
Și-apoi rîmii pierdută, gînditoare
Cu pleoapele de plîns înfiorate.

Dar vezi, eu simt că vei cădea ca mine
În ghiara desnădejdiei amare
Și gîndul mă frîmîntă și mă doare
Că-n lume nimeni nu putem rămîne
În veci la vîrsta plină de visare
Cînd poți cuprinde-o lume într-o floare.”

Poetul de 19 ani este prezent cu un sonet și la „Săgetătorul”, revista lui Mihail Sorbul, care în numărul din 12 noiembrie 1921 inițiază un concurs de sonete, selectînd 30 din cele 80 primite la redacție și publicîndu-le, din păcate, fără indicarea autorilor. Juriul, compus printre alții din Mihail Dragomirescu, Scarlat Struțeanu, Corneliu Moldovan, îi premiază pe George Gregorian și V. Corbescu.

■ În *Cuvînt înainte la o culegere de poezii* (este vorba de ediția de *Scrieri*, Editura Minerva, 1971), Zaharia Stancu consideră, însă, că „adevăratul” său debut în literatură îl constituie poezia *Toamna apărută* în „Adevărul literar și artistic” din 19 noiembrie 1922 (și reprodușă de „România literară” în numărul omagial cu prilejul aniversării a 70 de ani).

Poezia și publicistica vor constitui în următorii ani, legate prin sugestive corespondențe, formele de manifestare a talentului scriitorului.

■ Dar, înaintea oricărei imagini retrospective, două mărturii de credință, ambele formulate în 1971, valabile, însă, prin caracterul lor de generalitate, pentru întreaga creație. „Perioada mea de formare, ca scriitor, a fost grea și — sincer — consider că nu am ieșit din ea. Un scriitor se formează, după părerea mea, pînă în cea din urmă clipă a vieții sale, dacă se formează”. Cealaltă: „În structura operii mele în versuri și proză o importanță capitală a avut-o factorul biografic. Acest factor este prezent în tot ce am scris pînă acum, va fi prezent în tot ce voi scrie de acum înainte. Biografia mea este uriașă ladă din care am scos pe rînd și voi scoate și mai departe materialul de viață pe care l-am transformat și îl voi mai transforma în material literar. Fără anii pe care i-am trăit, fără experiența mea de viață, fără oamenii de cele mai diverse tipuri pe care i-am cunoscut, nu aș exista nici ca poet, nici ca prozator și, cred, nici măcar ca ziarist” (*Cuvînt înainte la o culegere de poezii*).

■ Stabilît la București (unde își va termina și studiile la Facultatea de litere), Zaharia Stancu pătrunde în cercurile lite-

(Continuare în pagina 14)

Zaharia Stancu

(Urmare din pagina 13)

rare, participă la cenaclurile lui E. Lovinescu, M. Dragomirescu : „Am învățat mult frecventind aceste două cenacluri, am învățat îndeosebi să-i cunosc pe scriitori, să cunosc susceptibilitatea, orgoliul dus până la înfumurare al unora, sensibilitatea, simplitatea, căldura, sinceritatea și puritatea altora, vanitatea. Toate acestea uneori m-au ajutat să-mi scriu cărțile iar alții m-au ajutat să nu mi le scriu” (Cuvint înainte). Dintre poeții străini se simte apropiat îndeosebi de Ady Andre, Francis Jammes și Serghei Esenin din care va publica, în 1934, un volum de tălmăciri. Dar până la acea dată semnase el însuși o întinsă producție poetică (în diferite reviste, printre care „Gîndirea”), un volum de **Poeme simple** (în 1927), premiat de Societatea scriitorilor români, ca și o **Antologie a poezilor tineri**. Urmează **Albe** (1937), **Clopotul de aur** (1939), **Pomul roșu** (1940), **larba fiarelor** (1941), **Anii de fum** (1944).

„Atît înainte cit și după ultimul război, am fost partizanul unei publicistici militante și am practicat, fără nici o ezitare, o publicistică militantă. Nu mi-au plăcut niciodată și nu îmi plac nici acum atitudinile căldute, de scăldare, de cocolorare”, spune Zaharia Stancu în **Cuvintul**

înainte la volumele din seria de **Scrieri** (1973) dedicate publicisticii sale. Gazetar care a creat un stil și a contribuit la prestigiul breslei, Stancu editează, în martie 1932, revista lunară de literatură, critică și artă „Azi”, iar cinci ani mai tîrziu, în iunie 1937, este codirector la „Lumea românească”, ziar democrat de atitudine și informații în al cărui număr inaugural își exprimă încrederea în puterea cuvîntului, în capacitatea poporului de a exprima și de a se integra sensurilor constructive ale istoriei. Aici, la 7 aprilie 1938 apare articolul **Desculții**, anunțînd, prin titlu, romanul de peste un deceniu. De la „Lumea românească”, scriitorul revine la „Azi” (a doua serie a publicației apare în februarie 1939) cu aceeași perspectivă de conștiință democratică. În editorialul ultimului număr (din 8 septembrie 1940) citim : „Noi cei de la «Azi» [...] care am bătut la timp toate clopotele de alarmă, noi care n-am fost niciodată ascultați, în ceasul în care fărîtorii principali ai tragediei, resemnați și elegiaci, se refugiază în fatalism, înălțăm vajnic steagul nebiruitei speranțe. Steagul acesta este steagul nostru de totdeauna. Steagul românesc al dreptății libere” (**Dreptate pentru România**). Cu profil literar dominant apare, în mai 1941, „Revista română”, publicație de înaltă și distinsă intelectualitate, beneficiind de prestigioase colaborări. Acum, se subliniază încă din primul număr, la rubrica **Note și comentarii**, „Răspunderea, față ce trebuie sădit cu mai multă grabă în sufletele noastre, răspunderea, sentimentul răspunderii [...] Valorile omului se găsesc astăzi într-o profundă decadentă [...] Trebuie să supunem ideile și formele exprimării noastre unui control mai sever. Spiritul critic și buna credință trebuie să treacă din nou la posturile de conducere”.

Pentru atitudinea și activitatea sa combativă, de apărare a valorilor spiritului, democrației, progresului, Zaharia Stancu este internat în lagărul de la Tg. Jiu. Imaginea acestei experiențe — în **Zile de lagăr** (1945). Un an mai tîrziu, gazetarul își va stringe articolele mai noi din „România liberă” și „Ultima oră” în volumul cu titlul devenit simbolic, **Secolul omului de jos**. Printre ele, **Sărbătoare a păcii** apărut în 5 mai 1945 : „După aproape șase ani de măcel și dezastre — în care timp întreaga omenire a suferit mai mult ca oricînd în decursul lungii și preafărîmintatei sale istorii — putem spune, în sfîrșit, că s-au apropiat zorile atît de dorite, atît de așteptate ale păcii [...] Se vor construi de-acum înainte uzine uriașe, în care milioane de oameni vor munci cu bucurie și își vor cîștiga piinea zilnică fără tristeți și fără spaimă. Se vor făuri pluguri și tractoare și mașini de transport și se vor înălța din ruinele lor, spre cer, vechile orașe. Orașe noi cu străzi largi și case luminoase

Două reviste apărute sub direcția lui Zaharia Stancu

se vor clădi pentru muncitorii pămîntului, pentru cei din uzină și din minele subterane [...] Este darul cel mai de preț ce li s-a făcut vreodată oamenilor. Tuturor oamenilor. Celor care poartă pe umerii lor povara grea a răspunderilor ca și celor umili și mulți din uzine, din fabrici, de pe ogoare”.

Primii ani de pace înseamnă, pentru Zaharia Stancu, integrarea activă în procesul de edificare a unei noi lumi. Este investit cu înalte datorii sociale pe care le va îndeplini, cu intermitențe, pînă la sfîrșitul vieții : în 1946 este director al Teatrului Național, în 1947, ales președinte al Societății scriitorilor români, în 1948, deputat în Marea Adunare Națională, înalte datorii, înalte răspunderi față de patria și poporul său. „O! Patrie română ! Am deschis ochii asupra ta și-am început să te cunosc cam pe la începutul acestui veac — spune scriitorul într-un articol ca **Flacăra patriotismului** publicat în ultima zi a anului 1965. Bogată erai. Și săracă erai. Frumoasă erai. Și mîndră erai. Dar, în același timp — o, scumpa mea patrie română — erai aspră, erai dirză, erai neînduplecată. [...] O! Scumpa mea patrie română ! Tu erai aspră pentru că noi eram aspri. Tu erai dirză, pentru că noi eram dirji. Tu erai neînduplecată, pentru că noi eram neînduplecați. Neînduplecați și însetați după dreptate, după libertate, după fericire. Tu erai încrezătoare în viitor, pentru că noi eram încrezători în viitor”.

La sfîrșitul anului 1948 apare **Desculț**. „Desculț”, mărturisea prozatorul despre cea mai celebră carte a sa, mi-a umbrît poezia. **Desculț** mi-a umbrît toate cărțile pe care le-am scris din decembrie 1948 pînă astăzi. [...] Dacă îmi iubesc această carte ! O iubesc, încă, și o voi iubi totdeauna, cu toate necazurile pe care mi le-a făcut, cu toate necazurile pe care mi le va mai face, căci, nu încapе intoială, **Desculț** îmi va mai face necazuri chiar după moarte”.

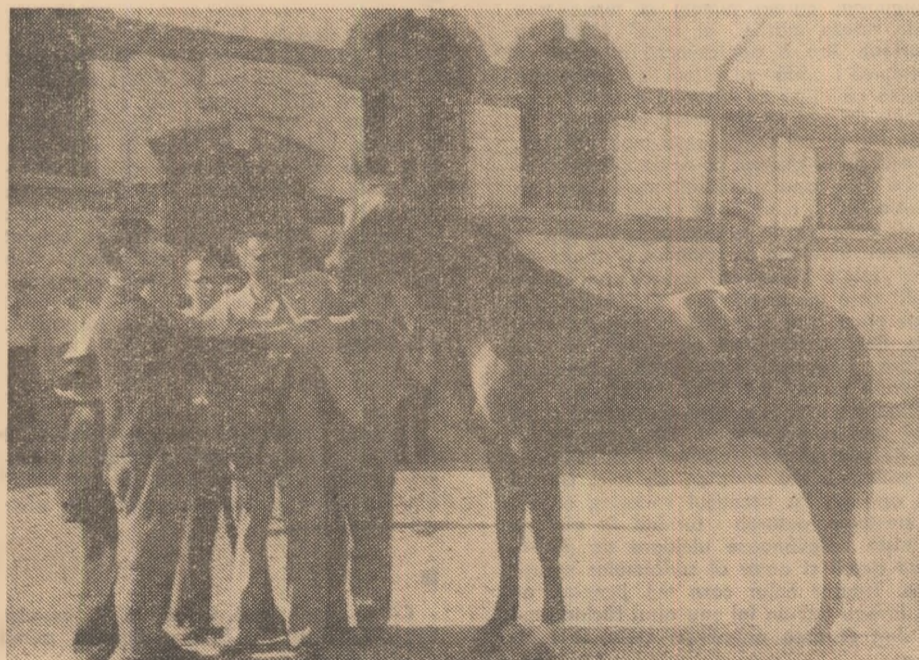
În 1973 cartea cunoștea a 15-a ediție română și fusese tradusă de 38 de ori în 24 de limbi. Pentru scriitor ea a reprezentat o experiență literară neobișnuită : „Imaginea care m-a stăpînit aproape 2 ani după scrierea și publicarea lui **Desculț** — mărturisește **Daric în Confesiunile sale** — a fost una de secare. Mi se părea că sînt ca o fîntînă sleită căreia i-au secat toate izvoarele. După 2 ani, panica în care căzusem s-a risipit. Izvoare proaspete s-au ivit și fîntina mea — ca să spun astfel — s-a umplut pînă aproape de buduroi cu apă proaspătă. De atunci și pînă acum, cu toate că am mai scris cîteva cărți, senzația aceea de secare de care am pomenit mai sus n-am mai avut-o”. Combustia emoțională a romanului s-a transmis, însă, și peste timp. În interviul prilejuit de jubileul **Desculțului**, Zaharia Stancu accentuează : „Scriind alte cărți, cum ar fi **Pădurea nebulună**, **Ce mult te-am iubit**, **Jocul cu moartea**, am scris în ele pagini pe care inițial hotărîsem să le scriu aici. [...] Vreau să adaug că la Editura Minerva mi s-au tipărit două volume cu articole de presă

Constantin Turturică

Eroi din Desculț (Slobozia Mindra — Telcorman)

La o herghelie

Cu două eroine din Satra

scrise de mine în perioada dintre cele două războaie. Toate la un loc nu sînt altceva decît pagini din **Descult**. Consider că tot ceea ce am scris, începînd cu **Descult**, pînă în momentul de față, face parte dintr-o singură carte, care în întregul ei se cheamă **Descult** și care mai trebuie să aibă o urmare, într-un ciclu de romane din care s-au publicat 5-6 volume, **Rădăcinile sînt amare**. Intenționez ca după ce voi termina ciclul **Descult** cu descrierea zilei de 23 August 1944, cînd partidul nostru iese din ilegalitate și pune mîna pe o parte a puterii de stat, să încep ciclul **Rădăcinile sînt amare**, care urma să aibă 15-16 volume și în care năzuim să descriu cele mai importante dintre acțiunile partidului nostru, de cucerire totală a puterii, cum am făcut în **Vîntul și ploaia**, și o așezare a unei noi lumi. Lumea veche trebuia să fie zguduită din temelii și să fie înlocuită cu o lume nouă. O operă foarte vastă, dacă ar fi fost realizată. Împrejurări pe care nu este momentul să le discutăm, m-au stîmjenit și m-au pus în situația de a nu putea realiza planul meu de creație. El nu s-a împlinit. Cînd mă gîndesc la acest lucru, mă minții cu faptul că și alți scriitori au în urma lor opere neterminate".

□

În 1954, la 18 martie apare primul număr al „Gazetei literare”. Redactor șef este Zaharia Stancu, autor — în nr.2, din 25 martie — al editorialului **Literatura trebuie să ajute**: „Literatura trebuie și poate să reflecte aceste uriașe eforturi și izbînzile, cite au fost cîștigate și cite, mai ales, vor fi cîștigate. Mai mult: literatura trebuie să și ajute. Este necesar, pentru aceasta, ca noi scriitorii să mai ieșim puțin din birouri și dintre cărți. Să mai cunoaștem oamenii adevărați. Să mai gustăm din viața adevărată”. Idei care vor reveni, ca un leitmotiv, în toate intervențiile publice ale scriitorului. Astfel, în 1970, marcînd **Semnificația angajării noastre**: „Da. Văzut din Lună, Pămîntul e frumos, e chiar foarte frumos. Cred că este cazul să ne întoarcem iarăși la Pămîntul nostru și să ne străduim cu toții ca globul pămîntesc să fie frumos nu numai văzut din Lună, ci să fie frumos, sau chiar foarte frumos, văzut de aproape, de oamenii care locuiesc pe fața Pămîntului. În această direcție, forțele tuturor celor ce minuesc condeii pe diverse meridiane ale globului s-ar putea uni, într-adevăr, într-un unic și impresionant front scriitoricesc. Să facem ca Pămîntul să fie frumos văzut de aproape. Să facem ca frumusețea Pămîntului să fie gustată de toți. Să facem ca bogățiile Pămîntului pe care trăim să-i sature și să-i îndestuleze pe toți cei ce-l locuiesc și-l muncesc. Spuneam că noi, scriitorii de azi ai țării, sîntem scriitori angajați, sîntem angajați față de poporul nostru, față de partidul nostru, pentru făurirea unei Românie socialiste înfloritoare, a unei lumi în care Pămîntul să nu fie transformat în cenușă, pentru făurirea unei lumi în care Pămîntul să fie frumos și, în schimbul muncii noastre, nouă, tuturor oamenilor, Pămîntul să ne dea roadele lui”.

□

După **Descult**, timp de peste două decenii, Zaharia Stancu se impune opiniei publice ca prozator, publicînd **Dulăii** (1952), **Rădăcinile sînt amare** (în 1958, cu un interesant „tablou al personajelor” la sfîrșitul volumului al IV-lea, „tablou” semnificativ pentru înțelegerea cărții, dar și a vieții scriitorului), **Jocul cu moartea** (1962), **Pădurea nebulă** (1963), **Șatra și Ce mult te-am iubit** (1968), **Vîntul și ploaia**, 3 volume (1969). În legătură cu ultimele romane, citeva cuvinte ale autorului: „Am scris romanul **Ce mult te-am iubit** în mai puțin de trei săptămîni. De ce lucrul acesta a fost posibil? Cartea este rodul unei mari dureri de care nu izbuteam să mă debarasez și, în momentul în care m-am apucat să o scriu era construită pagină cu pagină și frază cu frază în cap”. Despre **Vîntul și ploaia**: „Cartea cuprinde nenumărate și diverse amintiri de-ale lui Dariu, amintiri din tinerețe și amintiri din primii ani de după eliberare. Mai mult nu vreau să spun despre această carte în care am investit o uriașă cantitate de muncă”.

□

Președinte al Uniunii Scriitorilor, deputat în Marea Adunare Națională, membru al Academiei Republicii Socialiste România, membru al Consiliului de Stat, în biroul Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste, Erou al Muncii Socialiste, Zaharia Stancu este ales (în 1969) membru al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. „Dacă aș avea zece vieți ori o sută de vieți, ori o mie de vieți — spunea scriitorul într-un articol ca **Cei 300 000** din aprilie 1965 — și dacă toate aceste zece, ori acestea o sută, ori acestea o mie ar fi vieți tinere, tinere de tot, eu pe toate le-aș pune în slujba construcției socialiste din această țară, pe toate și în întregime. Iar pentru mine aș

Acasă, în familie

păstra numai bucuria că am fost și eu, măcar un timp, în aceste părți ale lumii largi, nu numai martor, ci și părtașul unor fapte mindre și drepte”.

□

Opera scriitorului primește o recunoaștere internațională prin decernarea, în mai 1971, a Premiului „Gottfried von Herder”, acordat înaintea sa lui Tudor Arghezi, Al. Philippide, Zoltan Franyó.

□

Prin **Cîntec șoptit** (1970) și **Sabia timpului** (1972) poetul Stancu revine, după aproape trei decenii, în actualitate. „**Cîntec șoptit** nu a fost reîntoarcerea mea la poezie, ci o continuare firească întreruptă citva timp de situații nefavorabile poeziei create în afara voinței și dorinței mele și, fără îndoială, și în afara voinței și dorinței cititorilor mei. Ca dovada a celor spuse mai sus stă faptul că acum pregătesc un nou volum de versuri. Cum se va chema acest volum? Simplu: **Cîntecul lebedei**. Va fi acest volum, pentru mine, într-adevăr un cîntec al lebedei? Nu știu. Nu vreau să știu. Și e bine că nu știu și că nu vreau să știu” (**Cuvînt înainte la o culegere de poezii**, 1971). Volumul proiectat va fi **Sabia timpului**, dar primul său poem se va numi **Cîntecul lebedei**: „M-am întors într-o zi în sat / Să mai adoarmă-n mine tristețea / Și toți salcîmii m-au întreat: / Unde? Unde ți-e tinerețea? // Am pierdut-o le-am spus — am pierdut-o demult / Zi cu zi am pierdut-o și noapte cu noapte / Mi-au mincat-o orașul plin de tumult / Și cîntecele toate rostite în șoapte. // Am vrut să văd casa în care-am crescut / Poarta a rămas zăvorîtă. / De ce te-ai întors? Ce mai cauți aici? / S-a rostit ia mină o umbră urîtă. // Nu te speria, i-am răspuns, n-am să-ți cer / Nici piine, nici struguri, nici rodii / Doresc doar atîta: să-mplinesc / Ce e scris în străvechile zodi, / ... / Miezul universului o să-l caut / Va fi de aur? Va fi de rubin? / Cînd eram tînră aveam ochii / Albaștri ca lanul de in. / Acum ochii mei sînt tulburi de tot / Prea mult i-am ținut scaldăți în lumină / Văd cu ei lumea prin care-am trecut / Și lumina care e pe drum și-o să vină”.

□

La 17 octombrie 1974 apare în „România literară” poezia **Apa vieții**:

„Apa vieții încapă toată
Într-o ulcică, într-un pahar”.

□

Zaharia Stancu încetează din viață în dimineața zilei de 5 decembrie 1974.

Documentar de
Antoaneta Tănăsescu

Astăzi, după aproape trei luni de nemișcare, am ieșit din casă și am făcut o plimbare de douăzeci de minute prin cartier. Ziuă, o duminică, a fost vînată și rece. Seara e și ea rece. Străzile cartierului sînt pustii. A nins ușor. Zăpada s-a topit. Asfaltul și ea rece. Arborii au păstrat pe ramurile lor fulgi mari de zăpadă. Priviți în lumina gălbuie a becurilor par cu toții mari cîreși înfloriți. Ferestrele sînt luminate. Dincolo de ele oamenii stau cu ochii larg deschși în fața televizoarelor.

Locuiesc de peste treizeci de ani în acest cartier liniștit, de peste treizeci de ani, aș putea zice de o viață de om.

O viață de om!... Dar ce înseamnă o viață de om?... Uneori înseamnă mult sau prea mult, alteori înseamnă puțin, foarte puțin, nimic sau mai nimic.

Insemnare — din primăvara lui 1974 (?) — pe o filă a manuscrisului editorial al volumului de Confesiuni, din care publicase, în cursul anului 1971, în „Lucașărul”, și pe care spera să-l continue.

Teatru

„Răspîntia cea mare“

Cartea

„Teatrul
în cetate“

● „REPREZENTAȚIA teatrală a fost unul din evenimentele cele mai importante ale cetății“, afirmă Amza Săceanu, cunoscut iubitor și animator al artei dramatice, în a doua sa carte închinată Thali: **Teatrul în cetate***.

Conceput ca o opinie entuziastă ce invită la dezbateri și nu ca text „de lucru“, expozeul de științifică informație și rigoare, cum se întâmplă cel mai des cu lucrările teatrologilor, volumul este destinat mai ales publicului, este deschis, subiectiv, inflăcărat, patetic, exuberant chiar.

Structurată în trei segmente, eseuri, interviuri și un articol mai amplu, lucrarea are marea calitate de a cola texte ce ridică problema teatrului în societate, de a lumina indestul locul, importanța, sensul pe care arta dramatică le-a căpătat în viața societății românești actuale. Chiar dacă există sentimentul juxtapunerii în maniera de colaj, chiar dacă nu există un fir direcțional care să justifice, să definească o gramatică a cărții, imaginea generală este aceea a titlului, adică a teatrului în cetate, a actului artistic teatral implantat în viața socială, politică, culturală a țării.

Prima parte, formată din eseuri scrise cu entuziasm tineresc, dorește să limpezească condiția unor componente ale vieții teatrale, adică a directorului, vedetei, dublurii, regizorului, spectatorului, cronicarului, a stagiunii înseși, propunând soluții ideale tuturor; Amza Săceanu e un moralist, un bun cunoscător al rosturilor artelor în general, un fin observator al unor înnoiri spectaculare. Titlul ultim al eulegerii dă titlul cărții, conținând și cele mai importante observații ale acestei amănunțite priviri asupra relației teatru-societate.

În a doua grupare de texte, autorul propune dialoguri, bazate pe un număr de întrebări asemănătoare, de tipul unei anchete sociologice. Ar fi putut fi un bun test, dar trebuie să ne mulțumim numai cu plăcerea de a afla opinia unor cunoscuți oameni de teatru sau a unor personalități românești, despre societate, despre artă în general, și artă dramatică în special. Motivele interogative, aceleași din eseuri, pun în discuție spectacolul, regizorul etc., dar o timidă elevă, un inginer și un fotbalist, alături de inițiatorii de care am vorbit, nu pot reprezenta publicul larg. Din aceste dialoguri lipsesc spectatori, lipsesc acea masă de milioane, fără nici o exagerare, care trebuie, prin sondaj competent, să-și spună opinia, opinie care la rindu-i trebuie neapărat ascultată și comentată. De ea, de împlinirea ei, de formarea ei la urma urmei, depinde însuși teatrul, prezența în sală a publicului, a locuitorilor cetății. Nu putem vorbi despre cetate apelând numai la inițiatori, și nu obținem imaginea exactă a dorințelor spectatorilor în afara reprezentării lor judicioase și globale.

A treia parte a cărții nu se rupe de context, menținând ideile despre un teatru angajat responsabil în societate, apelând și examinând informativ succesele trupelor dramatice românești peste hotare. Concluzia finală rămâne cea a unei plăcute lecturi, care impune o idee prețioasă: un teatru solid, ancorat în viața cetății, eveniment etern și de seamă al societății.

Anton Roman

* Amza Săceanu, **Teatrul în cetate**, Editura Junimea, 1974.

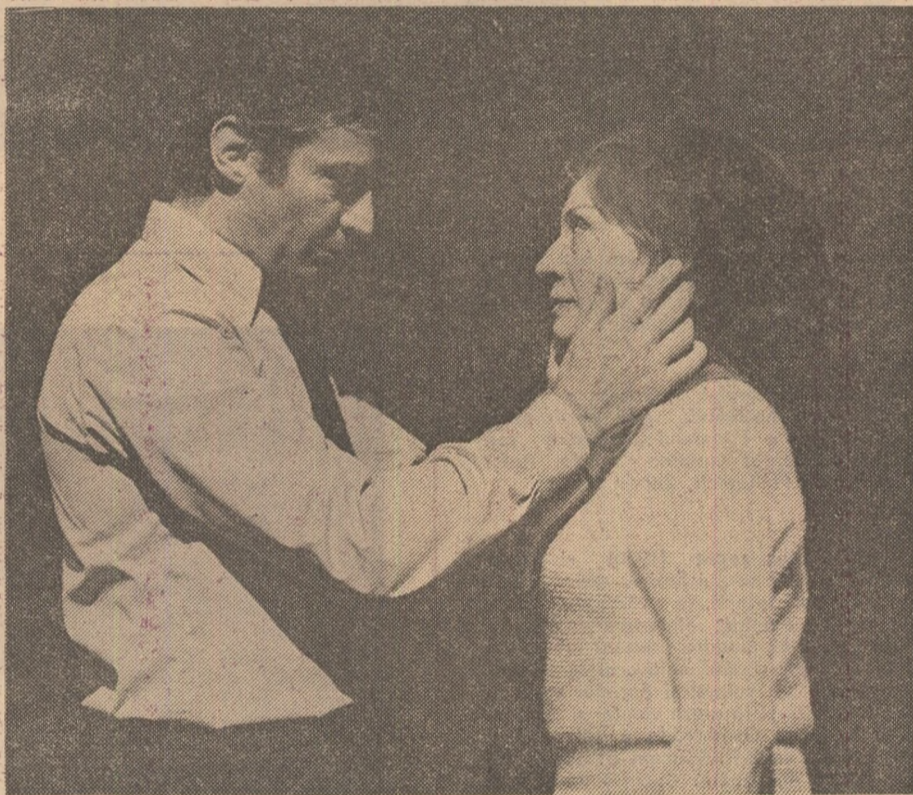
FOARTE puțin cunoscută în comparație cu celelalte lucrări dramatice ale lui Victor Ion Popa, **Răspîntia cea mare** are totuși virtuți neobișnuite. Rămasă câteva decenii în manuscris, jucată în zilele noastre, piesa descoperă o surprinzătoare modernitate. Modernă este problematica morală, moderne sînt cîteva caractere ce ne duc cu gîndul la marile tragedii ale veacului. În schimb, cadrul strict în care se desfășoară acțiunea, un conac boieresc descris în manieră sămănătoristă, ne apare oarecum vetust. În tratare, autorul reușește, de asemenea, să păstreze un echilibru cu totul inedit, de vreme ce piesa amintește deopotrivă de drama psihologică și de inmișmata baladă haiducească. Meritul ei cel mai însemnat este că ilustrează tema **rezistenței**. Din acest punct de vedere, face pereche numai cu **Dezertorul** de Mihail Sorbul, fiind, după părerea noastră, superioară acesteia.

Faptele istorice sînt știute: în 1916, imediat după intrarea în război, armata română, insuficient dotată tehnic, cedează puterilor centrale o parte uriașă de teritoriu. Dezastrul este evitat, mai mult chiar, transformat într-o glorioasă victorie, abia în urma luptelor de pe linia Mărăști-Mărășești-Oituz. Între timp, teritoriul ocupat a fost teatrul unei eroice împotriviri duse cu toate mijloacele de către patrioți. Sumbra apropiere a coto-pitorilor, liniștea aparentă a ocupației, sub care dospește neprevăzutul, în sfîrșit acțiunea directă, singeroasă, iată aspectele — gradate — din care se constituie atmosfera piesei lui Victor Ion Popa.

Față de toate acestea, personajele reacționează deosebit, corespunzător mentalității lor. Pe de o parte boierul Florea, patriot demn, sfișiat însă între datorie și orientarea sa inițială, și fiul său Mircea, care împinge aceste scrupule pînă la lășitate. Pe de altă parte, Ion și Petru al Vădanei, scenini în inflexibilitatea lor, în îndemnul ancestral de a-și apăra țara bizuindu-se pe alianța cu pietrele, cu codrul, cu riul și cu ramul. În aceste două direcții se și despică firul piesei: complicație și complexitate psihologică la cei dintii, hotărîre și împăcare cu datoria la ceilalți. Interesante sînt chipurile feminine, Alexandra, boieroica, și Anica, țărancă, între care deosebirea se șterg, aceeași natură primordială de mamă unificînd caracterele.

Drama a fost scrisă cîteva ani după primul război mondial. Reprezentarea ei astăzi nu este o sarcină simplă. Teatrului Mic și regizorului D.D. Neleanu li se cuvin, de aceea, toate laudele. Spectacolul a fost gîndit solid, cu maturitate artistică. Multe scene, dintre care ne mulțumim s-o cităm pe cea finală, unde broboada neagră acoperă capul de Hecubă al Alexandrei, nasc sugestii nebănuite. Ca și altădată, pilonii de sprijin au fost cei doi eminenti tragedieni, Gh. Ionescu-Gion și Leopoldina Bălănuță. Li s-a adăugat Ion Cosma, o statură de cremene insufiețită doar de lacrimi. Foarte bun, ca de obicei, Vasile Nițulescu în rolul de curățenie sufletească al lui Ion. Mitică Popescu și Mihai Dinvalde au dat glas și înfățișare fiilor, atît de diferiți, ai boierului Florea. Cel de al doilea ar trebui, poate, să-și purifice jocul de accentele melodramatice. Jeana Gorea și Alexandru D. Lungu, actori cu experiență, au fost de asemenea în înălțimea cerințelor, ultimul sancționînd prin interpretarea sa un odios colaboraționist, primar al coto-pitorilor.

Marius Robescu

Victor Rebengiu și Ileana Predescu, un cuplu excelent în Tranzit (Teatrul „Bulandra“)

Festivalul artei
păpușărești

● ÎNTRE 8—15 decembrie se desfășoară la Sinaia Festivalul artei păpușărești, inițiat de Comitetul județean de cultură și educație socialistă și Asociația oamenilor de artă, cu sprijinul Consiliului Culturii și Educației Socialiste. Festivalul e consacrat recitalurilor individuale și de grup și se bucură de participarea reprezentanților a șaisprezece teatre românești precum și a unor oaspeți de peste hotare. Spectacolele, desfășurîndu-se zilnic, timp de cîte patru pînă la opt ore, în sala Casei de Cultură, sînt întimpinate cu însuflețire de un public numeros. La „Clubul artiștilor“, alcătuit ad-hoc, au loc fervente discuții colegiale. Simbăta dimineață e închinată unui amplu simpozion privind problematica actuală a acestui gen de artă; după amiază se vor prezenta recitalurile personale ale artiștilor Teatrului „Tăndărică“, recent reintors din turneul în țările arabe.

Juriul, prezidat de artista emerită Dina Cocca, și alcătuit din personalități ale artei teatrale, va decerna premii și diplome celor mai merituoși păpușari și celor mai bune colective.

Intenția organizatorilor este de a asigura o periodicitate biennială acestui festival de artă păpușărească.

Secvența

Poteci

● Am avut — dacă se poate spune așa — „o săptămîină Buinel“. Sigur, e o pură întimplare faptul că de-a lungul a numai cîteva zile „Cinematecă“ a prezentat **Tristana** și **Viridiana**, iar televiziunea **Se ivese zorile**. Întimplare cu folos însă, căci ea invită la meditație: aceeași mină poate rotunji o capodoperă (**Viridiana**) și o banalitate (**Se ivese zorile**). Și genile pot fi surprinse în papuci — iată axioma care ar putea încheia în pace discuția, dacă ideea fertilă și reconfortantă nu s-ar ivi la timp, în toată importanța ei, meritînd deplină atenție: în drum spre capodoperă, pasul nu trebuie să se sfiască să bată apăsat, din cînd în cînd, potecile umbroase și cîteodată chiar odihnitoare ale banalului.

a. b.

Radio
Televiziune

Revista de luni seara

● IMPLETIREA artei cu viața de toate zilele, în orașele noastre de azi și de mine nu mai poate fi ignorată — nici minimalizată. Este, de pe acum, și va fi cu atît mai mult, în viitor, preocuparea unanimă a locuitorilor. Oamenii care se îndreaptă către anul 2000 au învățat să privească atent, lucid, tăios — și în jurul lor. S-ău deprins cu frumusețea, admirabil vicu ce nu poate fi uitat. Sezisind, desigur, această rafinată predilecție, revista t.v. a fost, în primul plan, artistică și abia în a doua parte — dar cu mult bun gust și exigență alegere — literară.

Arta și orașul! Preluînd o inițiativă astfel intitulată a Uniunii Artiștilor Plastici — căreia li se cuveneau laude și atenție —, redactorii Ruxandra Garofeanu și Liviu Opreșcu au cerut criticului de artă Virgil Mocanu să facă o promenade profesională prin Capitală și să ne vorbească despre impresiile lui asupra decorului urban de azi și despre viziunea lui — și a

creatorilor de urbanism artistic — asupra orașelor de mine. Plimbarea a fost interesantă, revelatoare, însă corsetul îngust al cronometrului nu s-a lăsat întins. Cele cîteva — poate cinci, poate zece — minute rezervate comentariilor lui Virgil Mocanu au fost, — cum să spunem... — prea scurte. Subiectul este — inepuizabil, expunerea a fost substanțială.

● DE remarcă, de subliniat cu linii tari, vizibile, faptul că revista literar-artistică poate să obțină un laudabil succes prin tratarea sobră și fină a temelor propuse, fără inutile efecte audio-vizuale.

Impresionant vorbitor — sincer, direct, robust — a fost Constantin Piliuță, căruia îi stăteau foarte bine buchețele de pensule, așezate, probabil dintr-o fericită întimplare, chiar în primul plan al ecranului. Elocvente și interesante, cu inedit idei contemporane și — mai ales — cu admirabile opere monumentale — intervențiile și lucrările sculptorilor Paul Vasilescu, Silvia Radu, Grigore Minea și Constantin Popovici.

● PARTEA ultimă — dar nici pe departe cea din urmă — a revistei au însuflețit-o poezii și actorii. Versurile gîndite, cîntate, scrise de Dumitru M. Ion, Gabriela Melinescu, Radu Selejan, Nichita Stănescu, Haralambie Țugui și Al. Zăinescu au fost recitate, cu subtila interpretare ce li se cuvenea, de Adela Mărculescu, Gelu Nițu, Valeria Seciu, Mircea Bașta, Cornel Coman, Iarina Demian.

Nu credem că are vreo însemnătate dacă am uitat ori am greșit vreun nume. Televiziunea le-a scris atît de frumos, atît de clar, pentru fiecare interpret și poet, pe ecranul mic și totuși atît de încăpător, încît îi mulțumim, cu inimile împăcate.

M. Rîmniceanu

Săptămîna artelor plastice

Plastică

Grafică austriacă

IATA — solie a culturii austriece — o temă de expoziție la care de mult mă gîndeam : o schiță a artei secolului nostru de la neputințele ei începătoare, pînă la creațiile cele mai recente. Schiță cu atît mai vie cu cit ne este oferită prin grafică, opere ale gestului imediat, în care putem surprinde mersul gândului însuși al artistului, semnele vremii asupra lui, simptomele în mișcare ale inrudirilor dintre prezent și trecut.

Penșurarea, cînd grațioasă, cînd dramatică, între intuiția noului ferit și venerația pentru tradițiile constituite, apare și în expoziție.

Momentul excesiv al lui Egon Schiele, din preajma primului război mondial, pe care zvircolirile desenelor de atunci par a-l reflecta, este curînd echilibrat de creația, tot expresionistă, dar mai senină, a lui H. Boeckl, a cărui evoluție între 1922 și 1964 se situează pe traseul pendulării mai sus amintite, și se continuă ca spirit și în opera altora, de pildă în peisajele lui R. Andersner, ori în lucrările lui A. Faistauer — care ne amintește în sinteza impresionism-expressionism de transilvăneanul Hans Eder. Două portrete de O. Kokoschka a cărui influență acționează astăzi asupra lui M. Melcher, ca și în trecut asupra lui L. H. Jungnickel, ne arată, chiar în opera celui mai furtunos expresionist, momentele de reculăgere. Un calm clasicizant sugerează și desenele de obicei neliniștitului Gustav Klimt. Pe alte traiectorii, desenele, atît de apreciate și puțin cunoscute la noi, ale lui Alfred Kubin, precursor în iconografie al reperului lui Salvador Dali, se iluminează neașteptat în desenele care cultivă — tot trăsătură a spiritului vienez — surisul, o ironie ușor lirică, semnate de W. Thony, după cum se amplifică în gravurile unuia din reprezentanții de frunte ai „fantasticii vieneză” — E. Brauer. Aceluși curent, aflat astăzi încă în centrul atenției, aparțin lucrările lui R. Hausner — interferent cu ironiile viziunii „Neue Sachlichkeit”, ale lui A. Lehmden și E. Fuchs. Noutăți pentru publicul bucureștean sînt lucrările lui F. Hundertwasser, cu decorativismul lor expresiv, descinzînd din formele organicist-vitale ale Jugendstilului, asociate cu folosirea ingenuă a unor elemente de artă primitivă, și care ne amnutesc de Tucelescu. Apropierea cu arta noastră ne sînt sugerate și de prea puțin cunoscuta creație a lui Egger-Lienz, în ațitea privințe tipologice și istorice inrudit cu Resso.

Interesul excepțional al acestei expoziții este subliniat și de meritul concepției muzeografice a lui R. Claus Pack, comisiunilor expoziției : nu mecanic cronologică, nici absolutizînd gruparea pe tendințe, ci căutînd să scoată în relief liniile de forță ale dezvoltării artei austriece, evocată într-un sistem de întrebări și răspunsuri, de ecouri ale unui curent în altul, de comunicare între ieri și azi, între o experiență și alta ; în esență, de comunicare între oameni. Și astfel, reușește să fie ceea ce și-a propus : o expoziție pe măsura omului, pe măsura funciei lui cordialități.

Amelia Pavel

EXPOZIȚII personale, expoziții colective cu tematică, întâlniri și discuții cu o largă participare, transformarea atelierului în mijloc de contact și cunoaștere în relația artist-public, simpoziioane și dezbateri pe teme de acută actualitate legate de viitorul civilizației citădine, audii muzicale și proiectii cu filme legate de lumea artelor plastice, un conceis deosebit pentru copii axat pe o idee generoasă : „Patria mea” — aceasta ar fi, succint prezentată, aria principalelor acțiuni inițiate cu prilejul primei ediții a „Săptămîinii artelor plastice” organizată între 8 și 16 decembrie.

Interesul real pentru o asemenea modalitate arăstilor și criticilor în acțiunea de fructificare a tuturor modalităților de comunicare cu marea public subliniază odată mai mult vocația artei în contextul civilizației socialiste, atrăgînd totodată atenția asupra funcțiilor sale adaptate necesităților ideologice și sociale ale spațiului nostru spiritual. În felul acesta „Săptămîna artelor plastice” se transformă într-un prim răspuns concret la decizia chemării Congresului al XI-lea de artiști o artă nouă, pe măsura epocii pe care o parcurgem, implicînd perspectiva ca pe o dimensiune necesară, de a reflecta în mod accesibil și cu maximum de valoare estetică realitățile noastre contribuind la formarea omului nou. Varietatea stilistică, multitudinea atitudinilor estetice adoptate, posibilitățile de interpretare tematică și mai ales acest caracter de „campanie publică” pot constitui argumente în favoarea acestui nou tip de punere în contact cu problemele artei și, reciproc, cu exigențele și opțiunile publicului.

Dintr-un bogat program de vernisaje și acțiuni sprijinite sub raport teoretic de către critica de artă, în limitele căruia pictura, sculptura, scenografia, gravura, caricatura, design-ul și arhitectura propun tot atitea teme particulare de meditație, dincolo de ideea generală de artă contemporană consemnăm pentru început dubla expoziție de pictură de la Galeria „Simeza”, unde expun Rodica și Jacob Lazăr și pe cea de la Galeria „Eforie”, unde Octav Grigorescu prezintă o selecție de lucrări.

Adeptii ai picturii gîndite ca o construcție bazată pe cromatică, cei doi artiști de la Simeza își particularizează maniera pînă la punctul transformării în stil personal recunoscutibil. Rodica Lazăr se află în punctul trecerii de la concepția cesaniană a culorii-formă la o fază de expresionism coloristic, în care desenul fluid și accentuat aduce concrețețea subiectului abordat. Ne aflăm în fața unei picturi de sensibilitate, mizînd mai ales pe valoarea simbolică a imaginii, dar și cu efectele de culoare adeseori îndrăzneț asociate — Pești, Raci, Bufnițe, Cai. Tematic, pictura artei se grupează în cicluri ale căror modalități de existență presupun prezența metaforei — Miorița, Tanagra, Cai, Oale, constituind în fond pretexte pentru variațiuni lirice în jurul unei realități concrete, iar figurativismul practic constituie un ansamblu de semne accesibile în relația dintre subiectivismul interpretării și capacitatea de lectură a privitorului.

Muzică

Compoziție de Octav Grigorescu

Jacob Lazăr este și el un liric ce se exprimă prin culoare controlîndu-și însă reacțiile spontane în fața subiectului printr-o elaborare atentă, în planurile cromatice articulate după o geometrie severă dar nu excesivă. Gîndită în raporturi tonale subtile, în gamă, pictura sa descinde dintr-o lecție coloristică solidă și cu bune tradiții în pictura noastră, tinzînd către sinteza compoziției și a desenului și căutînd senzația de lumină și atmosferă în vibrația cromatică extrem de subtilă. Dacă unele lucrări posedă caracterul de prospecție precisă : Moară veche, Far, Păltiniș, Portret, Bunicul, Bunica, dominate de o notă nostalgică, altele : Iarna, Noaptea, Vara, Dunărea sînt grupate în cicluri al căror caracter presupune accente refacere a impresiilor inițiale ce constituie o sursă inopuzabilă pentru compuneri cromatice cu valoare autonomă. O artă accesibilă în sensul înalt al noțiunii, invitînd la o aprofundare a conținutului ideal, de o densă picturalitate.

Preocupat de relația ce se slăbește între imaginea reală, așa cum o percepe nemijlocit și reorganizarea ei în semn plastic cu implicații afective și cerebrale, Octav Grigorescu își plasează lucrările sub semnul unui echilibru permanent între o neliniște adusă adeseori pînă la limita expresionismului și permanenta nevoie de puritate rațională, de tip renascentist, omul, ca element vital al cosmosului, con-

stituie tema investigațiilor pe care le materializează artistul, omul principiu integrat în fluxul unor situații simbolice. Pictura lui Octav Grigorescu posedă acel aer de clasicism propriu artei de tip solar, în ea intervenind accente cromatice a căror sursă pare să se găsească în marca picturii spaniolă. Siluetele evanescente, antrenate într-o ascensiune cu semnificație spirituală, plasate în peisaje cu aparență mediteraneană, oficiază rituri arhaice a căror încercătură metaforică ni se relevă ca esență a întregii gândiri picturale ce guvernează acest tip de artă. Grafica oferă aceea compensație ce constă în expresivitate și dinamism, ca o fază intermediară necesară treptatei decantări a imaginii pînă la puritatea picturii finale. Cîmpul compoziției se completează treptat cu personaje fine caligrafiate, într-un montaj ce sugerează mișcarea și adîncimea spațială, culoarea ca adaos discret contribuie la instalarea unui regim afectiv plasat sub semnul întrebărilor existențiale, gesturile personajelor capătă semnificații simbolice complexe, conținînd aluzii la condiția umană. Astfel, Octav Grigorescu ni se relevă ca un meditativ pentru care arta este o formă de dialog cu publicul prin intermediul imaginii plastice gîndită în raport de eternele valori umane.

Virgil Mocanu

Spectacolele Ansamblului din R. P. D. Coreeană

„MANSUDE”

DUPĂ ansamblurile de cîntece și dansuri din India și R.P. Mongolă, după excelenta trupă condusă de Igor Moiseev, ne-a vizitat acum Mansude — marelui ansamblu din R.P.D. Coreeană. Colectiv artistic înființat cu peste două decenii în urmă, din inițiativa președintelui Kim Ir Sen, Mansude este, înainte de toate, un exponent de primă mărime al principiilor călăuzitoare ale luptei revoluționare și ale muncii constructive.

Repertoriul prezentat scriile trecute în sala Operii Române din București a cuprins, alături de dansuri, piese vocale și instrumentale folclorice sau de inspirație folclorică — toate fiind cuprinse în sfera unei arte profund și cert angajate, concomitent manifestîndu-se cu evidență tendința de continuare a unor tradiții, existente atît pe planul tematicii, cit și sub aspect structural, melodic și armonic. Și referiri trebuie să facem asupra modului în care este înțeleasă (și pusă în scenă) ideea de dans cu temă ; nu se încearcă aici de a dansa pe o melodie (mai mult sau mai puțin stilizată) a unor mișcări ce sînt specifice, bunăoară, procesului muncii (sau vreunei alte activități din realitate), ci se urmează linia dansului pur, a dansu-

lui ce nu ambiționează să povestească ceva, a aceluși dans care intuiște, analizează, reproduce și creează anumite stări afective ; în accepția ansamblului Mansude, deci, importantă este nu redarea coregrafizată a unor fapte și evenimente, ci a stărilor și sentimentelor încercate de om în fata respectivelor momente ale realității — scopul final fiind acela de a-l aduce pe spectator la nivelul unor atari trăiri. Aceasta este, la urma urmei, calca urmată pentru realizarea unui spectacol optimist, mobilizator. În acest sens putem exemplifica și cu dansuri ce aparțin unei tradiții cu origini mai îndepărtate în timp (cum ar fi Culesul merilor, Yangsando, Sărbătoarea recoltei bogate, Tinerețea sau Păștorul și fata) și cu cele inspirate din lupta împotriva cotropitorilor (Azaleele patriei sau Ninge), în care patosul revoluționar se împletește cu un puternic fior liric.

Impecabila tehnică interpretativă a ansamblului a fost apoi cea care ne-a facilitat, cu acest prilej, apropierea de înțelegerea spiritualității poporului prieten coreean.

Radu Bădilă

Moment din spectacolul ansamblului coreean

Melancolia tânărului prinț

OBSEDAT poate și de lecturi recente, străbătând străzile München-ului, pe o vreme însoțită, mi s-a părut că orașul poartă nostalgic peste ziduri chipul juvenil al unui cunoscut rege al Bavariei. Dincolo de fluctuațiile modei intelectuale, este evident că există acum o recrudescență a interesului față de Ludwig al II-lea, monarhul mizantrop din secolul trecut, care prefera larmei vesele singurătatea și tăcerile nopții ce dădeau palorii tinereții sale nu știu ce fosforescență. Se spune chiar în cercurile de literați și artiști, cu o siguranță care convinge, că iubirea populației pentru suveranul melancolic, înecat în chip misterios, s-ar fi păstrat continuă în timp în ținuturile bavareze. Cu deosebire însă în ultimii ani, chipul tânărului Ludwig revine mult mai des în comentariile presei, în prelegeri, în evocări romanțate și în investigații muzeale. Din secvențe de o somptuoasă aristocrație, Visconti, regizor tentat de destrămările fastului, a construit un film dedicat temperamentului seducător și molatec al prințului. Un cineast vest-german, Hans-Jürgen Syberberg, a alcătuit și el, special pentru televiziune, un „revi-em“ în onoarea celui în care a întrezărit permanența unui „spirit feciorelnic“. Realizată în 1972, pelicula a fost reluată pe programul rețelei principale și am putut-o urmări într-o seară, pe micul ecran, așezat tihnit într-un fotoliu. Tânărul suveran se plimba visător și livid prin culoarele gigantice ale castelelor clădite de el, iar în nopțile geroase, ieșea solitar, învelit în blănuri, culcat în săniile aurite, trase de caii vinjoși regali, cu surugiții înaintea și inspecta, la lumina torțelor, ținuturile păduroase, chinuit mereu de viziuni lunare.

Ceea ce apare cu insistență în filme sau în biografiile epice este bolnava pasiune pentru artă a monarhului. Protector al lui Wagner, dornic să integreze în tezaurul orașului, ca și ceilalți regi bavarezi, tot ce mintea omului a conceput mai frumos, Acropolele grec, dar și stilul gotic, pagoda chineză, dar și barocul tîrziu, Ludwig al II-lea se simțea relativ apăsător de năluca neliniștitoare în refugiul boem al artei. Bogații l-au acuzat că risipește averea statului și el într-o replică faimoasă, reprodușă în filmul lui Syberberg, declară mîndru să edifice sale costă mai puțin decît războaiele lui Bismarck. Nu viața lui intimă, măcinată de tainele viciilor și melancoliei, atrage înainte de toate curiozitatea contemporană, ci firea antirăzboinică, gustul excentric (în raport cu filistinismul mărunt) pentru frumos.

La castelul Nymphenburg, în Marstallmuseum, caleștile regale păstrate cu religiozitate au, astăzi văzute, ceva superb dar și monstruos în imensitatea lor. Există un element sfidător în extravaganta cortegiului, în ținuta cailor, în ritualul luxos sever. Însă pentru capriciile costisitoare și pentru înclinarea spre enorm care pretindea forme stridente de exteriorizare, populația l-a iertat, curios, de la început, pe tânărul prinț. În apropiere de München, la Chiemsee, pe Herreninsel, în fiecare sîmbătă seara, castelul lui Ludwig al II-lea este iluminat feeric. 4.000 de lumînări sînt aprinse de opt vafeți, îmbrăcați în livreaua timpului, care umblă cu pași de pîslă, ca și cum s-ar feri să tulbure peste ani nevoia de solitudine a regelui. Răsună acordurile muzicii lui Mozart, ca un omagiu adus supraviețuirii peste veac a unui suflet fragil și delicat.

Intrîng München-ul, chiar acolo unde construcțiile nu poartă pecetea prințului nebul, descoperă siluetele impredictibile, o alternanță a tuturor stilurilor, înconjurate continuu de zone largi de verdeață. Acest permanent apel la natură explică și conceptul specific asupra frumosului pe care îl propune orașul. Ieșind din aglomerația cartierelor comerciale, urbea rămîne un lăcaș al artei. Palatele vechi sînt conservate cu o minuție proprie, monumetelor li se oferă spațiul și deschiderea prin care capătă o ascendență asupra peisajului. Modern prin arterele de circulație și ritmul prefacerilor, München-ul menține în arhitectura sa grija pentru predominanța

frumosului și un anume fel de receptare a lui.

THOMAS MANN a locuit mai mulți ani în capitala Bavariei, iar lupta cu demonul din **Doctor Faustus** implică și cadrul atît de localizat al München-ului. Acolo o întâlnește Adrian Leverkühn pe Marie Godeau, într-un tramvai în cartierul Schwabing se petrece omorul neașteptat, în alte pagini este descrisă o înmormîntare la Walfriedhof, cît despre chefurile între prieteni ele au loc în grădinile și berăriile celebre, unele rămase neatînse de vreme. În peregrinările noastre, ne străduim să refacem acum, cu ochi ascuditori, un itinerar înscris în memoria lecturii. Thomas Mann evocă un oraș de la începutul secolului, în care el surprinde rusticitatea monumentală, guvernată de cerul alpin, moravurile tihnite, nu îndeajuns ferite de licențiozitatea unui bal mascat. Pentru ceea ce era profund și sobru, stratul de gravitate demonică la Adrian Leverkühn — nu se potrivea acest cadru de un senzualism decorativ și carnavalesc, care nu ocolea încintarea de sine. Scris în anii războiului dezlănțuit de Hitler, **Doctor Faustus** anunță, ca un semnal de alarmă, tocmai ce e morbid încă din primele decenii ale secolului în farsele macabre, în concertele de paradă, găunos solemne, în saturnalele cu bere, în wagnerismul anhilozat. Prezicînd și respingînd violent isteria barbară de tip hitlerian, care a găsit un teren propice tocmai la începutul mișcării și în ceea ce era suficientă, platitudine și dor mărunt de grandeură în capitala bavareză, devenită leagăn al scrierilor și discursurilor furibunde — Thomas Mann îi opune cealaltă demență, a prințului ce fugea de lume, demență în fond inofensivă și înzestrată chiar, paradoxal, cu resurse fericite de fructificare în pozitiv.

Eroii din **Doctor Faustus** ajung într-o excursie lingă München la Linderhof, alt castel, rococo, al lui Ludwig al II-lea. Ei observă cu uimire camerele somptuos mobilate, fantezista distribuție a spațiilor, patul monumental, mult prea mare pentru trupul firav, flancat de candelabru de aur ca un catafaloc. La înapoiere, izbucnește o ceartă, companiilor de drum ai lui Leverkühn se împart în două tabere. Unii îl învinuiesc pe castelanul incurabil, stăpînit de ideea, destul de ruinătoare, de a-și glorifica regalitatea. Serenus Zeitblom, prietenul confident al lui Leverkühn, pledează cu neașteptată patimă în favoarea lui Ludwig al II-lea, susținînd că punerea sub curatelă a monarhului era o dovadă de brutalitate fariseică. Căci, arată el, în definirea demenței, micul burghez, avid de liniște și nepăsare, izează de criterii rigid limitate, înglobînd în sfera neobișnuitului tot ce iese din marginile comportării rezonabile, tot ce contrazice meschinăria comună. Serenus afirmă că pedeapsa a fost mult prea aspră pentru lipsa de voință de a guverna și pentru toanele prințului, înobilate în fond de măreție, și devenite, pînă la urmă, rentabile și prin aflulul de vizitatori din succesive generații, ai castelelor. Închis într-un palat în mijlocul lacului, cu clantele ușilor deșurubate și cu ferestrele prinse în gratii, regele a ales libertatea și moartea, tîrînd după el pe medicul temnicer. Discuția se încinge, cineva face remarcă, nu fără adîncime, că platitudinea se amestecă uneori în mod straniu cu melancolia. La toate aceste ciocniri de replici, Adrian Leverkühn asistă tăcut, cu un zîmbet amuzat, deși în acest proces imaginat Serenus e, evident, avocatul și mesagerul gîndurilor sale, care mai ascund însă și alte interpretări tenebroase. Oricum, pe Thomas Mann îl irita retrospectiv ceva din zgomotoasa agitație a München-ului, dar el nu-l reneagă pe ciudatul rege și nici orașul iubit cu gustul lor nestins pentru frumos, căruia însă îi pretinde mai multă profunzime și coerență.

PE aceste trasee, călători peste decenii, reconstituind spațiile descrise în cărți renumite, căutăm mai ales formele în care persistă sau renaște, în chip nou, după to-

nice purificări, interesul pentru artă.

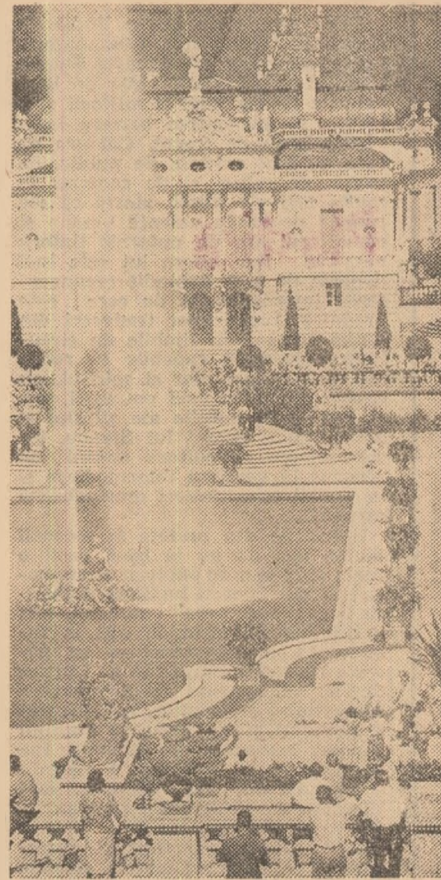
La **Autorenbuchhandlung** (librăria autorilor), pe Wilhelmstrasse 41, ne înfîmînă foarte amabilă Frau Poppe. E un zîmbet pe care l-am mai întîlnit, ca o deprindere a muncii pentru cei care urmăresc eficiența, o politețe reținută, măgulitoare, dar atentă la rezolvarea rapidă și exactă, cu economie de timp, a demersului ivit. Am fost recomandați de o mai veche cunoștință, d-na Christina Hederer, expertă organizatoare de programe bavareze, gata să înlesnească optim contactele cu München-ul ale unor reprezentanți ai artelor din România. Frau Poppe ne arată raturile ultimelor noutăți, standul de reviste, albumele de pictură. Dacă vrem, putem servi cafea, să ascultăm un disc și, într-un colț frumos amenajat, un fel de mică bibliotecă, să răsfoim în voie publicațiile literare. Librăria mi se pare înșesată (deformare profesională?) de cărți de critică literară și sociologie. Mă interesează însă cu precădere prospectul care anunță pentru acest sfîrșit de an publicarea scrisorilor lui Kafka către sora lui Ottla. Inedite, păzite multă vreme de curiozitatea publicului, aceste epistole vor dezvălui, desigur, noi aspecte din labirintul sufletesc al autorului **Castelului**. Se știe din mărturiile prietenilor, din jurnalul scriitorului, că în relațiile cu familia, Kafka o prefera pe Ottla și ei îi rezerva unele din cugetările cele mai secrete.

Pentru seară, sîntem invitați la înfîlnirea cu domnul Paul Wirth, care prezintă noua sa carte. Librăria s-a transformat în sală de lectură, foarte multe scaune printre teancuri de cărți, fețele ascultătorilor extrem de variate. Bucata citită e un **hörspiel**, o imprimare a unor situații autentice, într-un mediu de vitregiți ai soartei, cu înregistrarea fidelă a vocilor și a pauzelor expresive dintre vorbe. Deloc convențională, discuția care urmează degajă mai mult un ton de seminar universitar. Tinerii, foarte tinerii participanți, sînt atenți mai ales la latura didactică, comentează cu mare seriozitate efectele pedagogice ale textului, dispuși să aducă în argumentare statistice, calcule reci, demonstrații melodice. Se aud și glasuri de imputare, chiar un refuz net exprimat fără șovăire, dar și fără dorință de justificare, în ciuda insistenței autorului, ieșit pentru un moment din calmul obișnuit și incitat de obstacol. Frau Poppe ne înfățișează programul ultimei luni și constatăm că seară de seară au avut loc astfel de reuniuni, prelegeri pe teme culturale sau, mai ales, întîlniri cu scriitorii, care prevedeau și întrebări și aprecieri ale cititorilor.

ZILE întregi, contaminați parcă de patima melancolicului prinț, atît de crud sancționată, ne-am scufundat în galerii și muzee. E cunoscută bogăția de valori pe care o prezintă sălile Münchenului, aflate între cele mai celebre din lume: la Alte și Neue Pinakothek, la Lenbachvilla — colecția unică, pe etape, a creației lui Kandinsky, la muzeul etnografic — Staatliches Museum für Völkerkunde — etc. În revista — călăuză a programelor culturale — pe care orașul o tipărește lunar, se află menționată și o expoziție românească de pictură veche pe sticlă. Mă consolez cu gîndul că un alt prilej ar putea îngădui relatarea diverselor impresii și interpretări, suscitade de acest pelerinaj printr-un univers fascinant al liniilor și culorilor.

Orașul se înalță acum ireversibil într-o dorință de uitare, de reîntoarcere la sursă, la artă și ca o opțiune simbolică la „spiritul feciorelnic“ al regelui bavarez. Astfel își justifică faima universală regăsită. Nimic nu mai indică povara celeilalte tentații, oribile (revenim, din nou, la opoziția celor două nebunii müncheneze), de care tinerile generații de azi s-au despărțit hotărît.

Spre a fi mai exacti, între cele două nebunii müncheneze, extremele unui joc primejdios și blestemat, în zilele noastre din fericire anacronic, se strecoară mai degrabă, în versiuni extrem de palpabile, o altă formă a denaturării. Este parcă materializarea aluziei din **Doctor Faustus** despre doza de alienare pe care o conține platitudinea.

Castelul Linderhof, construit între anii 1869—1878 pentru Ludwig al II-lea, regele Bavariei

Domnul Müller Mettnau, pictor și organizator de galerii, care, la recomandarea doamnei Hederer, ne-a primit în mai multe serii de convorbiri prelungite, ne-a dezvăluit cu multă luciditate și competență aspecte ale condiției artei în raport cu noile angrenaje și mentalități de existență.

PE malul lacului Starnberg, nu departe de München, unde a fost găsit, cu un secol în urmă, în împrejurări rămase tainice, corpul neînsușit al regelui nebul și al medicului său curant, von Gudden, se adună sîmbătă și duminică, pe plajele nesfîrșite, mii de excursioniști, cu trupurile lor sănătoase, hotărîți să profite total de relaxare, în afara oricăror solicitări grave. Mașini luxoase și ultraiuși așteaptă îndesate în locurile de parcare, corturile, bărcile, instrumentele de pescuit și de inotă poartă amprenta celei mai perfecționate tehnici. Nimeni nu pare a se mai gîndi aici la cadavrul prințului, prizonier al melancoliei sale. Excepționala eficiență, ușor de identificat în oricare ramură a economiei, naște parcă în unele straturi ale populației o nepăsare, o distanțare față de artă.

Numai cînd te întorci în München și reintri în muzee și librării, colinzi locurile încărcate de gloria culturii, asaltate de vizitatori din toate națiile pămîntului, privești castelele și monumentele de piatră, gîndul îți fuge peste ziduri la chipul juvenil al regelui bavarez, care s-a contopit cu ceea ce e mai bun în esența orașului, legendara atracție pentru frumos, darul de a-l reîncarna în formele magiei și ale basmului ca pe nefericitul castelan. E un aer de degajare juvenilă în grupurile de oameni care, într-o dezordine liberă de constrîngerii, asistă, așezați pe scaunele albe, la jocul vestit al clopotelor în Marienplatz, care umplu berăria pestriț costumată sub cerul descoperit de la Turnul Chinezesc din Parcul Englez sau cafenelele situate pe trotuarele de pe Leopoldstrasse. Îi vezi în lumina pe care o revarsă tocmai adierea fohnului cutreierînd zonele animate studentești de învățătură și destindere din Schwabing sau stînd le-neși la soare, cu picioarele în apă, lingă fîntînile țîșnitoare de la Stachus, în lacurile din grădinile castelului Nymphenburg ori în micul bazin din piațeta care fixează un punct central al orașului, cele două turnuri de la Frauenkirche.

Observi în München-ul, astăzi scăpat în mare măsură de reputația mult mai veche de centru al gîndirii desuete și anchilozate, o pornire spre expansiune și boemă, spre zborul spontan al imaginației (care nu stînjește totuși, ci încurajează cultul muncii, al curățeniei și al energiei constructive — numitor comun al burgurilor germane). Această particularitate care îi asigură privilegiul, unanim recunoscut, de amfizion internațional al artelor, îi conferă și o înfățișare aparte printre orașele vecine și printre metropolele ale lumii.

S. Damian

PE MERIDIANELE

DEȘI exprimate într-o limbă de circulație relativ restrinsă, majoritatea romanelor lui Zaharia Stancu a biruit prejudecățile față de literaturile țărilor mici și mijlocii și a izbutit să escaladeze bariere lingvistice greu de trecut. Căldura cu care au fost primite de public, de presă, de critici și de confrăți în multe țări ale lumii atestă că ele posedă profunde valențe umane și că autorul are un puternic timbru personal. Dar opera lui este încă departe de a fi dobândit recunoașterea internațională de care este vrednică. Lipsa unor traduceri din limba română în limbile de circulație universală capabile să circule nu numai litera, dar și spiritul, nu numai dinamica unei povestiri, dar și trăsăturile subtile ale stilului și ale ritmului prozei lui Stancu, i-a silit adesea pe editorii străini să recurgă la versiuni intermediare și la revizii care rareori omologhează originalul.

Spicuirile din prefete și recenzii făcute aici nu au la bază decît o parte din cite s-au publicat peste hotare despre operele lui Zaharia Stancu. Nici în biblioteca autorului, nici la Biblioteca Academiei, nici la Biblioteca Centrală de Stat nu se găsesc o colecție completă a tuturor cărților sale apărute în străinătate. La capitolele recenziilor, golurile sînt și mai mari, și mai greu de implinit (lipsește materiale din Albania, Italia, Iugoslavia, Polonia, Portugalia și Islanda, din R.P. Chineză, R.D. Vietnam și Indonezia, precum și din Argentina și Brazilia).

Cercetarea aprecierilor și observațiilor cuprinse în textele grupate aici dezvăluie răsunetul cuvintului lui Zaharia Stancu și dovedesc că opera sa are uriașe facultăți de comunicare, în țări cu tradiții culturale diferite și în grupuri sociale sau etnice foarte variate.

Glăsuțului lui va răsună în tot mai multe limbi ale globului, iar prețuirea operei sale va crește necontenit, stimulînd interesul pentru literatura română și răspîndirea valorilor ei în lume.

Ioan Comșa

Fotografie de Vasile Blendea

AUSTRALIA

ARTA nu cunoaște sau cel puțin nu cunoaște frontiere. Fără pașaport sau formalități de deține, Zaharia Stancu ne transportă într-un sat românesc, iar Erskine Caldwell (în romanul **Episod la Palmetto**) ne duce într-un orașel american; și nici unul, nici altul nu ne obosesc cu propaganda. Personal, socot însă că opera lui Stancu (**Desculț**) e mai impresionantă și că în ciuda exotismului lor, personajele sale sînt mai vii.

Geoffrey Hutton
(Melbourne Argus, 2 februarie 1952)

BELGIA

NE aflăm cufundați într-o adîncă tristete de tip meridional, țărănească, rituală, căci în această privință satul din Cîmpia Dunării se aseamănă cu orice cătun sicilian, sau cu oricare **pueblo** din Andaluzia... Realismul este atît de sincer, atît de gingaș, atît de cald sub aparenta lui răceală încît se preschimbă neîncetat în poezie. Viața pe care o înfățișează este o viață multiplă — cînd nepăstuită, cînd hazlie — care devine prezantă autentică și vrajă. **[Ce mult te-am iubit]** este un roman care literalmente miroase a glie, a noapte, a candelă și a vin turnat la praznic. Cu alte cuvinte, el ne restituie ceva ce părea cu desăvîrșire pierdut.

Georges Sion
(Le Soir, Bruxelles, 30 august 1972)

CEHOSLOVACIA

STRUCTURA epicii lui Zaharia Stancu, îmbinată cu mesajul ei umanist îndreptat împotriva războiului și contra învrăjbirii oamenilor — mesaj potențat de magia cuvintului țîșnit din rădăcinile adînci ale patriei sale — aduce o contribuție nouă, valoroasă, în contextul literaturii universale.

Jindra Huškova
(Postfața traducerii slovace a **Florilor pămîntului**, Bratislava 1962)

DANEMARCA

ÎN această carte (**Desculț**) vorbește însuși țărănul român, iar Stancu este genialul lui interpret... Cititorul nu se poate îndoi nici o clipă că această existență zbuciumată, cumpănită, n-ar fi fost trăită aievea de Darie. În lacrimi și singe a fost el botezat ca scriitor.

H. A.
(Land og Folk, Copenhaga, 16 decembrie 1955)

ELVEȚIA

NU se poate să nu reținem viziunea lui Stancu despre război, o viziune care respinge romantizarea și orice forme convenționale de eroism. La fel cum combate romantismul temei „țiganilor“, tot așa autorul (**Șatreii**) izbutește să se depărteze și să înlăture tradiționala imagine eroică a războiului; el îi opune imaginea realistă a oricărei răsturnări efectuate prin puterea armelor — măcelurile, crimele bestiale, abdicările fără număr, actele de violență — și în aceasta constă, poate, trăsătura cea mai valoroasă a romanului, care, sub acest aspect, poate sta alături de **Ciociera** lui Moravia.

A. M.
(Zürcher Az, 17 martie 1972)

FINLANDA

ZAHARIA STANCU începe, în sfîrșit, să pătrundă în conștiința noastră ca unul dintre cei mai de seamă prozatori contemporani. Drumul din România pînă în Finlanda e lung, iar barierele lingvistice și ideile preconceptuale despre nivelul literaturii țărilor mici îl fac să pară și mai lung, și mai anevoios... În lumea romanelor lui Stancu, oamenii își dau seama că viața e scurtă și acceptă moartea ca un fenomen firesc, inevitabil. De aceea, moartea nu e înfățișată ca un eveniment înspăimîntător... așa cum e adesea prezentată în literaturile occidentale cu rădăcini în mediul urbanizat, care au pierdut sensul real al morții ca o componentă firească a vieții și de aceea o consideră o anomalie străină existenței.

Harry Helenius
(Hufudstads Bladet, Helsinki, 23 ianuarie 1974)

FRANȚA

ROMANUL (**Desculț**) — care-i o rapsoodie a mizeriei, a revoltei și a speranței — evocă un nume pe care criticii rareori au prilejul să-l alăture de acela al vreunui alt scriitor, iar acela e numele lui Maxim Gorki.

André Wurmser
(Lettres françaises, 8 martie 1951)

JOCUL CU MOARTEA e un roman pătruns de cel mai adînc și mai autentic umanism, un roman în care, pînă la urmă, încrederea în om izbutește să înlăture gustul amar al fatalității.

Hubert Juinn
(Lettres françaises, Paris, 2-8 aprilie 1964)

DACĂ s-ar fi lăsat ademenit de momentele romanului folcloric, Zaharia Stancu ar fi putut adăuga numeroase scene pitorești. Dar ferindu-se să facă acest lucru, el a conferit scurtei și densei sale narațiuni (**Urma**) o aură poetică și un ton grav, punctate ici-colo de momente de farsă care emoționează. Scriitura se menține, fără îndoială, preponderent clasică și, atunci cînd e vorba de datinile dobrogene, nu dă dovadă de puterea de invenție sau de îndrăzneala compozițională a marilor irlandezi Joyce, Behan sau Higgins; ca dînșii, însă, izbutește ca din situații străni, aparent suprasaturate de culoare locală, să desprindă adevăratele drame ale condiției umane: mizeria, incomprehenșiunea și solitudinea.

Claude Bonnefoy
(Le Quinzaine littéraire, Paris, 1 aprilie 1968)

CITITORUL anevoie se poate susține vrăjii acestui fascinant roman (**Șatra**), străbătut de un suflu inepuizabil. El reprezintă neîndoiește opera unui mare romancier.

Yves Gandon
(Plaisir de France, Paris, iulie 1970)

REPUBLICA DEMOCRATĂ GERMANĂ

DESCULȚ, povestea vieții fiului de țaran Darie de la începutul veacului pînă la primul război mondial, e povestea unei copilării pierdute, a unei copilării fără cer, asupra căreia nu cad decît foarte puține raze de lumină și de căldură.

Ca și în **Ditte**, fiica omului a lui Nexă și în **Copilăria mea** de Gorki, amarnicele încercări la care e supus fac ca mintea tînarului erou să se coacă de timpuriu și îi dau curajul să evadeze de acasă. Datorită faptului că, în romanul său, Stancu nu s-a mărginit la viața lui Darie, ci i-a dat extinderea unui roman de familie și a unei impresante fresce a epocii, cartea aceasta străbătută de poezie tragică a devenit una dintre cele mai semnificative manifestări ale literaturii române.

Georg Maurer și Walter Fabius
(Ediția a III-a a traducerii germane a romanului, Berlin, 1969)

INDIA

NU este de mirare că dragostea scriitorilor români pentru țărani are o

puternică rezonanță în inimile noastre, ale indienilor: exploatarea și mizeria țărănimii constituie un subiect din păcate încă destul de actual în India. Însă, deși viața rurală e o temă predominantă în peisajul literar indian, nici unul dintre scriitorii noștri n-a fost atît de vehement și de curajos în demascarea unei orînduiri inumane, cum a fost Zaharia Stancu în **Desculț**. Am lucrat doi ani la traducerea (în bengali) acestei cărți coplesită de suferințele lui Darie și ale poporului său. Citeam pasaje în care autorul pare că își muiașe pana în lacrimi și în stropii inimii sale sîngerînde. Rar am citit o operă atît de tulburătoare.

Amita Ray
(Secolul 20, 2/1972)

IRAN

DESCULȚ a fost un fulger. O operă neașteptată și surprinzătoare, a cărei strălucire a făcut să pălească celelalte scrieri ale autorului... și a cărei apariție marchează o dată deosebit de importantă atît în istoria literaturii române cît și în aceea a literaturii universale.

Ahmad Shamlou
(Prefață la ed. a III-a a traducerii persane a romanului, Teheran, 1971)

IRLANDA

UN roman impresionant (**Jocul cu moartea**) cu o puternică doză de umor amar și autocritic, care aduce intrucitva cu umorul lui Bernard Shaw, combinat cu spiritul bravului soldat Svejk... Materialul de viață e palpitan, observația este plină de perspicacitate, narațiunea e vie, fără nimic de prisos, iar comentariul se află implicat în fapte. Românii, ca și irlandezii, au avut de îndurat multe, și, judecînd după impresionantul specimen care este acest roman, constatăm că literatura lor, ca și a noastră, se distinge prin trăsături de mlădiere și prin sentimente compensatorii.

Bernard Shake
(The Irish Times, Dublin, 12 iulie 1969)

JAPONIA

ROMANUL (**Desculț**) a captivat nu numai publicul din România, ci și nenumărați cititori ce trăiesc departe dincolo de hotarele acestei țări. Fenomenul se datorește, fără îndoială, faptului că prospețimea umorului poetic propriu lui Zaharia Stancu și originalitatea reacțiilor sufletești ale lui Darie

LUMII

la realitățile lumii țărănești... posedă o tainică forță capabilă să zguduie oamnenii de pretutindeni.

Hagiwara Naoshi
(Din prefața la versiunea japoneză, Tokio, 1967)

MAREA BRITANIE

ROMANUL [DESCULȚ] și autorul lui sînt însufleții de un profund spirit de umanitate. De aceea, el aparține literaturii omului nou, în care subtilitatea poetică se îmbină cu cumsecădenia. Privirile sînt ațintite asupra unui viitor al omenirii pe care în trecut aceasta nu l-a întrezărit decît în rare clipe de visare... Cu toate că, într-o țară ca Anglia, întâmplările narate pot să pară desuete și acoperite de colbul istoriei, **Desculț** e o carte europeană, profund europeană, în cel mai adevărat sens al cuvîntului.

Jack Lindsay
(Prefața la prima ediție engleză a romanului, Londra, 1951)

NORVEGIA

A face cunoștință cu creația literară a lui Zaharia Stancu este totuna cu a te apropia și a înțelege sufletul poporului român, înclinațiile lui, mentalitatea românească, natura și folclorul acestei țări.

Christianne Undset-Svarszad
(Morgenbladet, Oslo, 22 noiembrie 1968)

NOUA ZEELANDĂ

ZAHARIA STANCU a fost așezat alături de marele scriitor rus Maxim Gorki. Ca și acesta, el are darul de a insufla viață personajelor sale. Din paginile romanului **[Șatra]**, Him-bașa și cele 100 de „suflete” ale șatrei se desprind în carne și oase, ca niște ființe reale, care se zbat fără încetare pentru a supraviețui încercărilor aceluia an cumplit.

W. C. L.
(The Auckland Star, Auckland, 4 august 1973)

OLANDA

VERSIUNEA olandeză [a Urumei] permite, fără îndoială, să ne facem o idee despre puternica și impresionanta capacitate de evocare de care dispune Stancu... Prin ampoare și atmosferă, povestirea ne amintește oarecum de cărți ca **Hanul la Pelcoava** de Den Doolard... În acest roman, conștiința socială e un element a cărui prezență este clar marcată, dar factorul esențial rămîne tragismul destinului individual.

G. Huygens,
(De Nieuwe Gids-De Periscop, Haga, 17 august 1969)

SUEDIA

DESCULȚ e o carte fascinantă și adine tulburătoare care, prin vigoarea epică și artistică, te duce fără voie cu gîndul la marii scriitori ruși... Dar, chiar dacă literatura rusă a avut oarecare însemnătate în dezvoltarea lui ca prozator, Stancu poate fi considerat drept unic în felul lui, avînd un stil personal care merge de la asprime la gingășie și de la formulările laconice pînă la lirism.

Karl D. Ivre
(Ny. Tid, Göteborg, 1 aprilie 1957)

[URUMA și CE MULT TE-AM IUBIT] învederează încă de la primele pagini că avem a face cu unul dintre cei mai mari scriitori ai epocii noastre, cu un romancier de egală anvergură cu Patrick White, sau Väinö Linna. Opera lui Zaharia Stancu nu este un rod al fanteziei, ea este plină de o vitalitate și de un realism care te captivează. Afară de asta, amîndouă scrierile discutate sînt de o expresivitate neîntrecută, care le conferă o vigoare de excepție.

T. B. Gustavsson
(Folkbladet Ostgöten, 18 noiembrie 1973)

S.U.A.

ÎN multe privințe **Desculț** e un roman frumos și captivant... Mărturisesc fără înconjur că am abordat lectura fără entuziasm, dar am fost cucerită de la prima pagină, căci este imediat evident că Stancu e un povestitor în

tradiția lui Șolohov, iar despre romanul lui pot spune din toată inima — folosind adjective prea adesea luate în deșert de recenzenți — că este fascinant, liric, însuflețitor.

Sara Blackburn
(Book World, suplimentul literar al cotidianului Chicago Tribune and Washington Post, 19 decembrie 1971)

DESCULȚ are ceva din furia ritmică și neputincioasă a lui Faulkner, nu față de un trecut mort și îngropat, ci față de un trecut încă amenințător; are ceva din minia, brutalitatea, umorul și anecdotică muncitorilor agricoli migranți din Oklahoma, zugrăvite de Steinbeck în **Fructele miniei**; are ceva din psalmodierile orifice ale lui Whitman despre spiritul pămîntului american și despre făgăduielile viitorului. Și Darie, copilul înțelept din fire, băiatul reflectat în mintea lui Stancu bărbatul, — inclinat spre sarcasm, dîrz, sensibil, milos, picaresc chiar — suferă fără a se lăsa înfrînt de superstițiile, de disperarea și de brutalitățile din care e țesută viața sa, fără a asculta de nimic altceva decît de opțiunea sa intimă — de opțiunea sa fundamentală — de a fi liber. În povestea lui Darie, Stancu realizează o îmbinare de viziuni care e comparabilă, și care poate chiar depășește amintirile lui Twain: în **Desculț** perspectiva din **Huckleberry Finn** parcă s-a contopit cu perspectiva din **Viața pe Mississippi**.

Frank Kirk
(Prefața la prima ediție americană a romanului **Desculț**, New York, 1971).

TURCIA

JOCUL CU MOARTEA e într-adevăr un joc la marginea prăpastiei și se citește pe nerăsuflăte. E una dintre operele cele mai profund umane ale literaturii de război. Chiar și cele mai incredibile realități sînt redade fără a ezita în fața neverosimilului, dar și fără a întuneca, măcar pentru o clipă, luminile speranței.

Oguz Ahmet Barkin
(Ulus, Ankara, 30 octombrie 1967)

UNGARIA

SCRIITORUL îmi este cunoscut de mai bine de 20 de ani, de cînd a apărut la noi excelentul său roman **Desculț**... Imediat ce am citit această carte, i-am rezervat un loc în inima mea. Citind romanul, s-a desfășurat în mintea mea portretul unui minunat scriitor — dacă-mi e permis să mă exprim așa: „realist modern” —, iar operele sale ulterior citite n-au făcut decît să întărească trăsăturile acestui portret. (Zaharia Stancu este la noi un scriitor foarte popular; multe cărți de-ale sale au fost traduse la noi, ba chiar s-a făcut un film de televiziune dintr-una din operele sale.)

Jozsef Darvas
(Viața românească, nr. 10, anul XXV, octombrie 1972)

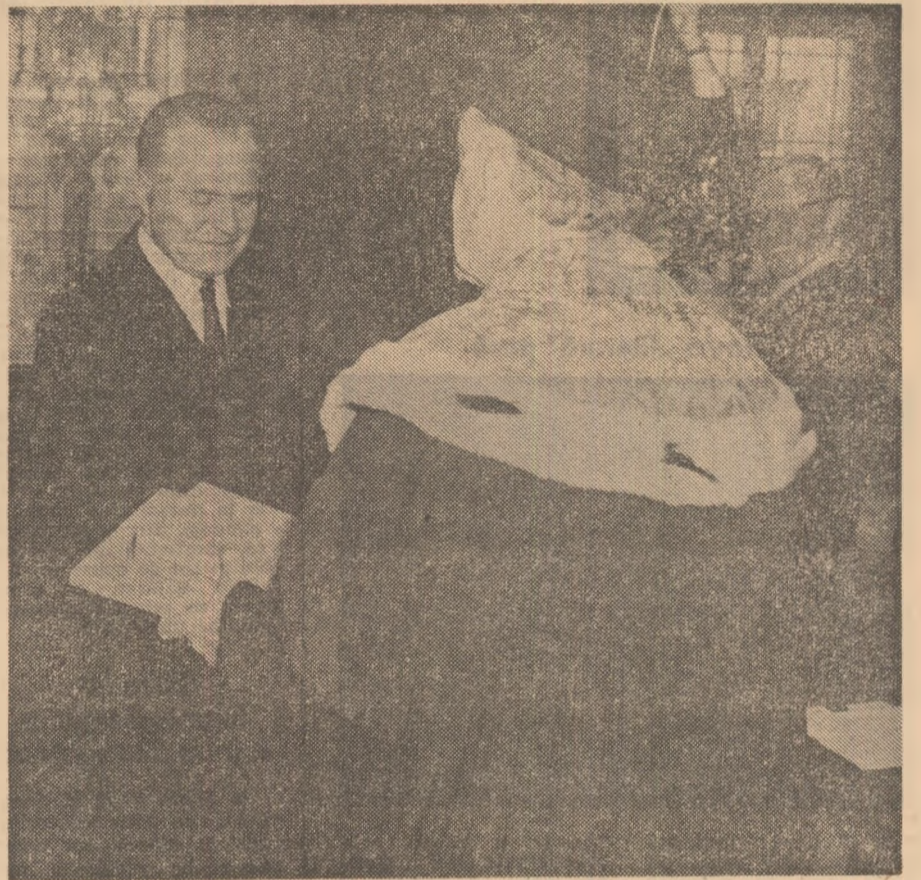
ȘATRA se cere transpusă pe ecran. Duelurile cu gîrbaciul dintre soț și rival, scenele de un erotism sălbatic, moartea baladescă a lui Him Bașa sînt tot atîtea secvențe cinematografice orchestrate în proză. Stancu e un povestitor admirabil; numai Illyés Gyula mai poate trece cu aceeași ușurință de la proză la lirică și de la lirică la proză.

Tasi Jozsef
(Élet és Irodalom, Budapesta, 29 iulie 1972)

U.R.S.S.

[CE MULT TE-AM IUBIT] excelentul roman al lui Zaharia Stancu te emoționează, te frămîntă și constituie un îndemn să cugești la propria ta existență. Coloritul național, profund original, servește drept fundal unei ample meditații asupra problemelor vieții noastre, a tuturor: gîndurile se opresc asupra copilăriei și senectuții, asupra vieții și morții, asupra fericirii și nefericirii, asupra pîinii de toate zilele, asupra muncii, asupra bogăției și sărăciei. Romanul nu-ți dă răgaz să-ți tragi suflarea, nu-ți îngăduie să faci pauze, să te refugiezi în liniște, să te aperi de torentul de idei și sentimente ce-ți năvălesc în suflet; el te constrînge să reflectezi, să chibzuiești, să-ți pui probleme, să te frămînti.

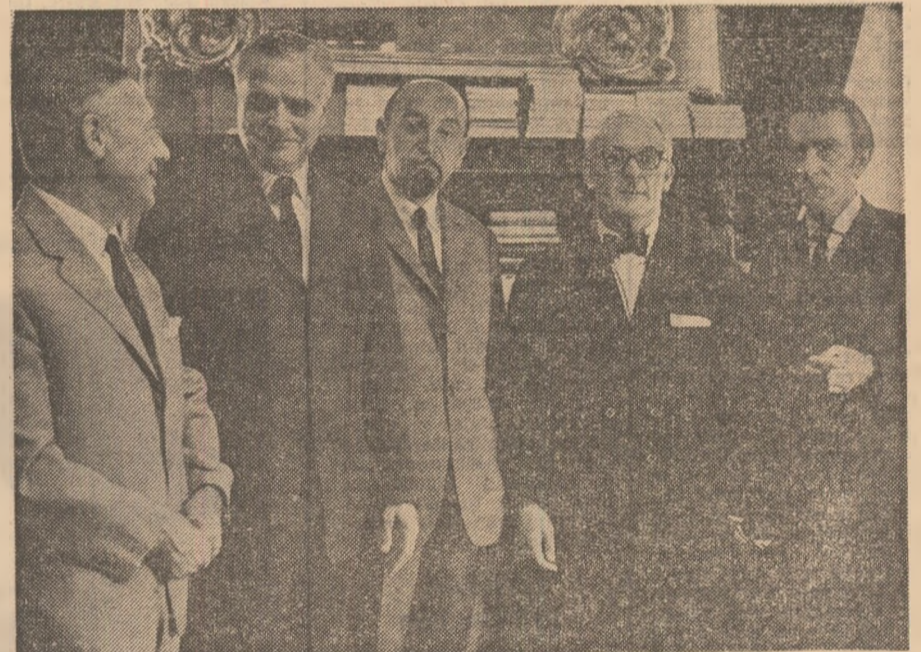
Gleb Gorșin
(Aurora, 2/1972, Leningrad)

La decernarea „Premiului Herder”

Destinul eroilor lui Zaharia Stancu conturează o zonă a vieții contemporane care e reprezentativă pentru toate acele zone aflate la hotarul a două epoci — fie ele în răsăritul Europei, în America de Sud, în Asia sau Africa — pretutindeni unde străvechi orinduiri sociale, considerate imuabile, sînt corodate și nimicite de viața nouă. Datorită acestei împrejurări, opera lui Stancu dobîndește semnificații ce depășesc mult granițele României și sfera literaturii române; ea nu înfățișează fenomene pitorești cu caracter de excepție, ci se ocupă de acute probleme-cheie proprii tuturor domeniilor aflate azi sub incidența prefacerilor moderne.

Dr. Manfred Mayrhofer
(Viena, 5 mai 1971)

Cu George Ivașcu, Paul Everac, Yves Gandon și Eugen Jebeleanu la Uniunea Scriitorilor

Cu Victor Eftimiu și Radu Popescu la Congresul Internațional al P.E.N. Club-urilor, Menton

Drama „literară” pură

● O piesă inspirată exclusiv din cărți, un autor care să cumpere mai multe volume și apoi să le unească într-o piesă de teatru fluentă — lucruri imposibile, afirmă criticii de teatru. Și iată că totuși Tom Stoppard, unul dintre autorii care au cunoscut, recent, la Londra, un formidabil succes de public, demonstrează prin piesele sale că „lumea greșea fundamental afirmând că personajele realității sau cele ale literaturii nu și pot continua destinul într-o altă piesă de teatru”, așa cum scria recent Harold Hobson, criticul teatral al ziarului „Sunday Times”. Primul triumf teatral al lui Tom Stoppard a fost constituit de prezentarea la National

Turner, sau geniul luminii

● Joseph Mallord William Turner, unul din cei mai mari artiști ai Angliei și, în același timp, reprezentantul unei epoci în pictura universală, s-a născut la Londra în anul 1775. Pentru a comemora apropiata aniversare a 200 de ani de la nașterea pictorului, Academia regală de Arte și Tate Gallery și-au unit eforturile în realizarea celei mai mari expoziții a operelor pictorului cunoscută până acum. Deschisă în ziua de 15 noiembrie în marele hol al Academiei de pictură, expoziția va dura până la 2 martie 1975. Ea cuprinde aproximativ 200 de tablouri și 300 de acuarele trimise de muzee din lumea întreagă.

Miró și fotbalul

● Celebrul pictor spaniol, mare amator de fotbal, a oferit un afiș fotbalistilor din Barcelona, cu prilejul împlinirii a 75 de ani de la înființarea acestui club. Tirajul afișului: 40 000 ex., lipit pe ziduri, etalat în vitrine, în restaurante, subțilizat de colecționari. „E o litografie făcută cu mare grijă, tocmai ca să fie populată”. — a declarat Miró.

„Naivii” la München

● Până la 12 ianuarie 1975 va fi deschisă o mare expoziție — 500 de piese — tablouri „naive”, dintre care 27 de Henri Rousseau, altele de Vivin, Bauchant, Bombois, Sérabine etc.

Pianul lui Manuel de Falla

● Ultimul pian al lui Manuel de Falla, marele compozitor andaluz, autor al atitor piese înscrise în componistica universală — **Amorul vrăjitor**. **Dansul focului**, **Viața scurtă sau Pălăria cu trei boruri** — a fost donat de curind casei memoriale din Alta Gracia, Argentina, localitate în care acesta și-a petrecut ultimii ani de viață și creație. Cu prilejul respectivei ceremonii, fiica lui Manuel de Falla, Maribel, a evocat marea prietenie dintre tatăl său și Federico Garcia Lorca, iar ceilalți vorbitori au subliniat aportul substanțial al lui de Falla la dezvoltarea muzicii spaniole, atât în structura sa, moștenită în prezent în deosebi de opera lui Adolfo Salazar, cât și în ceea ce privește difuziunea sa universală.

Fiica lui Ingmar Bergman într-un film austriac

● Maria Shell și Anna Bergman, fiica celebrului regizor suedez, vor fi interpretele principale ale filmului **Schimmel**, pe care regizorul Bern Fischerauer îl va turna în curind în Austria.

„Cabinetul secret al Pompeiului”

● Cele 102 obiecte de artă ce nu mai văzuseră lumina unei expoziții publice din 1849, cind fuseseră puse sub cheie, fac actualmente obiectul unui mare aflus de public la Muzeul național din Napoli. Moravurile au evoluat...

Noi scrisori inedite de Metastasio

● Josef Fucilla informează în revista „Convivium” că la bogatul epistolar metastasian de 2 654 de scrisori, publicate, nu de mult, de Brunelli, în trei volume, se adaugă astăzi încă cincisprezece scrisori inedite. Acestea îmbrățișează o amplă perioadă, între 1734 și 1731. Sint scrisori scurte trimise unor prieteni iluștri, ca Antonio Tolomeo, Bertola, Bolognini etc. Cea mai importantă e datată Viena, 4 august 1734 și prezintă o sintetică și valoroasă confesiune autobiografică, adresată inspiratoarei sale Bulgarelli.

Proza lui Albert Thibaudet

● Revista „Arche” se ocupă de o lucrare puțin cunoscută a lui Albert Thibaudet. E vorba de **Heracles**, o povestire scrisă spre sfârșitul vieții sale și care a rămas necunoscută până la moartea criticului, în 1936. Se știe că la Giraudoux, Cocteau și Anouilh există o tendință accentuată de a moderniza și a „desolemnia” marile mituri grecești, introducând personaje, situații și dialoguri care sînt adeseori anacronice și grotesci, dar care dau, totuși, iluzia vieții contemporane. Povestirea lui Thibaudet e mult mai convențională și, am putea spune, clasică. De cele mai multe ori scriitorul păstrează un ton serios și se măginește să înregistreze cu fidelitate toate avaturile eroului. Aproape peste tot analiza inteligentă intrerupe firul povestirii, astfel că iluzia e permanent amenințată. Thibaudet compromite astfel mitul lui Heracles, eroul devenind pentru el un simplu simbol al lui homo faber — se conchide în revista „Arche”.

Alain Delon părăsește cinematograful ?

● La începutul lunii decembrie, Alain Delon va termina, la Roma, filmul **Zorro**: la sfârșitul lui ianuarie 1975 va începe, la Paris, **Flic Story**.

Întrebat despre proiectele sale, a răspuns că, după contractele actuale, s-a hotărât să abandoneze definitiv cinematograful... Dar cine-l crede ?

Thomas Mann și folosirea tradiției literare

● Un recent studiu aparținând cunoscutului cercetător T.J. Reed, intitulat **Thomas Mann și folosirea tradiției**, a apărut luna trecută în Ed. Clarendon Press și Oxford University Press. Erich Heller, criticul de specialitate al suplimentului literar al ziarului „Times”, remarcă excelența ținută a acestui masiv studiu (433 p.), pe care-l califică drept o importanță contribuție la cunoașterea universului și a moștenirii literare atât de strălucit valorificate în opera lui Thomas Mann. În același timp, T. J. Reed face o largă trecere în revistă a mediului social, politic, cultural și filosofic în care s-a format autorul **Doctorului Faustus**, evidențiind inovațiile

aduse pe plan românesc față de precedentele, strălucite realizări ale romantismului german. O analiză minuțioasă a corespondenței permite cercetătorului englez să stabilească interesante relații între propria experiență a scriitorului și tipul de educație școlară pe care-l preconizează unii din eroii săi. Astfel, cultul pentru Carducci, atât de frumos pledat de Settembrini în **Muntele magic**, dovedește admirația autorului pentru mărunțiile unui tip de cultură solară, imagine centrală a întregii sale filosofii literare. Fotografia ni-l înfățișează pe Thomas Mann în anul 1900.

Premiu literar acordat de copii

● Pentru cartea sa **C'était écrit**, Ghislaine Laramée a primit cel de al XXII-lea **Grand Prix de littérature du Salon de l'Enfance**. Manuscrisul cărții a fost ales de un juriu compus din 10 elevi între 12 și 14 ani. Acest premiu este destinat să încurajeze literatura pentru copii. Ghislaine Laramée este autoarea unei alte cărți pentru copii, de mare succes, apărută acum doi ani. **Tant de bonheur dans une orange**.

O nouă piesă despre Marilyn Monroe

● Dramaturgul și regizorul de origine argentiniană Jean-Louis Jorge a scris o piesă de teatru inspirată din viața celebrei actrițe Marilyn Monroe, intitulată **M. M. Maggie Moon**, a cărei premieră va avea loc la 19 decembrie la Paris. Piesa va fi structural deosebită de lucrarea lui Arthur Miller. După cădere, consacrată soției sale.

Prima ediție critică Villon

● Le testament Villon, prima ediție critică a operei lui François Villon, a apărut în Coll. „Textes littéraires français” a Ed. Droz, sub îngrijirea lui Jean Rychner și Albert Henry. Această datorită faptului că nenumăratele ediții de până acum ale operei poetului francez aveau la bază ediția din 1489 a cărei autoritate este nulă. Se impunea deci o reînnoire a manuscrisului și mai ales la manuscrisul Coislin, luat acum drept bază a ediției. Rezultatul este un Villon în parte inedit, căci va trebui mult timp memoriei noastre să uite acel „Berthe au plat pied” din **Balade des dames du temps jadis** pentru a adopta formula originală „Berthe au plat pied” ! O ediție de prim ordin, cu un aparat critic complet și extrem de bine pus la punct, permițând un control al muncii desfășurate de editori și oferindu-ne o imagine completă asupra genezei u-nuia dintre cele mai importante poeme ale operei poetice a lui Villon.

Lacouture și Năstase

● Jean Lacouture, care a primit recent premiul Centrului de formare a ziaristilor din Paris pentru cartea sa, de mare succes, **Un sang d'encre** (Un singe de cerneală), are în capitolul final (pagina 333) al acestor memorii o aluzie la campionul nostru de tenis. E o aluzie din cele mai măgulitoare, căci, exprimându-și regretul că „Jacques Fauvet (directorul lui „Le Monde”), care adoră tenisul, nu scrie din cînd în cînd un articol asupra acestui subiect”. Lacouture continuă: „Ar fi pasionant. Un bun Fauvet asupra lui Năstase !...”. Cartea, apărută la Stock, în colecția „Marii ziaristi”, a fost precedată de **André Malraux, o viață în secol**, editată la Seuil, și distinsă cu premiul „Aujourd'hui” 1973. Lacouture fiind autorul și al altor monografii: **De Gaulle** (1965 și 1971), **Ho Chi Minh** (1967), **Nasser** (1971).

Am citit despre...

Chichița imbatabilă

LOGICA, bunul simț, omenia, chiar și ordinea legală iridică, în orice situație grea, o ieșire, o soluție. Numai că există întotdeauna o chichiță. Chichița chichitelor, chichița imbatabilă este identificată sub numele de Chichița-22. Chichița-22 este bățul care oprește din drumul ei orice roată. Este tertipul, cursa, sofismul, reglementarea vicleană care închide gura și împinge la disperare. Definiția dată de o bătrână italiancă: „Chichița-22 spune că au dreptul să facă tot ce nu-i putem opri să facă”. „Ți-au arătat-o ? I-ai pus să ți-o citească ?” — Nu au de ce să ne arate Chichița-22. Legea spune că nu sînt obligați”. — Care lege spune că nu sînt obligați ? — Chichița-22”. Cu ajutorul Chichiței-22, colonelul Cathart, care împarte întâmplările războiului în două categorii — cele de natură să-l aducă încă „o pană la pălărie” — și cele de la care nu poate aștepta decît „una peste cap” —, multiplică la infinit numărul mi-

siunilor de zbor ale subordonaților săi, privindu-i total de legiuitele pașde sau permisiil.

Romanul lui Joseph Heller — **Catch-22** (Chichița-22) este construit în jurul acestei formule magice care interzice orice speranță. L-am citit abia acum, la 13 ani de la apariția lui, intrigată de primirea neobișnuită făcută celei de-a doua cărți a lui Heller, **S-a întâmplat ceva**. Nu mă mir că a doua operă a autorului extraordinarului **Catch-22** a ajuns în numai cîteva săptămîni pe locul doi între bestsellers. Este firesc ca toți cei ce au citit **Chichița-22** să se repeadă nerăbdători asupra noului roman.

Dar ce a fost, ce este **Catch-22** dincolo de toate superlativale cu care a fost grațificat și pe care le merită pe deplin ? Referirile la **Război și pace** — frecvent întâlnite în criticile americane — mi se par forțate, singura lor justificare stînd în faptul că ambele cărți sînt mult mai mult decît cronici ale unor războaie. Dacă este să-l raportăm pe Heller la marea literatură rusă,

părintele lui spiritual pare a fi mai curind Gogol. De altfel, faptele povestite în **Catch-22** nu s-au întîmplat în vremea celui de al doilea război mondial și nici altmîndva. Ele ar fi trebuit, însă, să se întîmple, toate ar fi trebuit să se întîmple, dacă ar exista în lume o logică riguroasă, o consecvență absolută, dacă s-ar merge în toate privințele la esență, dacă fiecare lucru, fiecare atitudine, fiecare fel de a fi și de a gândi ar fi impuse să se dezvăluie pînă la capăt, dacă s-ar fixa și hipertrofia fiecare minusculă imagine fugară pînă la dimensiunea monstruoasă a eternului și a absurdului. Ca un bun discipol al lui Gogol, Heller povesteste pe un ton natural, ca pe niște întîmplări foarte normale, cele mai suprarealiste năzbitii.

Chichița-22 a fost calificată drept o carte „scandalos de hazlie”, „de o nostimădă sălbatică” etc. E atât de hazlie, că îți vine să urli. Atît de nostimă, că te face să scrișnești. Nu e un sinistru umor macabru, ci ceea ce americanii numesc „umorul sub spinzurătoare”. Poate fi comică o tragedie ? Ce e de ris într-un război ? De cînd e amuzantă disperarea ? Kurt Vonnegut Jr. lansează, vorbind despre Heller, formula „umor negru minus umorul”. Personajele lui Heller sînt prizoniere ale Chichiței-22 într-un sistem birocratizat pînă la kafkianizare. Ele fac gesturi rebelaisian enorme. Proștii sînt imbecili, profunzi, Trufia e paranoie. Dorința de parvenire — un automatism al înaintării peste cadavre. Dragostea e literalmente oarbă, iar bunătața total impotentă. Pe lingă antieroi din **Chichița-22**, nemuritorul soldat Svejk e un dulce copil.

Felicia Antip

O paralelă Roger Martin du Gard – André Gide

● În „Revue des sciences humaines”, Jean Pénard face o interesantă paralelă între Roger Martin du Gard și André Gide. Se știe că **Aminiri: Jurnal**, ampla corespondență evocă deopotrivă întâlnirile dintre cei doi scriitori. Există — scrie Pénard — deosebiri fundamentale, caracterologice, între ei. Roger Martin du Gard era un om pozitiv, senin, calm, echilibrat, care lua lucrurile în serios. El nu iubea ironia, decât în măsura în care aceasta ajută unei mai bune înțelegeri. Voința sa era dreaptă,

simplică, activă. Ii plăceau gândurile precise, aplicate la un domeniu circumscris. Morala sa urmează căi recunoscute. Pudoarea sa era remarcabilă: nimic în public, în afară de opera sa. Dimpotrivă, André Gide era un schizoid. El avea sensul „gratuitului”, al umorului, forme idealiste ale revoltei. Era nervos și febril. Morala sa, „lawless”, prospectează lacunele, neînțelegerile, pentru a descoperi noul, până la imoralism. Cimp de contradicții, de dezbateri, de experiențe, Gide nu încetează să se

observe. El își expune viața, publică un **Jurnal**, note intime. Nestigurat de el însuși, caută complicitatea altuia. El vrea să placă, să imite, să se identifice, folosind mijloacele unui extraordinar mimetism. Evident — continuă Pénard — Gide n-a fost pentru Roger Martin du Gard un Tolstoi sau un Flaubert, nici Martin du Gard n-a fost pentru Gide un Goethe sau un Dostoievski, fiindcă n-au fost unul pentru altul revelația așteptată, de care depinde un destin.

„Un personaj creat pentru mine”

● Astfel l-a caracterizat artistul emerit al R. P. Ungare, Antal Pager, pe eroul principal al povestirii filosofice **Soorul meu cel înțelept** de Tibor Deri, povestire ecranizată recent de studiourile de televiziune. Subiectul este simplu: munca îl ajută pe eroul dramei să depășească criza sufletească declanșată de teama de bătrânețe. Și alte creații ale lui Tibor Deri — romanele **Răspunsul și Fraza neterminată** — se bucură de atenția regizorilor de film.

Premiul Interallié 1974

● René Maurjès, redactor șef al publicației **La Dépêche du Midi**, a primit premiul Interallié pe anul 1974, pentru povestirea sa **Le cap de la gitane**, apărută la Editura Fayard. Născut în 1921, Maurjès a luptat în Rezistență. În 1956 a primit Premiul Albert Londres, pentru o serie de articole intitulate **Le Rif, guerre des ombres**. În 1967 a publicat cartea de reportaj **Le Kurdistan ou la mort**.

Metamorfoza literaturii

● Al doilea volum al masivei **Metamorfoze a literaturii** a lui Pierre de Boisdeffre a apărut de curind în Colecția „Marabout Université” a Ed. Gérard-Marabout. Continuând analiza subiectivă, plină de relevanță critică, dar și alimentată de savoaarea umorului, criticul francez prezintă în acest volum operele lui Proust, Valéry, Cocteau, Anouilh, Camus și Sartre. Interesant de semnalat că lui Sartre (admis totuși în panoramă) i se acordă o sută de pagini din ansamblul de 400 ale volumului, la fel, cit i se oferă și lui Proust. Evident, intenția polemică este prezentă, dar analiza reține esențialul.

15 ani de film artistic în R.D. Vietnam

● Filmul artistic din R. D. Vietnam a pășit în al 16-lea an de existență. Din 1959 până în prezent studiourile din Hanoi au realizat peste 60 de filme consacrate vieții și luptei eroicului popor vietnamez. Printre cele mai noi filme: **Pe malurile aceleiași riu** (prezentat cu ocazia jubileului amintit), **Cinlecul zboară spre front**, **Stelele mării**.

Admiratorii fanatici ai lui Salinger

● Nemulțumiți de faptul că romancierul american J. D. Salinger păstrează o distanță sfidătoare față de mișcarea literară americană, refuzând de mai mulți ani să publice vreun rind, locuind retras în vila sa de lângă New York, admiratorii săi fanatici au confecționat o ediție intitulată **Colecția completă de nuvele inedite ale lui J. D. Salinger — vol. I și II**, pe care, răsfoind-o, Salinger a constatat cu stupefacție că ea cuprinde unele texte de tinerețe ale sale publicate cu pseudonim în diverse reviste obscure, iar altele sînt create pur și simplu de cei care au întocmit ediția în cel mai „veritabil stil Salinger”. 60 de mii de exemplare din această ediție, care a fost livrată librăriilor americane de un anume John Green din California, au fost epuizate înainte ca F.B.I. să intre în acțiune la sesizarea plingerii lui Salinger. Fanaticii admiratori nu au fost încă prinși, dar ei vor fi deferiți justiției, în ciuda celor 60 000 de cumpărători.

ATLAS

A fost un om puternic

L-AM întâlnit mai întâi în cărțile de școală și-i țin minte de atunci figura tină, încruntată, desenată în peniță subțire deasupra lecției pe care trebuia s-o învăț. L-am întâlnit apoi, peste ani, la Uniunea Scriitorilor, președinte, și, mai mult decât antecamera veșnic plină, decât faptul că venea dimineața odată cu primii funcționari și pleca două amiaza odată cu femeile de serviciu, m-au impresionat foile albe pe care le avea în față și pe care reușea să aștearnă — între doi solicitanți, între două telefoane oficiale, între două probleme privindu-i întotdeauna mult mai mult pe ceilalți decât pe el — liniile subțiri ale literaturii.

Țin minte că l-am întrebat, într-o perioadă cînd, săptămîna de săptămîna, colțul din stînga jos al primei pagini a „Contemporanului” găzduia o poezie a sa — o poezie grea de o dulce și blindă moarte, de o împăcată și veșnică fatalitate — țin minte că l-am întrebat cum reușește să scrie în agitația și furtunile care îl înconjoară.

Iar el mi-a răspuns: în agitație și în furtună.

A fost un om puternic, un om trăind în mijlocul istoriei și lăsîndu-se purtat de ea numai pentru a putea încerca s-o schimbe. A fost un om puternic, știind, cum numai cei tari știu, să fie inflexibil cînd era învins și tolerant cînd era învingător. Și, ani în șir — în mijlocul atîtor alunecoase bătălii — a învins. A fost un om puternic, care a luptat. A fost un om puternic care a știut nu numai să scrie o operă, dar și să-i creze un destin. În acest colț de pagină, reiat de meridianele și paralelele globului pămîntesc, numele lui trebuie să se simtă acasă.

Ana Blandiana

MIMMO MORINA

Vară scandinavă

Duminică, cînd pe cer păsări pinze umflate de-un pleșuv penaj și soarele citadin copleșesc aerul cu bucurii, și-atunci e vară contopită cu tinerețea fetelor și umbre în folkpark-uri spre seară; asemenea lunecătorului basm al vieții mele.

Maiorca

Am văzut o femeie dansînd zvrînd brațele către soare să nu fie apucată de moarte, și luna înăbușînd plaja,

cu gîttejul deschis înghițînd cer stele mare pentru-un destin cu gust de roșie piele, de flamenco și sori de țarm și vieți și pedepse și-așteptări... aici unde elicele morilor odată cu vîntul sug snaga pămîntului ferindu-se de zimbre turistice și de vîrsări de sînge. Chiar și-acest Sud îmi aparține... din Asturii pină'n minele de sulf din Lercara; acest Sud al meu care expie-n tăcere într-o noapte de vară.

Turn

Eu urc și cobor pe jos dintr-acest turn pe care niște nereușiți l-au durat pe mușchii orașelor. Ascensoare cu uși de container așteaptă punctuale.

În românește de Dan CIACHIR

PREZENTE ROMÂNEȘTI • PREZENTE ROMÂNEȘTI • PREZENTE ROMÂNEȘTI

La Geneva: „Matca” de Marin Sorescu

● A trecut mai mult de o lună de la premiera piesei **Matca** de Marin Sorescu pe scena teatrului „Le Nouveau Théâtre de Poche” din Geneva și spectacolul continuă să se bucure de săli pline. Presa a publicat ample cronici referitoare la lucrarea dramaturgului român precum și la punerea ei în scenă, la interpretare. Sub titlul „Le Nouveau Théâtre de Poche, **Matca** de Marin Sorescu”, ziarul „Voix Ouvrière” relatează pe larg despre spectacol. Criticul de specialitate al

ziarului, Jean Luc-Chappaz, scrie: „Este foarte mare spectacolul acesta care a inaugurat noua stagiune a lui N.T.P.: o piesă remarcabilă, o regie sensibilă și, în fine, o interpretare prodigioasă. Dialog asupra morții și vieții, preamărire a vieții, textul lui Sorescu este teatral și poetic în sensul că dialogurile depășesc orice alt mod de expresie. **Matca** este un spectacol de perspectivă, care insuflă optimism spectatorilor plictisiți de obscurul cotidian”, con-

chide Jean Luc-Chappaz. Ziarul de mare tiraj „Tribune de Genève” publică, sub semnătura redactorului său de specialitate, Catherine Ungher, o amplă cronică. Iată cîteva dintre ideile acesteia: „O femeie sfidează inundațiile ținîndu-și pîntecele cu mîinile. Femeia poartă în ea viață! Nu este cuprinsă de panică nici un moment. În timp ce inundațiile fac ravagii în țară, în timp ce tatăl ei moare, ea triumfă, dă naștere

unui copil. Grandoarea evenimentului o face să uite și suferința și moartea, pentru ea există doar copilul pentru care se va sacrifica. Un tribut pentru perpetuarea ființei umane. În această constă forța piesei lui Marin Sorescu, scriitor și poet român, pe care „Le Nouveau Théâtre de Poche”, a reprezentat-o în premieră. În fine, criticul André Thomson semnează, în „La Suisse”, sub titlul „O creație românească”, o cronică amplă, nu mai puțin favorabilă decât celelalte publicate în presa elvețiană.

O scenă din spectacolul cu piesa **Matca** de Marin Sorescu pe scena lui „Le Nouveau Théâtre de Poche” din Geneva

Zaharia Stancu împreună cu un grup de editori și librari suedezi care au vizitat țara în aprilie 1973. De la stânga la dreapta: Bror Eriksson, Jan Starbrink, Ioan Comșa, Arne Westerberg, d-na Bergsbo, Anita Linde, René Coeckelberghs, Lena Andreasson, Zaharia Stancu, d-na Stancu, Bengt Blomqvist, Göte Bergsbo

Binemeritat prestigiu

Deschizător de drum nou

CU anii, și mai cu seamă intrând într-o perioadă hotărâtoare a vieții, înveți să prețuiești în mod deosebit pe acei oameni de litere contemporani cu care, mină în mină, pe meridiane și paralele diferite, ai mers statornic, de-a lungul unei epoci, cu toate frământările ei... Deși ne-am întâlnit rar, îmi este plăcută și, mărturisesc, măgulitoare prezența scriitorului Zaharia Stancu, unul din apropiații mei „tovarăși de drum”.

Cunoscut în literatura română de după cel de al doilea război mondial, numele acestui remarcabil prozator și poet român a câștigat, în scurtă vreme, un binemeritat prestigiu european. Sub ochii noștri, scriitorul a crescut la înălțimea spectaculoasă de astăzi. Unul dintre primele sale romane despre soarta grea a țăranilor, scris în manieră realistă, aspră și suculentă — romanul *Descult*, — a înconjurat lumea; a fost „în ospetie” și la noi, lăsând un îndelungat ecou în inimile cititorilor.

Edificiul literar înălțat de Zaharia Stancu are etaje numeroase și largi; scriitorul a abordat aproape toate genurile literare existente. Alături de un talent cu totul particular și de o bogată paletă artistică, pământul românesc l-a dăruit pe acest artist și cu o copleșitoare pasiune creatoare, ce conferă eternitate operelor sale. La noi este foarte cunoscut ultimul său volum, acest excelent „bloc monolit” din edificiul lui Zaharia Stancu, care se cheamă *Ce mult te-am iubit*, o carte despre viață și moarte, pe care am avut plăcerea s-o prezint cititorilor revistei „Inostrannaia literatura”.

În repetatele mele călătorii la Dunăre, parcă vântul din Balcani, cald și bun, aducea un adevărat vaer al împilării și un fel de plinset de copil, ecoul vremurilor de robie. Țara lui Zaharia Stancu, împărțind soarta țărilor vecine, a îndurat, nu puțină vreme, multe lipsuri, suferințe și lacrimi.

Prin personajul său, fecior de țărani din stepa Bărăganului, Zaharia Stancu rămâne în posteritate una dintre cele mai proeminente personalități scriitoricești. Din anii adolescenței s-a deprins să urască pe asupritorii celor nevoiași, năzuind spre abolirea nedreptății sociale. Zaharia Stancu, acest om înalt și frumos, de o distincție particulară, de o bunătate caldă și învăluitoare, e înzestrat cu o minte ascuțită și pătrunzătoare, cu un grai egal și reținut. În privirile lui se pot citi, adânc și limpede, multe despre țara lui — România.

Leonid Leonov

Cu Leonid Leonov, în octombrie 1967

ZAHARIA STANCU e deschizătorul unui drum nou în literatura română. S-a afirmat pe plan internațional acum mai bine de douăzeci de ani cu marea sa roman panoramic, *Descult*.

Stancu e scriitorul care poartă pe umeri moștenirea celor doi giganti ai literaturii române: Sadoveanu și Rebreanu. El duce mai departe realismul lor robust, popular, precum și tendința lor umanistă. Și, la fel ca rădăcitorul său compatriot, Panait Istrati, a fost adesea numit un Gorki al Balcanilor. El nu e numai legat și apropiat de viață, împovărat de înlămurări trăite, ci și un epic cu puternice intarsii lirice și ritmice cu o rezonanță care amintește de baladele din poezia populară.

Descult, marea roman panoramic (care în versiunea suedeză a fost intitulat *Brazda Diavolului*), i-a adus lui Stancu afirmarea pe plan internațional cu mai bine de douăzeci de ani în urmă. După aceea a făcut din nou să se vorbească despre el la apariția povestirii de război, lugubră și comică în același timp, *Jocul cu moartea*. De curând, trei dintre ultimele sale romane au devenit cunoscute în străinătate, printre altele și în limba franceză: *Uruma, fata tătarului*, *Șatra* și *Ce mult te-am iubit* (Albin Michel, Paris).

Șatra este cea mai semnificativă dintre ele, una dintre contribuțiile cele mai de seamă ale lui Zaharia Stancu, cu un material epico-dramatic, care ne descoperă un mediu de viață inedit. Este vorba despre o șatră de țigani care, în timpul celui de-al doilea război mondial e condamnată la exterminare. Him-bașa, starostele încercat și înțelept, e tocmai pe punctul de a-și vedea sporită colonia la mult râvnitul număr de o sută de suflete. El și ceata sa colindă dintr-un loc în altul cu căruțe, cai, urși și ciini. Umblă prin lume întreținându-se cu ceea ce câștigă jucind urșii, ghicind în palmă și distrind lumea cu giumbucuri ieftine. Țigani lui se conduc sever după vechile lor legi nescrise, neadmițând amestecul cu străinii și fără să fure sau să-și însușească ceva prin înșelăciune.

În această pașnică viață nomadă intervin deodată jandarmii și-i silesc să plece către răsărit, sub o supraveghere neîntreruptă și fără să știe încotro. Him-bașa începe să se teamă de-o capcană: i se pare că pretutindeni oamenii se uită la ei cu o compătimire ascunsă sau cu o rece nepăsare. Zadarnic încearcă să afle ce soartă-i așteaptă acolo; cînd întreabă primește numai răspunsuri ocolite.

Totul e foarte concret și convingător. Spectrul morții pîndește din ce în ce mai aproape și mai amenințător, simptome permanente care umbresc scurgerea zilelor. Această monotonie e întreruptă de episoade dramatice, de violente neașteptate, în vreme ce în cursul povestirii revin repetări ca de baladă ce întregesc ritmicitatea stilului. Amprenta timpului și descrierea războiului sînt menținute deliberat în suspensie spre a se ajunge astfel la un efect simbolic, universal: un timp de sălbăticire în slujba morții, care se repetă veșnic.

Stilul autorului e poate mai pregnant în celelalte două cărți. *Uruma, fiica tătarului*, mai liniar conturată, include însă o semnificativă sugestie și mult farmec. *Ce mult te-am iubit* e o carte cu totul deosebită. Mai mult ca oricînd la Stancu, limbajul a putut să slujească tema, o litanie cu vibrații lirice, o baladă în proză care-și întipărește refrenele. E o carte frumoasă în cel mai propriu înțeles al cuvîntului; în care recunoștința și îndurerarea se împletesc fără să-și piardă farmecul și tăria.

Arthur Lundkvist

O legendă vie

AZI, în 1974, Zaharia Stancu este o legendă vie în România, un om care poartă urme ale calvarului prin care a trecut țara sa și a cărui inteligență și putere de pătrundere a dus la înscrierea pe hîrtie a învățăturilor unei experiențe prețioase pentru întreaga omenire. Într-adevăr, dacă ținem seama de proporțiile balzaciene ale opere sale și de nivelul ei, e uimitor și supărător faptul că nu s-a bucurat de o recunoaștere mai concretă și oficială din partea criticii apusene. Personal, Stancu e un om liniștit și sensibil, de un farmec extraordinar. Stancu, omul public nu este niciodată pe omul din viața particulară: demnitatea scriitorului este temperată de marea omenie și căldură a omului.

E dificil să-l situezi pe Stancu într-un context literar tradițional. Inspirația sa este atît de personală încît universalitatea lui este surprinzătoare. Țăranii săi se deosebesc de cei ai lui Verga prin faptul că drama lor nu se bazează pe o apărare a proprietății, ci mai degrabă pe o mîlă elementară luptă pentru supraviețuire. Personajele sale rețin atenția cititorului pentru că ele sînt în același timp și jucători și miză într-un joc condus după reguli necunoscute. Încercările lor de a smulge niște reguli etice din ceea ce este insesizabil ne amintesc de *Ciuma* lui Camus. Intensitatea portretizării dezmoștenitorilor e demnă de Steinbeck sau Faulkner și prezentarea pe care o face vicisitudinilor, unei anume clase economice e comparabilă cu aceea a scriitorilor suedezi Ivar Lo-Johansson și Jan Fridegard.

Dar, de fapt nici o comparație nu poate face dreptate acestei arte unice. Stancu scrie nuvele ample cu disciplina estetică a unui poet care trebuie să cîntărească fiecare cuvînt înainte de a-l încredința hîrtiei. Acumularea de detalii ilustrează întotdeauna un adevăr mai profund, tot așa cum opera lui e pusă în slujba unui umanism care nu cunoaște hotare politice sau geografice. Ca narator, el nu-și explică niciodată personajele cititorului: le observi direct și participi, prin urmare, alături de ei în drama care se desfășoară.

Nu în chip surprinzător există o legătură strînsă între proza și poezia lui Stancu. Versul său alunecă în proză ca fragmente de cîntece și el însuși a spus că nu există o deosebire esențială între poezia și proza sa...

Diana Wormuth
critic literar
S.U.A.

Coperta ediției americane a romanului Șatra

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU